

Norges miljø- og
biovitenskapelige
universitet

Masteroppgave 2020 30 stp

Fakultet for landskap og samfunn (LANDSAM)

Bolighøyhus i Oslo – en idéanalyse av avisdebatten gjennom 60 år

Ingeborg Mork Ryen

By- og regionplanlegging

Forord

Denne oppgaven markerer slutten en 5,5 år lang reise innen høyere utdanning. De siste 2,5 årene har jeg studert by- og regionplanlegging på NMBU, som jeg ser tilbake på som mine fineste år som student. Det skal ikke legges skjul på at den siste tiden har vært lang og krevende. Derfor har jeg mange å takke for at jeg til slutt kom i mål.

Først og fremst vil jeg rette en stor takke til mine veiledere Melissa Anna Murphy og Inger-Lise Saglie. Gjennom en rekke veiledninger både i høst og i vinter har dere kommet med gode tilbakemeldinger og pekt meg i riktig retning. Den støtten jeg har fått undervegs har jeg satt utrolig stor pris på. Jeg hadde ikke klart dette uten dere.

I tillegg vil jeg takke mine kollegaer i Forsvarsbygg for all oppmuntring undervegs. Det har ikke alltid vært enkelt å kombinere jobb og skriving, derfor vil jeg takke min leder som har lagt til rette når jeg har hatt behov for det, tusen takk!

Til mine kjære studievenner på NMBU, for all glede og latter dere har gitt meg de siste årene. Jeg kommer til å savne å ha dere i hverdagen min!

Videre fortjener mine foreldre og min søster en stor takk for den uvurderlig gode støtten dere har gitt meg gjennom min studietid. Den største takken rettes til min samboer Anders som har taklet meg den siste tiden.

Ingeborg Mork Ryen

Oslo, 15 mars 2020

Abstract

High rise buildings has been a subject of interest, dislike and enthusiasm over several decades. It has become an increasingly relevant topic within urban planning over the years, as the introduction of sustainability shed light on how cities could evolve to become more carbon neutral. The compact city became an ideal in urban planning as an aspiration of wanting cities to become more sustainable. In practice this means that different transit systems are coordinated in a way that lets residential get easy access to public transport, and thereby lower the carbon emissions.

However, this development does not always occur without protest. By several occasions I have noticed several complaints concerning new high-rise buildings in Oslo. The first high rise buildings that were built in mass numbers were residential, by now we find approximately 180 of them scattered around in Oslo. Therefore, I was interested to investigate the debate related to residential high-rise building, not only how it emerges today but also how it has been in the past.

This thesis seeks to find how the debate related to residential high-rise buildings have evolved in the newspapers, with a historical perspective from 1960 – till today. Newspapers were chosen for mainly two reasons; first I hoped to uncover the inhabitant's opinion. Secondly, I wanted to point out how the debate was portrayed in its time. The material I used to answer the research question was archived newspapers. To reveal thoughts and ideas in the high-rise debate, I utilized idea analysis.

The idea analysis categorizes ideas that may unveil a change of perception, opinions and ideas over time. Newspapers are often short, and therefore the ideas are as near to the text as possible. Finally I compare the ideas that are connected to residential high-rise buildings over time.

My findings suggest that the high-rise discussion has had an overall change from mainly be concerned of residential ideals, to become a discussion of urban planning. Also, it showed that by only one occasion throughout 60 years the residents of the high-rise buildings spoke their opinion. Some ideas have always been present, such as Oslo is a large city and therefore need high-rise residential building; high rise is connected to high density, or that high rise buildings are modern. Some ideas have been “lost” throughout sixty years, such as there is a connection between a building's typology and residents mental state. Lastly, some ideas have changed, such as the high-rise residential building in the 1960- were described as a the least preferable choice compared to row houses. In newer times however, the high-rise building is described as a preferable home for urban and wealthy inhabitants.

Sammendrag

Høyhus har gjennom flere tiår vært gjenstand for interesse, begeistring og harme. Høyhusene har i de senere årene fått en økende relevans innen byplanlegging, spesielt etter den kompakte byen ble innført som et planleggingsideal. Den kompakte byen er et resultat av ønsket om en bærekraftig by, der kollektivtrafikk samordnes slik at boliger bygges i nær tilknytning. Tanken er at flest mulig mennesker skal benytte seg av kollektiv trafikk, for dermed å redusere klimagassutslippene.

Likevel har jeg sett at denne utbyggingen ikke alltid skjer uten motstand. Ved flere anledninger har jeg lest om protester mot nye høyhus i Oslo. De første høyhusene som ble bygget i stort antall var bolighøyhusene, og i dag finner vi rundt 180 av de rundt i Oslo. Jeg ble derfor interessert i å finne ut hvordan debatten har foregått, ikke bare rundt dagens utbygging men også hvordan den har vært i et historisk perspektiv.

Oppgaven forsøker å avdekke hvordan bolighøyhusdebatten i Oslo har utviklet seg i avismediene fra 1960 til i dag. Avismedier ble valgt av to grunner; for det første håpet jeg å avdekke meningene til innbyggere, for det andre ville jeg avdekke debatten slik den fremsto i sin tid. Datagrunnlaget til oppgaven ble naturligvis arkiverte aviser. For å avdekke tankere og ideer i avisene ble ideanalytisk metode valgt.

Ideanalysen kategoriserer ideer som vil kunne avdekke eventuelle endringer i diskusjonen over tid. Avistekster er ofte korte og ideene ble avdekket så nær teksten som mulig. Til slutt sammenlignet jeg ideer som fremkom over tid.

Funnene i oppgaven er at diskusjonen rundt høyhusutbyggingen i Oslo har på et overordnet nivå skiftet fra å dreie seg om boligideal til å handle om byutvikling. Videre viser det seg at høyhusbeboere kun uttalte seg gjennom en anledning gjennom 60 år. Noen ideer om høyhus har hele tiden vært til stede, som at Oslo er en storby og derfor trenger høyhus, høyhus gir høyere tetthet eller at høyhus er moderne. Andre ideer har blitt «mistet» gjennom 60 år, for eksempel at man kan koble høyhus til beboeres mentale tilstand. Videre har noen ideer endret seg, eksempelvis ble høyhusbolig på 60- tallet beskrevet som et sekundært valg ettersom småhusidealet sto sterkt. I nyere tider blir høyhusboligen beskrevet som en bolig egnet for urbane mennesker og bemedlede personer.

INNHold

1 Innledning	6
1.1 Tema og utgangspunkt.....	6
Problemstilling.....	6
1.2 Oppgavens struktur.....	6
2 Historisk kontekst for bolighøyhusdebatten	8
2.1 Fra det store felleskapet til deregulering.....	8
2.2 Byplanidealer.....	10
2.3 Endinger i bygningsstruktur.....	12
2.4 Oslos bolighøyhusutvikling.....	13
Oppsummering.....	16
3 Teori	18
3.1 Tekstanalyse.....	18
3.2 Ideanalyse.....	18
3.3 Normative og deskriptive ideer.....	19
3.4 Innholdsanalyse.....	20
3.5 Medias rolle og påvirkningskraft.....	20
4 Metode	22
4.1 Valg av forskningsdesign	22
4.2 Datagrunnlag	23
4.3 Valg av avgrensning.....	24
4.4 Begrensninger.....	25
4.5 Egen analysestrategi.....	25
5 Innholdsanalyse	28
5.1 Avisinnlegg.....	28
5.2 Aktører som utaler seg gjennom 60 år.....	29
5.3 Positive og negative holdninger til bolighøyhus.....	30
5.4 Endringer over tid.....	32

6	Ideanalyse.....	33
6.1	1960 – 1973.....	33
6.1.1	Høyhuset som løsning på boligmangelen.....	33
6.1.2	Prosessene i boligbyggingen gjennomgår kritikk.....	36
6.1.3	Høyhus som bolig.....	37
6.1.4	Høyhusets effekt på omgivelsene.....	41
6.1.5	Følelsen av hva Oslo er og bør være.....	42
6.2	1974-1994.....	43
6.2.1	Høyhuset som løsningen på byveksten.....	44
6.2.2	Høyhus som bolig.....	47
6.2.3	Følelsen av hva Oslo er og bør være.....	50
6.3	1995-2019.....	51
6.3.1	Høyhus som løsning på byveksten og boligmangelen.....	51
6.3.2	Høyhus som bolig.....	56
6.3.3	Høyhusets effekt på omgivelsene.....	59
6.3.4	Følelsen av hva Oslo er og bør være.....	62
6.3.5	Mangler i debatten.....	66
7	Diskusjon - Hva har endret seg gjennom 60 år?.....	67
7.1	Høyhuset som svar på boligmangelen og byveksten.....	67
7.2	Synet på høyhus som bolig gjennom 60 år.....	69
7.3	Tanker om høyhusets effekt på omgivelsene.....	71
7.4	Følelsen om hva Oslo er eller bør være.....	72
7.5	Ideer som forsvant eller dukket opp gjennom 60 år.....	75
8	Avslutning	76
	Litteratur.....	77
	Vedlegg	

1 Innledning

1.1 Tema og utgangspunkt

I oppgaven analyserer jeg hvordan bolighøyhus i Oslo har blitt omtalt og diskutert i en byplanfaglig og boligfaglig ramme. Jeg ønsker å undersøke hvilke ideer, temaer og løsninger som har blitt tatt opp i forbindelse med høyhus som boform og som en del av byutviklingen i Oslo fra 1960 til i dag. Til forskjell fra andre studier og avhandlinger vil jeg forsøke å avdekke den offentlige samfunns- og fagdebatten, ikke bare blant boligfagfolk, planleggere og politikere. Gjennom arkiverte aviser skal debatten som har foregått de siste seksti år avdekkes, der det har vært periodevis høylytt debatt om høyhus som bolig og hvorvidt høyhus skal bygges i Oslo og på hvilke prinsipper. Meningene rundt høyhusdebatten skal avdekkes og analyseres i denne oppgaven ved hjelp av tekstanalytisk metode. Det er flere grunner til at jeg velger å ha et historisk tilbakeblikk på høyhus som bolig, det ene er at innblikk i tidligere måter å løse planspørsmål på er en forutsetning for å planlegge for fremtiden. Videre vil oppgaven tydeliggjøre de sentrale temaene som har vært gjenstand for diskusjon gjennom de siste tiårene, dette kan avdekke eventuelle mangler i debatten som er viktig for videre diskusjon. Dette er svært aktuelt i dag, ettersom Oslo byråd vedtok i 2019 revisjon av høyhusstrategien fra 2002. I tillegg valgte jeg den offentlige debatten i avismediene ettersom denne har blitt belyst i mindre grad.

Problemstilling

For å avdekke hvordan diskusjonen om bolighøyhus har foregått i avisene, benyttet jeg meg av følgende problemstilling;

Hvordan er bolighøyhus i Oslo omtalt i avismediene fra 1960 til 2019?

1.2 Oppgavens struktur

Oppgaven er delt inn i åtte kapitler. Innledningsvis introduserte jeg bakgrunnen for oppgaven og problemstillingen. Kapittel 2 beskriver historiske trekk i politikk, byplanidealer og høyhusets utvikling i Oslo fra 1960 til i dag og hvilken forskning og føringer som har vært sentral for utbyggingen. Gjennom dette kapitlet ble de 60 årene delt inn i tre perioder som brukes gjennom hele oppgaven, slik at man kan sammenligne endringer over tid sett opp mot samfunnsmessige forhold. Videre vil kapittel 3 presentere teori innen tekstanalytisk metode som jeg har brukt for å svare på problemstillingen. I metoden vil jeg ta for meg hvilke valg jeg har gjort for å avgrense datamaterialet. Videre blir begrensinger jeg har hatt i analysen presentert og gjort rede for egen

analysestrategi. Kapittel 5 tar for seg innholdsanalysen som presterer en kvantitativ analyse av datamaterialet. Deretter vil ideanalysen i kapittel 6 dele datamaterialet inn i de ulike ideene om høyhus som kommer frem i avisene. Disse vil deretter bli sammenlignet på tvers i diskusjonskapittelet som også vil avdekke hvilke normative og deskriptive ideer som kommer frem i avisene. Kapittel 7 er konklusjonen, der jeg knytter funnene til problemstillingen.

2 Historisk kontekst for bolighøyhusdebatten

Det har vært en rekke elementer som har hatt betydning for høyhusutbyggingen i Oslo gjennom de siste 60 årene. Skifter i samfunnsforhold og fag skjer nødvendigvis ikke på samme tid, det er først i etterkant man kan tolke de faglige skiftene opp mot endringene i samfunnet. Utgangspunktet for dette kapittelet er at idealer, løsninger og forbilder innen arkitektur, byplanlegging og politikk oppstår som et svar på det samfunnsproblemet vi står ovenfor. Kapittelet skal gi en oppsummering på disse forholdene i den grad de har vært førende for bolighøyhus utviklingen i Oslo, og skal vise de store omveltningene i norsk boligpolitikk, byplanlegging som fag, idealer innen boligtypologier og til slutt bolighøyhusutviklingen i Oslo. Når høyhus omtales videre i oppgaven, er et alltid tale om høyhus som bolig.

2.1 Fra det store felleskapet til deregulering

Problemstillingen søker å svare på bolighøyhusets utvikling fra 1960-tallet til i dag. Likevel må man tilbake til etterkrigstiden for å skape et helhetlig bilde av den norske boligpolitikk sin utvikling. I likhet med flere deler av den vestlige verden har norsk politikk gjennomgått et skifte fra sosial boligbygging til et fritt marked. Periodene før og etter dette skiftet skal gjennomgås her, samt målene for Oslos boligbygging og hvilke prinsipper som er blitt lagt til grunn.

I etterkrigstiden var Norge et krigsherjet land med byer som måtte gjenbygges og rustes opp. Ikke minst var det behov for mange nye boliger. I Oslo var det store klasseskiller mellom befolkningen, der en tredjedel av disse bodde i byens slumområder. I kombinasjon med stor netto innflytning til byen ble det er stort press på boligopprustningen (Lund, 2000). Tiden var preget av ønsket om modernisering, opprustning og økonomisk vekst i det norske sosialdemokratiet. Veksten skulle komme alle til gode og selve kjernen i sosialismen var likhet mellom folket. Likevel ble det ikke så stor fart i den kommunale boligbyggingen at det ga nevneverdige resultater, mye på grunn av manglende finansiering, arbeidskraft og tilgang på materialer. I mellomtiden ble boligmangelen enda større enn tidligere og boligspørsmålet ble vurdert som det mest alvorlige samfunnsproblemet landet sto ovenfor (Guttu, 2011) (Hansen og Guttu, 2000).

Norge var ikke alene om å ha problemer med boligbyggingen, og en rekke modeller ble presentert for å skaffe en effektiv og rimelig løsning. Her hjemme lot boligfagfolk seg inspirere av internasjonale impulser, blant annet gjennom svenske og danske modeller (Martens og Moe, 2018). Gjennom en tverrpolitisk enighet ble “juvelen i den sosialdemokratiske orden” opprettet. Denne modellen var et tredelt apparat mellom stat, kommune og boligbyggerne. Den statlige finansieringen til boligbyggingen

kom fra Husbanken, kommunen tok ansvar for arealplanleggingen og boligtomter, og boligkooperasjonen sto som byggherre, valg av boligtyper, standard og fordeling av boliger blant sine medlemmer (Guttu, 2003, s. 57 – 59)(Martens og Moe, 2018).

Av boligkooperasjonene i Oslo var OBOS og USBL mest fremtredende. Flere undersøkelser om hva som er en god bolig var førende for boligprosjektene i lang tid, blant annet Oslo Byvels undersøkelse som engasjerte om lag hundre forskere, resulterte i en rapport som fikk stor betydning fremover. Rapporten fra 1943 fremsto som et vitenskapelig arbeid som søkte å løse trangboddheten for barnefamilier i byen. Boligpolitikken ble endret som et resultat av denne undersøkelsen. Størst betydning fikk det for romstandard som ble satt til tre rom og kjøkken for barnefamilier (Guttu, 2003. S. 54 og 55).

70- tallet satte et punktum for “det store felleskapet” representert av drabantbyer, høyhus og store utbyggingsprosjekter. Bakgrunnen var kritikken mot at individet hadde forsvunnet i den sosialdemokratiske forestillingen om felleskap og storsamfunnet. Der sekstitallets politikere og planleggere løste boligmangelen gjennom funksjonalisme og storskala utbygging, vendte syttitallet seg mot den lille målestokken, medvirkning blant innbyggere og satte landsbyen som ideal for videre utbygging av byen (Guttu, 2011). Samtidig førte 60-tallet med seg en økende middelklasse, kvinner begynte å innta arbeidslivet og bilen ble allemannseie. Dette førte til en økt bo- og levestandard som fikk utslag i en sterk utflytting av barnefamilier mellom 1965- 1975. Utflyttingen ga utslag i boligpolitikken, som begynte å legge større vekt på miljø og barnevennlige hustyper (Hansen og Guttu, 2000, s. 53).

Rester av sosialdemokratiet med sine borettslag og boligkooperasjoner forsvant i stor grad på 1980- tallet med Kåre Willochs Høyre regjering. I 1983 ble romnormene fra 1943 oppløst, det var ikke lenger en lovfestet forkjøpsrett for andelseiere i borettslag og oppløsning av borettslag ble lovlig (Hansen og Guttu, 2000. S. 233 – 234). Endringene fortsatte også i lovverket, der plan og bygningsloven av 1985 åpnet for at private aktører kunne fremme forslag til reguleringsplan. Denne bestemmelsen har ført til at 90 prosent av detaljreguleringen i dag er fremmet av private forslagstillere i de største byene. Konsekvenser av dette er at byutviklingen ble markedsdrevet og offentlige planleggeres rolle endret seg fra å være forslagstillere til å sette rammer for markedsaktørene (Hanssen, Hofstad og Saglie, 2015., s. 30).

Rapporten fra Brundtlandkommisjonen “Vår felles fremtid” (1987) kastet blant annet lys på verdens miljøproblem og global oppvarming. Den har på mange måter vært kilden til det norske byplanidealet de siste tiårene, ettersom den innførte begrepet *bærekraftig* utvikling.

Bærekraftig utvikling består av økonomiske, sosiale og miljømessige forhold og har dermed et enormt nedslagsfelt. Tanken er at man med bærekraftig utvikling skal bekjempe fattigdom og sikre fremtidige generasjoners behov (FN, kilde). På mange måter ble miljøbevegelsen et «*moralsk motsvar til 80-tallets forbrukervekst og tro på markedet*» (Guttu, 2003 s.467), ettersom boligbygging kunne bidra til å bygge ned natur og være en trussel mot miljøet (ibid). På denne måten ble kompakt byutvikling et mål for norske myndigheter. Dette ble synliggjort ved at Oslo kommune vedtok markagrensa på 80- tallet, også fordi spredt utbygging førte til at den tekniske og sosiale infrastrukturen var svært dyr å vedlikeholde over et stort geografisk område (Kolstø og Kronborg, 2017). Senere har bærekraftig utvikling blitt lovfestet i plan- og bygningsloven fra 2008 og har vært anbefalt politisk siden 1990- tallet gjennom en rekke stortingsmeldinger. Siden den gang har fortetting vært et sentralt begrep og anses fortsatt som «*nøkkelen til bærekraftig utvikling*» (Hanssen, Hofstad, Saglie, Næss og Røe, 2015, s 20).

Dette kommer blant annet til syne gjennom stortingsmeldingen fastsatt i 2014, her er målene at «*utbyggingsmønster og transportsystem bør fremme utvikling av kompakte byer og tettsteder ...*», «*I by- og tettstesområder og rundt kollektivknutepunkter bør det legges særlig vekt på høy arealutnyttelse, fortetting og transformasjon. I områder med stort utbyggingspress bør det legges til rette for arealutnyttelse over det som er typisk*» (Riksrevisjonen, 2007). Den politiske vilje og målsetting om bærekraftig utvikling har blitt prisbelønt i utlandet, der Oslo mottok prisen for Europas miljøhovedstad i 2019.

2.2 Byplanidealer

Byplanidealer eller planleggingsidealer har gjennomgått skifter i tråd med hva som har blitt oppfattet som byplanproblemet, verdier, og løsningsidealer i sin tid (Ellefsen, 1991). Her vil det legges fokus på de overordnede strukturene innen planteori i den grad de har gjenspeilet seg i byplanidealer som har vært drivere for Oslos utvikling fra 1960 til i dag. Det er viktig å presisere at ordet planlegging innebærer både selve produktet av planleggingen og prosessen av planleggingen. Der man tidligere hadde et sterkt fokus på selve produktet, har man de senere årene blitt mer opptatt av planleggingsprosessen (Harvold, 2002).

I etterkrigstiden var troen på bolighygiene, funksjonalismen og industrialisering elementer som ble med i gjenreisningen av landet. I byplanleggingen ble ideer om satellittbyer, nabolag og folkesentra hentet fra amerikansk og engelsk planlegging og overført til nye planer for Oslo (Guttu, 2003. S. 53). Den funksjonalistiske metoden var bygget på rasjonalistisk opplysningsfilosofi og rasjonell masseproduksjon, som først ble anvendt på Fordfabrikkens samleband tidlig på 1900- tallet (Brantenberg, 1997 s.13).

Metoden gikk i korthet ut på å stykke opp problemer i mindre deler, for så å analysere og løse de hver for seg, deretter sette delene sammen igjen. Problemene i byen var eksempelvis trangboddhet, boliger i dårlig forfatning, mangel på boliger, dyre og få tomter i bysentrum. Løsningen ble drabantbyutvikling utenfor byene, som siktet på å gi innbyggerne demokratiske boliger med standardløsninger, nok mengde dagslys, luft og grøntarealer (Brantenberg, 1997). I dag finnes det rundt 20 – 30 områder i Oslo som regnes som drabantbyer (Hansen, 2008).

Metoden i den funksjonalistiske tilnærmingen speiler tankene innen rasjonell planleggingsteori, som var utbredt blant planleggere i etterkrigstiden. Rasjonell planlegging er, som navnet også tilsier metoder tuftet på fornuft, effektivitet og logiske slutninger. Det innebærer konkretisering av politiske målsettinger og systematiske avveininger av alternativer som skal sørge for at den ideelle løsningen nås (Allmendinger, 2017). Denne typen planlegging kalles også for instrumentell der planleggeren er “eksperten” og står i en maktposisjon gjennom representasjon av et organ som en kommune. Et annet kjennetegn er at planleggeren planlegger *for* eller på vegne av befolkningen. Senere ble metoden kritisert for sin “ovenfra- ned” fremgangsmåte, der beslutningstakere rettferdiggjorde planer gjennom forskning. Kritikken førte senere til utviklingen av en kommunikativ planleggingsmodell (Fainstein & DeFilipps, 2016).

Den kommunikative vendingen innen offentlig planlegging slo for alvor igjennom på 90- tallet, både i Norge og internasjonalt (Harvold, 2002). I praksis betød det en vektlegging av medvirkning i planleggingen, som ble stadfestet i plan- og bygningsloven av 1985 og den nye loven fra 2008 som styrket prinsippet ytterligere (Hanssen, Hofstad og Saglie, 2015). Likevel er også dette en type rasjonalitet, men til forskjell fra tidligere er det lagt vekt på selve prosessen i planleggingen og ikke sluttproduktet. I prosessen vektlegges lokaldemokrati, samarbeid, medvirkning og dialog. Prosessen er ikke lenger statisk med faste rammer og gitte mål, men snarere en arene for å utvikle en bredere forståelse om hvilken retning utviklingen skal ta i samarbeid med berørte aktører (ibid). Planleggerens rolle endres ved at de planlegger *med* og i samarbeid med befolkningen.

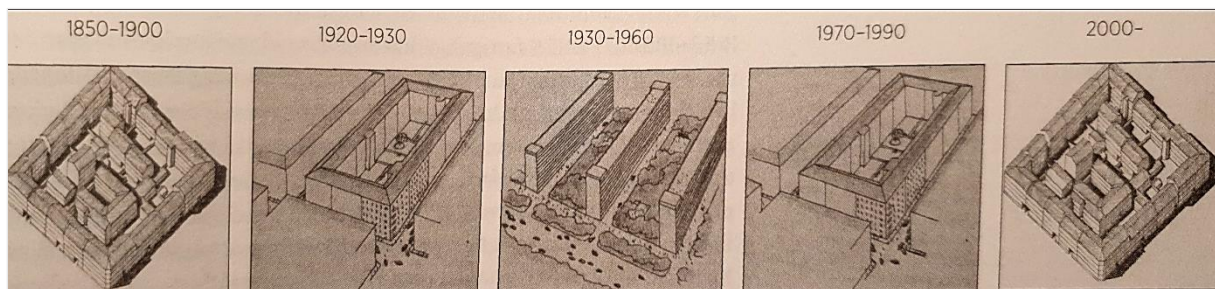
Ideen om kompakt utvikling vært kjennetegn for byutviklingen i Norge fra 1990-tallet til i dag. Målet med den kompakte byen er bærekraftige byer, et mål som forbindes med Brundtlandkommisjonen fra 1987 (Hanssen, Hofstad og Saglie, 2015).

Mye kan sies om planleggingsteorier og idealer innen planlegging, men vi skal ikke gå nærmere inn på

dette her. Utviklingen som beskrevet ovenfor illustrerer en endring i interesser, der begge faller under normative teorier innen byplanlegging. Normative teorier handler om hvordan man kan skape en best mulig by, som avhenger av interesser, verdier og hvilke kvaliteter man tillegger (Steinø, 2004).

2.3 Endringer i bygningsstruktur

Nedenfor skal jeg kort beskrive utviklingen av bygningsstrukturene i norske storbyer. Denne utviklingen vil sette motsetninger eller begeistring til høyhus som bolig i en kontekst. Imidlertid er det viktig å merke seg at idealer innen boligtyper ikke har vært lik innen samme tidsrom, der arkitekter og planleggere har tidvis hatt personlige preferanser og tanker om den ideelle løsning. Denne oppdelingen vil derfor kun virke som knagger innen arkitektur og som illustrasjon av den historiske utviklingen. Beskrivelsen av dette er basert på Martens og Moes (2018) bok «Hva er en god bolig?» som illustrerer utviklingen godt.

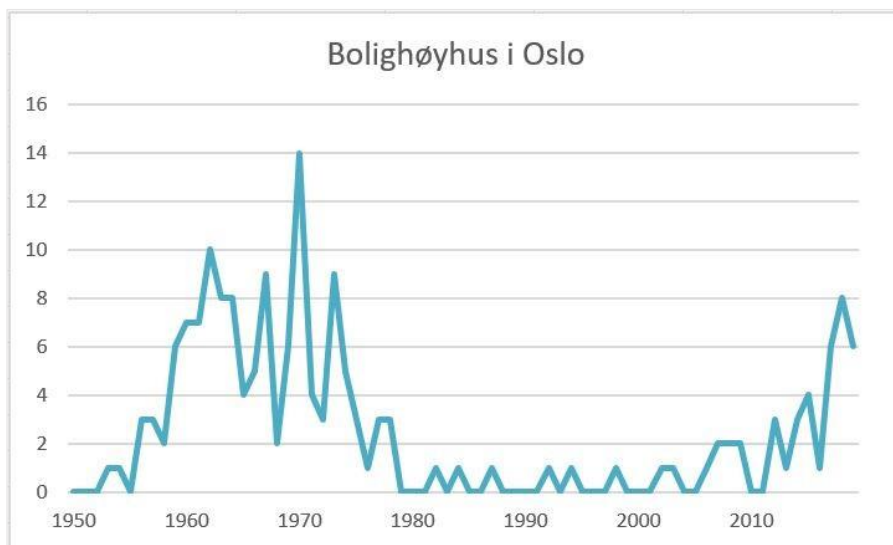
Figur 1: Viser typiske endringer i bygningsstrukturer i norske storbyer. Bilde: Martens og Moe, 2018, s. 393

Figur 1 viser at storbyens leiegårder har hatt en syklisk utvikling. Innenfor disse tidsperiodene er det også mange variasjoner, som etablering av drabantbyer og hagebyer som ble beskrevet i forrige delkapittel. Bygningsstrukturen fra 1920-1930 søkte å løse tidligere utfordringer knyttet til manglende solforhold og grøntarealer med åpne gårdsrom. Deretter ga gjenoppbyggingen fra krigen og funksjonalistiske tankesett oss frittstående lamellblokker, først i form av lave blokker, og senere i form av høyhusbebyggelse. Senere ble høyhus som bolig kritisert både i utland og innland, bakgrunnen for dette vil behandles i delkapittelet under. Erfaringene fra høyhusene og de frittstående lameller førte til rehabilitering av storgårdskvartalene. Til slutt førte en liberalisering av boligmarkedet og et økt fokus på utnyttelse til at vi opplever en tetthet tilsvarende til 1800-tallet (Martens og Moe, 2018).

2. 4 Oslos høyhusutvikling

Når vi videre skal behandle høyhusets utvikling i Oslo, er det viktig å poengtere at definisjonen på et høyhus har endret seg gjennom de siste tiårene, som på sekstitallet var fire etasjer eller mer. Dette er også viktig å ha med seg når vi senere i oppgaven skal analysere tekstmateriale fra en periode da definisjonen er en annen enn det den er i dag. Likevel vil dette være irrelevant ettersom bygget likevel var et høyhus i sin tid. I dette delkapitlet er datamaterialet basert på dagens definisjon av høyhus, som er satt av plan- og bygningsetaten; *bygninger over 12 etasjer eller over 42 meter* (Plan- og bygningsetaten, 2002).

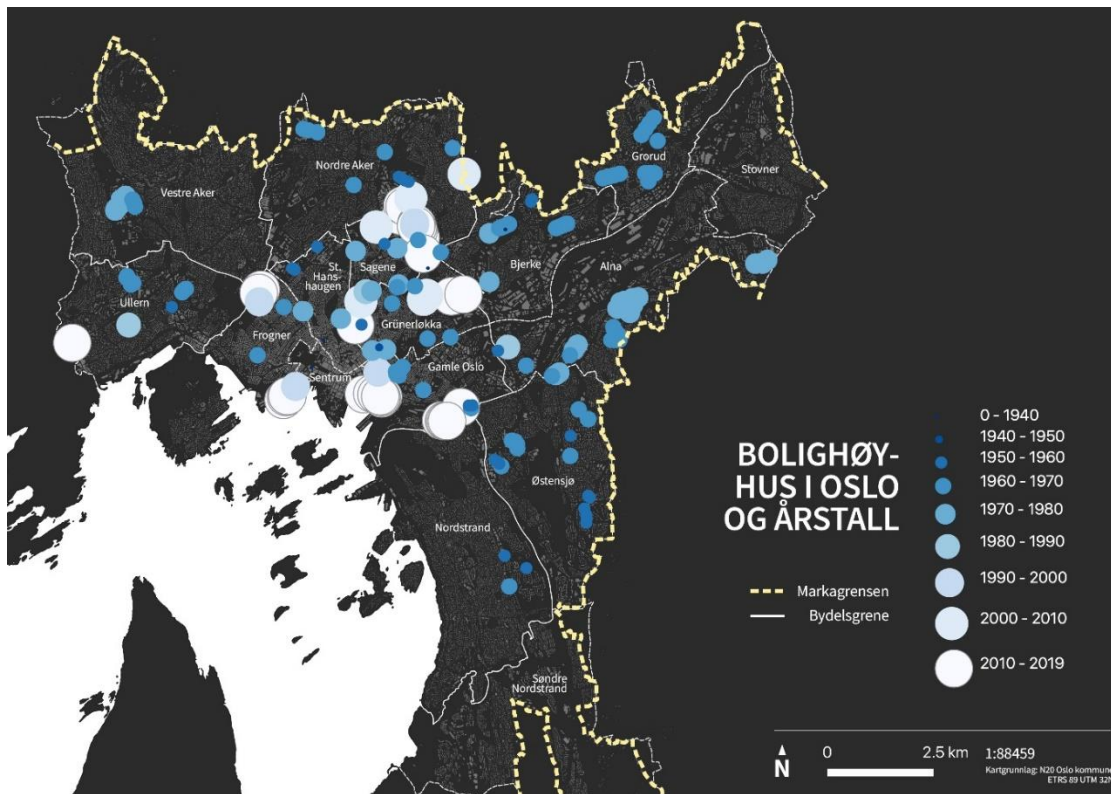
Grafen (se figur 2) viser antall bolighøyhus oppført i Oslo fra 1950 til 2019. I alt har Oslo 182 høyhus over 12 etasjer. Årstallet er satt når høyhuset er ferdigstilt, der man tydelig ser at 1960 til midten av 1970 var høyhusets «storhetstid», imidlertid kan man se tendenser av en ny bølge av høyhus fra 2010 og utover. Årsaken til den drastiske nedgangen i antall høyhus på 70-tallet og motivet for oppgangen på 2000-tallet vil gås nærmere inn på litt senere. (Har kontaktet PBE, for hvor mange søknader eller foreslåtte høyhus det per dags dato er for høyhus)

Figur 2: Grafen viser 183 bolighøyhus som er bygget i Oslo mellom 1950 til 2019. Bygninger som har fått igangsettelsestillatelse eller igangsettelsestillatelse er ikke med i grafen. Dataene er gitt fra plan og bygningsetaten i 2019.

Grafen ovenfor sees i sammenheng med kartet over Oslo (se figur 2), som viser den geografiske plasseringen av høyhusene. Denne viser tydelig at eldre høyhus har blitt oppført spredt, både sentrumsnært men også i ytre bydeler og såkalte drabantbyer. De nyeste høyhusene, fra 1990 og utover viser en klarere strategi. Disse er plassert i sentrumsnære områder i store kollektivknutepunkter og transformasjonsområder, slik som Storo-Sinsen i Nordre Aker bydel, er høyhusene plassert som et belte langs kollektivnettet. Det gjøres også oppmerksom på at kartet inneholder høyhus som har vært

transformert fra næring til bolig i nyere tid. Denne dataen er likevel viktig ettersom det likevel kan ha blitt omtalt i mediene og byggene derfor er med i den medierte diskusjonen.

Figur 3: Illustrasjonen gjenspeiler figur 1 der farger og størrelse på markørene viser den geografiske plassering av bolighusene. Dataene er gitt fra plan og bygningsetaten. Illustrasjon av Vetle Riis Hallås, 2020.

Som grafen og illustrasjonen viser var det ikke før på slutten 1950-tallet at høyhusene for alvor inntok bybildet i Oslo. I forrige delkapittel antydte illustrasjonen (figur1) at blokklamellene ble oppført mellom 1930-1960, som nevnt var dette på et vis riktig, ettersom man startet med en lavere byggehøyde før man mot sekstitallet skiftet til høyhus. Samtidig er dataene i figur 2 og 3 årstallet for fremstillingen av byggene, noe som kan forklare noe av «forsinkelsen», likevel kan man se dette i lys av datidens politikk og samfunnsutfordringer. Oslo kommune kjøpte tomter som boligkooperasjonene skulle utvikle, dermed ble store åpne områder som landbruksområdene billige og attraktive, slik som Grorud, Alna og Østensjø (Hansen og Guttu, 2000). I sentrumsområdene ble flere områder sanert til fordel for nye høyhus, som for eksempel Enerhaugen i Gamle Oslo bydel. Kommunens mål med et stort antall nye boliger, behovet for å erstatte sanerte boligområder og faglig funksjonalistiske idealer førte til utbyggingsmønsteret vi ser i illustrasjonen.

I nyere tid vil oppføringen og plasseringen av høyhusene kunne forklares av markedets frislepp, der private aktører er initiativtaker gjerne vil at utbyggingen skal være økonomisk regningsvarig, samt

kommunens ønske om kompakt byutvikling, i tråd med bærekraftige visjoner. Friskmeldingen av høyhus i Oslo kom i form av plan- og bygningsetaten (heretter PBE) sin høyhusutredning i 2002 på oppfordring fra Byrådet, der målet var å vurdere prinsipper og belyse ulike problemstillinger høyhusdebatten reiser. Utredningen adresserte høyhusets dårlige rykte med å stadfeste at det er selve *«problemene i høyhusområder som har gitt selve høyhuset et dårlig rykte fordi de er så synlige og lett identifiserbare Et dårlig omdømme gir selvforsterkende effekter som er vanskelige å snu»* (Plan- og bygningsetaten, 2002, s. 46). Hva som var grunnlaget for den faglige kritikken, både i innland og utland skal adresseres i neste avsnitt. Hvilke elementer som har gjort at høyhuset har fått sitt rykte i Oslo er det problemstillingen søker å svare på, og vil bli analysert i kapittel 7. Under spørsmålet «*hvorfor bygge høyhus i Oslo?*» i utredningen, skriver PBE at *«det finnes mange sterke for- og motargumenter til høyhus, men mange av argumentene henger sammen med følelser og personlige preferanser som ikke lar seg forene med faglige rasjonelle betraktninger»* (Plan- og bygningsetaten, høyhusutredningen, 2002. s. 14).

Uttalelsen fra PBE forsterker behovet for å belyse hele samfunnsdebatten ytterligere og ikke kun den faglige debatten. Videre bekrefter de at det er fra private aktører initiativet til høyhus kommer fra; *«antall saker tyder på at det fra privat hold og vilje til og ønske om å etablere høyhus i sentrale byområder»* (Plan- og bygningsetaten, 2002, s. 14). Til slutt drar de frem følgende argumenter for oppføring av høyhus i Oslo: form og lesbarhet, symbolisere modernitet, tetthet og arealeffektivisering og variert boligtilbud. I forbindelse med sistnevnte argument skriver PBE at *«selv om Oslo kan forsynes med 40 000 boliger innen 2015 uten å bygge høyhus kan høyhus være et eget virkemiddel for å oppnå flere boliger på kortere tid»*. Ønsket om mange boliger på kortere tid var også et sterkt argument på 60-tallet. Videre trekker utredningen frem en ny målgruppe enn høyhuset på 60-tallet, som på den gangen var underlagt sosial boligpolitikk; *«lettstelte attraktive høyhusboliger for ressurssterke personer er vanlige i andre europeiske byer»*. Sist nevnes det at *«det er viktig å være klar over at Oslo trolig vil kunne forsynes med nok boliger uten å bygge høyhus»* (Plan- og bygningsetaten, 2002, s.15). Høyhusutredningen er nå 18 år gammel og siden den gang har det blitt oppført 37 høyhus.

Høyhusutredning er ingen rettslig bindende plan, men fungerer heller som en retningslinje. Likevel kan retningslinjer ha en juridisk effekt. I 2014 fikk vi Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. Denne retningslinjen sier noe om hvordan fremtidige byer skal bygges. Det er miljøhensyn som ligger til grunn, der man ønsker at flest mulig skal benytte seg av kollektiv transport. Kollektivtrafikkplanleggere har dermed i oppgave å samordne prosjektene, slik at man kan fortette rundt knutepunktene (Kommunal- og moderniseringsdepartementet, 2014). Som sagt er retningslinjer ikke rettslig bindene. Likevel kan fylkesmannen komme med innsigelse, dersom ikke prinsippet følges. På

denne måten kan man likevel si at mangel på samordning vil få rettsvirkninger dersom det ikke blir fulgt.

Videre skal noe av kritikken og forskningen på høyhus formidles. Norge har stadig hatt internasjonale forbilder innen arkitektur og boligpolitikk, men også fulgt med på kritikken og forskningen som har blitt gjort utover landets grenser. Selv om oppgaven dreier seg om Oslo, har likevel internasjonale tendenser vært førende for utviklingen her hjemme og vil derfor være naturlig å ta med her.

En av de første nedturene for høyhuset kom fra England i 1967 gjennom tidsskriftet *Architectural Review*. Her ble et titalls høyhusområder gjenstand for granskning, der konklusjonen var at høyhusene førte med seg hærverk, sosiale problemer og psykiske kriser (Guttu, 2011, s. 52). Aspektet med psykologi blant beboere var av særlig interesse og ble videre undersøkt av den britiske psykologen Daniel Cappon (1972) der han konkluderte med at «... det er all grunn til å tro at høyhusboliger har en uheldig effekt på mentale helse.» (Cappon, 1972, s. 194). Tilsvarende resultater ble funnet gjennom flere rapporter både i England og USA (Guttu, 2011), og vakte interesse for forskere her hjemme.

Undersøkelsen gjort av arkitekt Tore Lange fokuserte på høyhuset som bolig, med et spesielt blikk på småbarn. Her sies det at flere forskere og utredere vil trekke denne konklusjonen etter undersøkelser av høyhus: *«alt i alt må en kunne slå fast at undersøkelsene gir objektivt grunnlag for påstanden at høyhus er en skadelig boligform for hjemmehusmødre og deres barn. Indirekte kan boligformen også bli en belastning på familien som helhet. For øvrig medfører høyden i seg selv mange ulemper uansett alderen på beboerne.»* (Lange, 1972). Selv foreslår han en rekke forbedringer for høyhuset slik at det blir levelig for barnefamilier å bo i høyhus, men påpeker at høyhuset da blir like dyrt som lavere boformer.

Oppsummering

Den norske boligpolitikken og byplanleggingen har opplevd store omveltninger gjennom 1900- tallet frem til 2020. Boligpolitikken har gått fra statlig styrt, med en sosial boligpolitikk til fullstendig markedsorientert, der kommunen er kontrollorgan og ikke direkte initiativtaker til utviklingen av byen. Byplanleggingens idealer har også gått gjennom et skifte; fra drabantbyer som en ideell utvikling, har vi gjennom en bærekraftig og grønn utvikling gått tilbake til å bygge i sentrumsnære områder med knutepunktutvikling. Boligen har gått fra å være en sosial forankring til å bli en økonomisk investering for folk, i takt med at den sosiale boligbyggingen ble erstattet med privat utbygging. Høyhusene som ble bygget gjennom den sosiale boligbyggingen var tilrettelagt for arbeidere i forstedene med tanke om billige, moderne og romslige leiligheter for familien. Gjennom de fleste store skifter har utviklingen i Oslo vært påvirket av internasjonale endringer i sin utvikling, både politisk og byplanfaglig.

Oppdeling av hendelsesforløp i perioder kan være utfordrende, ettersom faktorer som politikk, utvikling i boligforskning, omfanget av omtaler om høyhus og bygging av bolighøyhus ikke har en synkron utvikling. Derfor henter jeg inspirasjon fra Hansen og Guttu sin fremstilling i «Oslo kommunes boligpolitikk 1960- 1989 og grafen i figur 1 som viser oppføring av bolighøyhus i Oslo. Disse periodene vil være førende for resten av oppgaven, spesielt i innholdsanalysen og ideanalysen i kapittel 5 og 6. Gjennom oppgaven vil jeg omtale de etter periodenummer.

Periode 1: 1960 – 1972 → Storskalaperioden

Periode 2: 1973 – 1994 → Omvurdering, byfornyelse og frislepp av markedet

Periode 3: 1995 - 2019 → Kompakt byutvikling og det grønne skiftet

3 Teori

I dette kapitlet skal jeg presentere teorier og faglitteratur som er relevant for å besvare oppgavens forskningsspørsmål. Der forrige kapittel setter rammene for høyhusutviklingen, vil verktøyene for å analysere oppgavens datamateriale presenteres her. I og med at oppgaven forsøker å avdekke omtalen av bolighøyhus i avismediene gjennom 60 år, er det naturlig å rette seg mot en tekstanalytisk metode. Videre vil jeg også se på teorier rundt medias rolle og påvirkningskraft.

3.1 Tekstanalyse

Tekstanalyse har flere forgreininger innen samfunnsvitenskapelig teori og metode, Bratberg (2017) lister opp særlig tre primære metoder; diskursanalyse, idéanalyse og kvantitativ innholdsanalyse. Maynard (2013) hevder derimot at man ikke kan gjøre et slikt klart skille, ettersom alle metodene har som hensikt å kartlegge meningsinnhold i form av ideer og verdier siden (Bratberg, 2017. s.68). Det er altså ikke en klar enighet om ideanalyse skal behandles som en egen tekstanalytisk teknikk eller ikke, men i denne oppgaven tar jeg utgangspunkt i Bratbergs oppdeling. Det er i all hovedsak forskningsspørsmålet som styrer valg av metode, og i denne sammenheng er jeg på jakt etter meningsutveksling over tid og hvilke idéer av bolighøyhus som dominerer gjennom gitte perioder. På bakgrunn av dette vil ideanalyse være en godt egnet metode for oppgaven. Samtidig er tidsaspektet en essensiell del av forskningsspørsmålet, dermed vil en teknikk for å sammenfatte tekstinhold være nyttig. Her kan kvalitativ innholdsanalyse være et viktig bidrag, ettersom målet ifølge Bratberg er å «måle forekomster av bestemte deler av innhold i tekst gjennom å tallfeste, og disse skårene kan legges til grunn for statistisk analyse» (Bratberg, 2017, s. 101). Denne teknikken kan dermed bidra til oppgaven ved å kartlegge i hvilken grad diskusjonen utspiller seg over tid. Gjennom Bratbergs definisjoner av ulike tekstanalyse verktøy, vil denne oppgaven benytte seg av ideanalyse og kvantitativ innholdsanalyse. Teorier rundt disse analysene vil bli presentert under.

3.2 Ideanalyse

Ideanalyse dreier seg om, ifølge Bratberg (2017) en systematisk gjennomgang av meningsbærende tekst– i dette tilfellet, tekster med et byplanfaglig og boligfaglig budskap. Videre sier han at «ideanalyse er relevant for ethvert forskningsspørsmål der aktører, oppfatninger og beslutninger er involvert» (Bratberg, 2017, s. 67). Premisset i ideanalysen er at ideer driver handling, dermed er det viktig å analysere ideers betydning innen en gitt kontekst, skriver Bratberg (2017). Konteksten i denne oppgaven er gitt i kapittel 2, der oppgaven videre vil formidle høyhusutviklingen med ideer som drivere. Ofte

brukes denne metoden til å analysere politiske tekster, gjennom å for eksempel gå gjennom et partis valgprogram og derav få frem ideer og ideologier som gjerne ikke står eksplisitt. I denne oppgaven vil jeg samle en rekke avisartikler, notiser ol. der bolig høyhus er omtalt, der jeg vil avdekke ideen og meningene bak høyhus som svar på et boligideal eller som et svar på en byplanfaglig- og samfunnsmessig utvikling. Det vil likevel være en forskjell ved å anvende metoden på politiske tekster og avisartikler. Politiske partiprogram har et tekstlig større omfang og er forankret i partiets visjoner. Avistekster har naturligvis et mye mindre tekstlig omfang og meningene kan være mer personlig rettet og spontane, avhengig i hvem som uttaler seg.

Ifølge Bratberg kan ideer enten være av deskriptiv eller normativ karakter. Han skriver også at noen deskriptive ideer også kan vises i form av kausale antagelser. Ideer av normativ karakter vil si noe om hva aktøren mener er godt eller aktverdig, videre vil deskriptive ideer si noe om hvilket verdensbilde meningsbæreren har. Til sist vil kausale antagelser gi uttrykk for hvordan ting henger sammen (Bratberg, 2017, s. 73). Disse ideene og antagelsene skal utdypes senere i oppgaven.

Hensikten med ideanalysen kan være flere, for eksempel kan målet være å kartlegge ideers tilstedeværelse eller forklare ideers opphav, for dermed å undersøke konsekvensene av disse (Bratberg, 2017, s. 97). I denne oppgaven vil det være mest hensiktsmessig å kartlegge ulike ideers tilstedeværelse, for så å spore endringer over tid.

3.3 Normative og deskriptive ideer

I tillegg til å klassifisere meningsbærende tekst, vil skillet mellom normative, deskriptive eller kausale antagelser si noe om *hvordan* ideene til forskjellige aktører er fremstilt. Klassifisering av ideene vil komme frem i kapittel 6, og hvilke *typer* ideer eller antagelsen vil bli behandlet i diskusjonskapittelet.

Ifølge Bratberg (2017) kan deskriptive ideer gi uttrykk for hvilke antagelser man har om *hvordan verden ser ut*. I tillegg kan deskriptive ideer være antagelser om *hvordan noe henger sammen*, som for eksempel antagelser om at små leiligheter gir hyppigere eierskifte, eller at blokkbebyggelse ikke gir et like godt bomiljø som villabebyggelse. Når man snakker om disse antagelsene, kaller man det gjerne kausale antagelser. I likhet med andre deskriptive ideer kan disse støttes eller tilbakevises av empiri. Likevel lar dette ikke alltid seg gjøre, ettersom forhold avhenger av tid og sted (ibid).

På en annen side sier normative ideer noe om hvordan ting *bør* være. For eksempel kan en si at «høyhus bør bygges rundt kollektivknutepunkter», dette sier ikke noe om hvordan virkeligheten faktisk er, men heller hvordan situasjonen bør være. Ifølge Bratberg sier normative ideer noe om hva som anses som godt og verdifullt, og dersom det ikke var forskjell i normative ideer ville det vært liten substans for konflikt (Bratberg, 2017, s.72).

3.4 Innholdsanalyse

Til forskjell fra ideanalyse er innholdsanalyse en kvantitativ forskningsmetode innen tekstanalysen. Bratberg (2017) definerer innholdsanalyse som «teknikker for sammenfatning og beskrivelse av innhold i tekst ved hjelp av kvantitative mål», sagt på en annen måte er innholdsanalysene tallfesting av innholdet i teksten. Tallfestingen kan for eksempel innebære forekomst av ord, formuleringer eller elementer av teksten som er konkrete og målbare. I denne oppgaven vil tallfesting dreie seg om en overordnet klassifisering av tekstene. Her vil innholdsanalysen primært bli benyttet til analyse av tekstmateriale som helhet, ikke som en konkret analyse av et enkelt avsnitts innhold. Innholdsanalysen skal legge til grunn for statistisk analyse, som gjør at den skiller seg ut fra andre tekstanalytiske verktøy fordi den er etterprøvable. Innholdsanalysen har i motsetning til diskursanalyse, ingen rom for fortolkning. Bratberg (2017) hevder at der diskursanalysen er forankret i et fortolkende vitenskapssyn, så hører innholdsanalysen mer hjemme i det naturvitenskapelige.

3.5 Medias rolle og påvirkningskraft

I likhet med den politiske utviklingen i Norge, har også pressen og mediene gjennomgått en stor strukturell endring gjennom de siste femti årene. Tidligere kunne man finne partiede aviser, som Arbeiderbladet og Klassekampen, som senere har blitt privatisert og deregulert. Tidligere holdt journalister seg til aviser som støttet deres ideologi og politisk standpunkt, i dag ville et bytte fra Arbeiderbladet til Dagens Næringsliv ikke vært så utenkelig som for 30 år siden (Lippe og Nordhaug, 1999). Samtidig har antall mediekkanaler økt dramatisk siden sekstitallet, med internett og sosiale medier har mottakere tilgang til nyheter til alle døgnets tider. Dette innebærer også en endring av hvordan man kommuniserer gjennom mediene. Selv om mediene alltid til ha en sender- mottaker kommunikasjon, har mediene likevel blitt mer interaktivt enn tidligere. Dette innebærer at alle kan ta en aktiv del, gjennom f.eks. forum, kommentarfelt og grupper på nett.

Innen kommunikasjon kan vi skille mellom personlig og upersonlig kommunikasjon. Medier er en form for upersonlig kommunikasjon, der budskap og nyheter har en enveispredning fra sender til mottaker.

Informasjonsstrømmen går en vei og er rettet mot et stort antall ukjent personer. Det motsatte er personlig kommunikasjon, som består av gjensidig personlig kontakt mellom partene (Braaten, 1976). Selv om man lenge trodde at mediene hadde svært stor innflytelse på folks verdensbilde, meninger og holdninger, skriver Braaten at «massemedia stort sett ikke påvirker oss alene og direkte, men i samspill med den personlige kommunikasjon vi tar del i.» (ibid). Dette betyr at medier i seg selv ikke er nok til å endre folks mening, men i kombinasjon med mennesker man omgir seg med vil mediene bekrefte eller forsterke egne meninger. Likevel *kan* medier bidra til at vi endrer og utvikler nye holdninger og synspunkter over tid, dette kalles kultivasjonsteorien. Det er disse to virkningene på mottakeren som kan sies å være medienes påvirkningskraft.

4 Metode

I dette kapittelet vil jeg gjøre rede for mitt valg av metodisk tilnærming. Teorien rundt tekstanalytisk metode ble presentert i forrige kapittel. Jeg vil her gjøre rede for valget av forskningsdesign sett opp mot mitt forskningsspørsmål. Deretter vil jeg presentere vurderinger og valg som er gjort for å besvare oppgavens problemstilling. Videre vil jeg beskrive hvilke begrensninger jeg har hatt rundt valg av analyse og henting av datamateriale. Avslutningsvis vil jeg beskrive min analysestrategi og hvordan jeg tilnærmet meg den kvalitative og kvantitative metoden.

4.1 Valg av forskningsdesign

Hvilket valg av metode for innhenting av data, vil i stor grad avhenge av hvilken fremgangsmåte man mener egner seg best for å besvare forskningsspørsmålet (Grønmo, 1996). Jeg ønsker å avdekke den historiske meningsdannelsen og ideene bak boligøhusutviklingen i Oslo, slik den er presentert i avisene. Dette vil best la seg gjøre ved kvalitativ metode.

Kvalitative undersøkelser kan benyttes når man ønsker å oppnå forståelse av sosiale fenomener (Thagaard, 2003). Ved å anvende denne metoden sier Hellevik (1995) at «forskeren vil i stedet for systematisk klassifisering og opptelling av noen utvalgte egenskaper basere seg på sin egen evne til å oppfatte et mønster i helheten av egenskaper». Ideanalysen som forsøker å avdekke ideer og meninger i tekster egner seg derfor godt til en kvalitativ tilnærming. Likevel velger jeg å supplere denne tilnærming med en kvantitativ tilnærming til samme datamateriale, ettersom de ikke utgjør kategorier som utelukker hverandre ifølge, men utgjør ytterpunkter på en skala ifølge Grønmo (1996, s.74). Videre mener han at «i praksis vil mange kvalitative forskningsopplegg også ha innslag av kvantitative elementer (ibid).

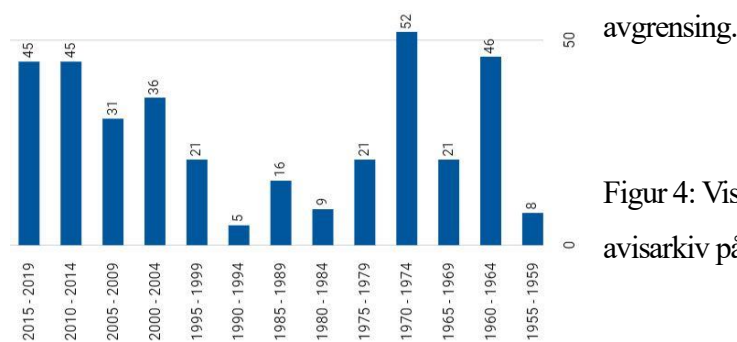
Ved valg av stiler for fremstilling av data, gjør forskningsspørsmålet det nødvendig å ha en bred tilnærming, ettersom de forsøker å danne et historisk hendels forløp. Dette ekskluderte intervjuer ettersom informantene enten kun ville uttalt seg om dagens utvikling, som ville gjort informasjonsmaterialet skjevt. Eller så kunne jeg intervjuet informanter som ville fortalt om sine tidligere erfaringer, men gjennom tiden vil man bli påvirket av ny informasjon og hensikten med å forsøke å avdekke meninger om høyhusene *i sin tid* ville vært borte. Valget havnet derfor på allment tilgjengelig publisert materiale gjennom avisinnlegg og avisartikler. Med tekst som empiri kan man gi tilgang til andre typer innsikt i temaet (Bratberg 2017, s. 12). Det er nettopp denne innsikten jeg forsøker å avdekke, ettersom meninger ikke bare forekommer blant fagmiljøer men også blant befolkningen som har stor interesse av lokalsamfunnets utvikling og byen for øvrig.

4.2 Datagrunnlag

Tekstmaterialet er hentet fra Nasjonalbibliotekets nettarkiv. På bibliotekets egne nettsider skriver de at “avissamlingen er så godt som komplett fra 1763 og frem til i dag” og inneholder både lokal- og riksaviser (Nasjonalbiblioteket, hentet 27.11.2019). Avisartiklene utgjør hele grunnlaget for oppgavens datamateriale, som gjør det enda viktigere at kilden jeg har benyttet meg av er pålitelig og oppdatert.

Etter å ha valgt Oslo som utgivelsessted fikk jeg opp over syv tusen treff på «høyhus» i avisarkivet. Ettersom det finnes så mange innlegg om høyhus, er det nærliggende å tro at avisene har fulgt utviklingen gjennom tidene og vil kunne gi et tilstrekkelig bilde av høyhusets utvikling. Andre søkeord som «boligtårn» og «høyblokk» ga også flere treff. Nivået av antall innlegg samsvarer også med figur 2 sin fremstilling om bolighøyhusets utvikling i Oslo. Samtidig er det viktig å merke seg at dette treffet ikke bare omhandler høyhus som boform, men også nærings- og servicebygg. Søk på ordet «boligtårn» kan her være mer representativt, men begrepet nærmest fraværende i avisene frem til 2000 tallet, der vi finner en kraftig økning i bruken av begrepet. Høyblokk har tusenvis av treff i Oslos aviser gjennom hele perioden, men i likhet med treffene på høyhus gir ikke dette et presist utvalg ettersom det treffer næring, bolig, handel og service.

For å filtrere ut hvilke artikler som omhandlet både høyhus og bolig, måtte jeg presisere søket. Dette ble gjort ved å få søket til å omhandle to ord eller begreper, for deretter bestemme hvor mange ord det måtte være mellom disse to. f.eks. “høyblokk byutvikling” ~50. I dette søket må avisene inneholde både høyblokk og byutvikling i maks femti karakterer fra hverandre. For å komme frem til det best representable materialet prøvde jeg med frem med flere begreper, og flere og færre karakterer mellom seg. Et kriterium her er at det må være dekning gjennom hele perioden, ikke bare fra 1960 til årtusenskiftet eller omvendt. Etter flere forsøk kom jeg frem til at søkestrengen “høyhus bolig”~100 ga det beste resultatet med 357 treff (se figur 4). Filtreringen av disse treffene skal behandles i 4.2 valg av

Figur 4: Viser antall treff i Nasjonalbibliotekets avisarkiv på søkestrengen “høyhus bolig”~100.

Etter filtrering av avisartiklene var gjort ble antallet aviser redusert fra 22 til 14, der alle ble publisert i Oslo. En stor del av avisinnleggene jeg analyserte er hentet fra Aftenposten, Aftenposten Aften, Arbeiderbladet og Dagbladet. Aviser med færre innlegg var Nationen, Orientering, Morgenposten, Morgenbladet, Akers Posten, Dagsavisen, Friheten, VG, Klassekampen og Dagens Næringsliv. Mange av disse avisene er riksdekkende aviser som ikke trenger nærmere forklaring, mens andre er lokale eller mindre kjente aviser, og noen er ikke lenger i opplag. Disse skal forklares litt nærmere;

Akers Posten er lokalavisen for Ullern og Vestre Aker, som retter søkelyset mot viktige temaer i lokalmiljøet.¹

Nationen kaller seg distriktets næringsavis, og var tidligere tilknyttet Senterpartiet. Formålet med avisen er å ivareta bygdefolkets og distriktenes økonomiske, sosiale og kulturelle interesser.²

Orientering et tidligere opposisjonsblad, og var i startfasen tilknyttet Arbeiderpartiet. Senere ble avisen koblet til Sosialistisk Venstreparti. Bladet ble avvirket i 1975.³

Friheten er en riksdekkende marxistisk avis, som i den dag i dag fortsatt drives av Norges Kommunistiske Parti. Avisen publiserer materiale om innenriks og utenrikspolitikk, samt økonomi og kulturmateriale.⁴

4.3 Valg av avgrensning

Alle 357 avisartiklene ble lest igjennom og filtrert i lys av forskningsspørsmålet. Det var flere grunner til at jeg valgte å ta vekk avisartiklene ved første øyekast. Dette var elementer som; repetitivt innhold ved f.eks. identiske leserinnlegg i ulike aviser, aviser som dekker over ulike soner i Oslo, men med likt innhold. Avisartikler som dekker utenlandske forhold eller forhold i andre byer, avisartikler som bruker bolighøyhus i en bisetning, boligannonser og notiser om bytte av bolig. Videre utelukket jeg tekster med kun faktaopplysninger, som annonsering av høyhusprosjekter.

Til slutt gikk jeg igjennom tekstene igjen, der jeg forsikret meg om at tekstene inneholdt en mening om bolighøyhus. Der det var sterk tvil om avisartiklene handlet om næringsbygg eller bolig, ble disse fjernet.

¹ <http://akersposten.no/minside/avisen> (13.03.2020)

² <http://nationen.no/om-nationen/> (13.03.2020)

³ <http://snl.no/Orientering> (13.03.2020)

⁴ <http://friheten.no/om-avisa-friheten> (13.03.2020)

For eksempel ble det i nyere tid mye snakk om utbyggingen av Bjørvika. Noen av disse byggene inneholder boliger, men det var ikke hovedfokuset til innlegget. Jeg valgte ikke bort noen artikler basert på forfatter ettersom det er meningsdannelsen og ideen om høyhus som bolig som er fokuset i oppgaven. Forfatterne av tekstene er i stor grad boligfagfolk, politikere, journalister, naboer og innbyggere. Fenomener innen bygningstypologier, fortetting og byfornyelse har gjerne en internasjonal og nasjonal kontekst. I kapittel to ble det klart at Norge har sett til utlandet for løsninger innen byplanlegging og blitt påvirket av disse, som Sverige, Danmark og England. I flere avisinnlegg, spesielt før 1975 har man vist til utenlandsk boligforskning. Disse artiklene valgte jeg å ta med, ettersom boligforskningen ble trykket inn i Oslos lokale kontekst. Dette gjaldt spesielt innen temaer som utnyttelsesgrad og barn i høyhus. Til slutt satt jeg igjen med 107 avisinnlegg som ble datagrunnlaget for oppgaven.

4.4 Begrensninger

Siden oppgaven ønsker å avdekke en historisk utvikling ved hjelp av avisartikler, bringer det med seg noen utfordringer og begrensninger for analyser og søkemåter. Begrensningene ligger i søkemotoren til Nasjonalbibliotekets arkiv og formatet for digitalisering. I tillegg har selve tilgangen til nettarkivet virket begrensende, ettersom tilgang til arkivet kun fås ved fysisk oppmøte på Nasjonalbiblioteket. Dermed har arbeidet med oppgaven blitt begrenset etter bibliotekets åpningstider.

I et forsøk i å både presisere og utvidet søket var det flere søkemåter jeg ville benyttet meg av. For det første ville jeg at søkestrengen skulle inneholde flere enn to begreper, som “høyhus bolig bo”~100, slik at enten alle ordene var tilstede i artikkelen eller at høyhus og bolig eller bo var tilstede. Dette lot seg imidlertid ikke gjøre, ettersom nasjonalbibliotekets søkemotor kun lar meg søke med maks to ord. Videre ville jeg forsøke å telle ordforekomster i de ulike tekstene. Telling av ordfrekvens over tid ville vært et interessant bidrag til oppgaven, ettersom man kunne funnet ut av hvilke ord som forekommer hyppigst. Med en slik analyse ville man kunne avdekke en eventuell endring over tid, eller forskjellig ordbruk mellom meningsbæreres ståsted. Imidlertid lot dette ikke seg gjøre, ettersom tekstene er arkivert som bilder for bruker. Dette betyr at selve teksten ikke lot seg hente opp, og derfor måtte gjenskrives manuelt. Tekstene inneholder til sammen mange tusen ord, så dette ville blitt for tidkrevende.

4.5 Egen analysestrategi

Gjennom filtreringen jeg beskrev i 4.2 benyttet jeg meg av Excel for å holde oversikt over materialet underveis. Her ble avisinnleggene lagt inn i kronologisk rekkefølge, for så å bli kategorisert etter tema, og sortert etter om tekstene viste en positiv eller negativ holdning til høyhus. Deretter la jeg inn formatet i avisinnlegget, som notis, kronikk eller intervju (se vedlegg 1). Underveis som jeg bearbeidet materialet,

ble det for tidkrevende å behandle formatet til innleggene, selv om dette ville vært en interessant analyse. Videre ble temaene jeg benyttet meg av for overordnede, slik at det kunne såes tvil om hvilken kategori teksten tilhørte, ettersom tekster gjerne tok opp flere tema. Dermed valgte jeg å sortere ut aktører som uttalte seg i de 107 avisinnleggene. Totalt ble det 142 ulike uttalelser gjennom 60 år, der noen mennesker har uttalt seg flere ganger. Det er disse uttalelsene som er gjenstand for den kvalitative og kvantitative analysen. Hvem disse er og hvordan de stiller seg til bolig høyhus skal behandles i kapittel 5 og 6.

Tidligere i kapittelet sa Grønmo at kvalitative og kvantitative tilnærminger til data ikke utelukker hverandre, men utgjør ytterpunkter på samme skala. Dermed vil ikke disse tilnærmingene utkonkurrere hverandre, men snarer virke utfyllende ettersom man forsøker å belyse problemet ved hjelp av ulike metoder (Grønmo, 1996, s.79). I denne oppgaven benytter jeg meg av kvalitativ ideanalyse og kvantitativ innholdsanalyse. Disse har forskjellig tilnærming til dataene, som jeg skal forklare under.

Kvalitativ tilnærming

Den kvalitative tilnærmingen i min oppgave vil gjøres gjennom ideanalyse, der jeg skal avdekke normative og deskriptive ideer over tid og avdekke hvilke idealtyper som befinner seg i diskusjonen. Denne type ideer vil komme frem i diskusjonskapittelet, og vil bygge på ideene fra kapittel 6.

I kapittel 6 er de 142 uttalelsene kategorisert etter hvilken mening teksten bærer. Som tidligere nevnt er tekstene ofte korte og kan være en mer spontan utveksling enn for eksempel en utgivelse av et partiprogram. Derfor har jeg valgt å sortere ideer og meninger så *nær* teksten som mulig. Eksempelvis handler flere innlegg om høyhus som bolig for barn, dermed har jeg samlet alle uttalelser som handler om dette temaet i samme kategori. Overkategorien til dette temaet vil for eksempel være «høyhus som bolig». Uttalelsene er videre fordelt på tre tidsperioder som kom frem i slutten av kapittel 2. Bakgrunnen for dette er tidsaspektet i oppgaven. Gjennom 60 år har samfunnet endret seg mye, derfor er det viktig å knytte uttalelser til perioden de hører hjemme i. Dette vil gjøre det enklere å forklare eventuelle endringer i meninger som kanskje kan forklares i endrede samfunnsforhold. Til slutt skal ideene og temaene analyseres på tvers i diskusjonskapitlet.

Kvantitativ tilnærming

Som jeg nevnte, ble tallfesting av ord en del av oppgavens begrensning. Analysen vil derfor ikke dykke dypt i teksten, slik som innholdsanalyser gjerne gjør. Likevel valgte jeg å gjennomføre en kvantitativ tilnærming til dataene. Dette valget ble gjort på bakgrunn av mengde materiale. Selv om jeg ikke får klassifisert ord, vil det likevel være nyttig for oppgaven å telle andre forekomster, slik at man får et

overordnet blikk på materialet. Oppgaven vil avdekke meningsdannelse over tid, her vil det også være interessant å se *hvem* som uttaler seg og hvilke ideer disse presenterer. I Ideanalysen vil uttalelsene kategoriseres uavhengig om hvem som kommenterer høyhusene, derfor vil innholdsanalysen bidra til å avdekke i hvilket miljø debatten har foregått og til hvilken tid.

Jeg startet med å sortere de 142 uttalensene etter rolle. Klassifiseringen utgjorde totalt seks roller; fagfolk, politikere, nabo/velforening, innbygger/avisen og høyhusbeboere. Inn under disse kategoriene kan det være forskjell på yrke, som f.eks. hos fagfolk. Innen fagfolk rammer kategorien arkitekter, leger, planleggere, boligfagfolk mfl. Selv om de har vidt forskjellige yrker, velger jeg likevel å klassifisere de likt i innholdsanalysen. Dette er fordi mange, spesielt før tusenårsskifte utaler seg som eksperter innen sitt fagfelt. Som vi så i 2.3 har byplanlegging gjennomgått et skifte fra produktorientert til prosessorientert. Der man i den produktorienterte perioden la stor vekt på fagfolks sakkyndige meninger. Videre har også innbyggere og avisen, herunder journalisten blitt klassifisert innen samme kategori. Bakgrunnen for dette er at ingen av disse rammes direkte av høyhuset, men likevel uttrykker som mening gjennom leserinnlegg eller avisens leder. Politisk tilknytning mellom avis og journalist valgte jeg å ikke legge vekt på ettersom det var stort enighet blant partiene på 60- tallet om utbyggingen i Oslo. Senere ble avisene uavhengige for politisk tilknytning. Utbyggere er de som har næringsinteresser i eiendom, som eiendomsutviklere, boligbyggerlag eller interesseorganisasjoner innen eiendom. For en fullstendig gjennomgang av rollene og hvor mange ganger disse har uttalt seg, se vedlegg 2. Disse rollene ble brukt i grafer og diagram for å illustrere hvem som har uttalt seg over tid, og hvorvidt man har stilt seg positiv eller negativ til høyhus i Oslo.

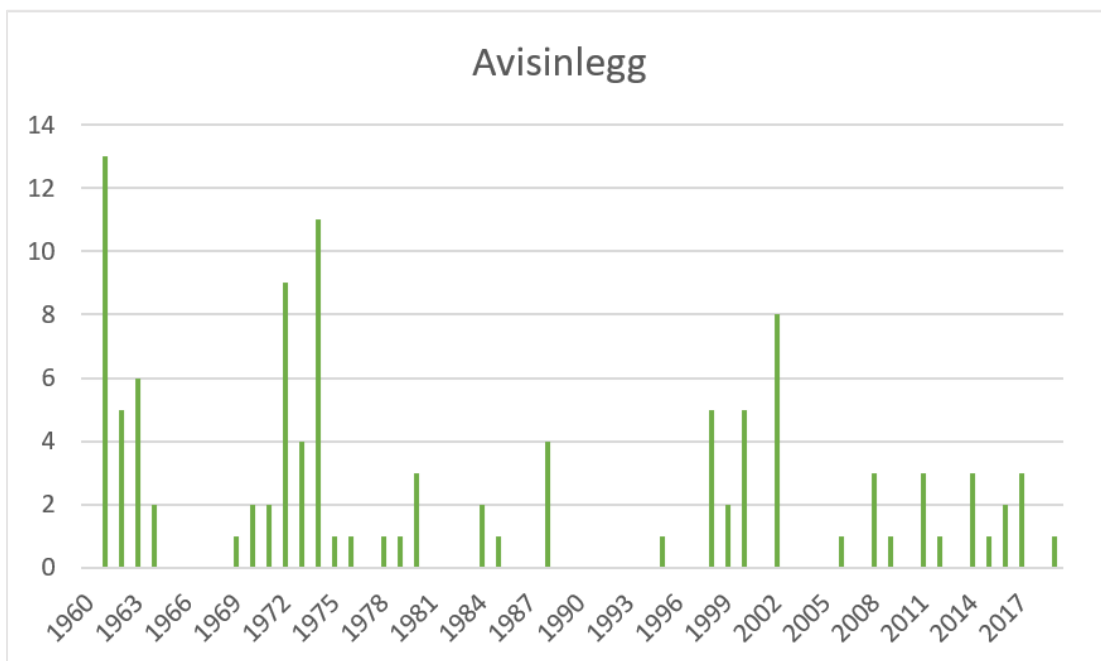
5 Innholdsanalyse

I dette kapitlet skal kvantitative data fra datamaterialet behandles. Dette innebærer en klassifisering av avisinnleggene etter hvilken rolle meningsbæreren har, der man over tid ser hvem som har uttalt seg mest i avismediene. Deretter skal antall positive og negative holdninger til høyhus avdekkes, og hvilke stemmer som representerer disse. Innholdsanalysen vil gi leseren et innblikk i hvilke år debatten er mest dominerende, hvem som har fremmet sine meninger de siste seksti årene og om meningsbærerne stiller seg positive eller negative til høyhusutbyggingen.

Bolighøyhus i media

5.1 Avisinnlegg

Opgavens datamateriale består av 107 avisinnlegg og utgjør hele grunnlaget for å presentere diskusjonen rundt bolighøyhus i Oslo. Antall avisinnlegg sier noe om når debatten har vært mest dominerende (se figur 5). Denne figuren kan sees i sammenheng med figur 2, som ikke overraskende viser at debatten er størst i den tiden flest høyhus blir bygget.

Figur 5: Antall avisinnlegg som er brukt i oppgaven fordelt etter utgivelsesår.

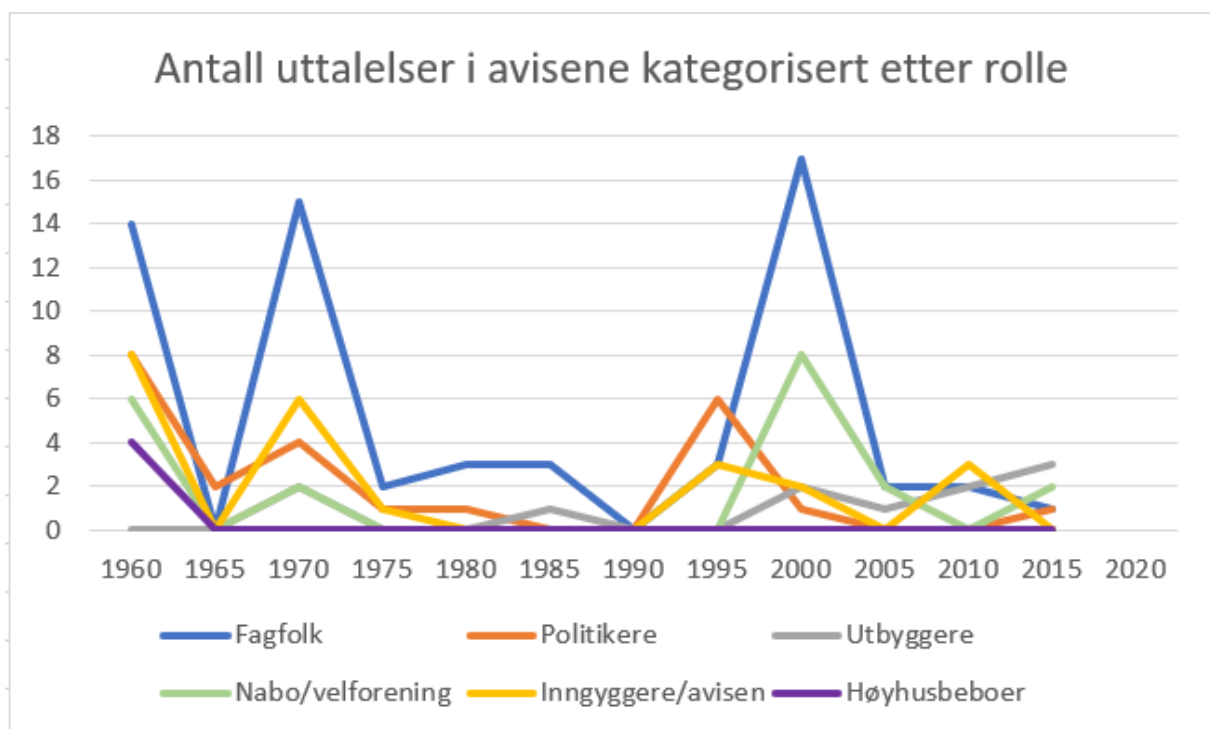
Grafen i figur 5, viser tre «topper» i antall innlegg, henholdsvis på 60-tallet, 70-tallet og rundt år 2000.

Disse toppene kan forklares ved at inngangen til 60-tallet representerer bygningstypologiens ideologiske

storhetstid. Ti år senere har man gjennom en rekke forskning og utenlandske signaler valgt å revurdere høyhus som bolig, og til slutt vil inngangen til 2000-tallet vise debatten rundt bolig press i Oslo og plan- og bygningsetatens høyhusstrategi fra 2002. Mellom 1981 til slutten av 1990, er det kun 8 avisartikler som er representert. Her trekkes igjen parallellen til at høyhus ikke ble bygget i stor grad, og det er en naturlig forklaring for en fraværende debatt. Etter 2008 har avisskriveriene tatt seg opp, som kan forklares ved at høyhus blir bygget som følge av prinsippene til kollektivpunktutvikling, etter anvisninger i høyhusstrategien. Dette vil innebære etablering eller forslag om høyhus i miljøer det tidligere ikke fantes, slik som i villaområder eller transformasjonsområder.

5.2 Aktører som utaler seg gjennom 60 år

Totalt er det 142 aktører som har gitt sine meninger om bolighøyhus gjennom de tre periodene. Dette er ikke 142 forskjellige personer, ettersom noen har uttrykt sin mening flere ganger i ulike avisinnlegg. For en fullstendig gjennomgang av rollene og hvor mange ganger ulike personer har blitt representert i avisen, se vedlegg 2. Rollene er kategorisert inn i seks deler, der bakgrunnen for valget ble behandlet i metodekapittelet 4.4.

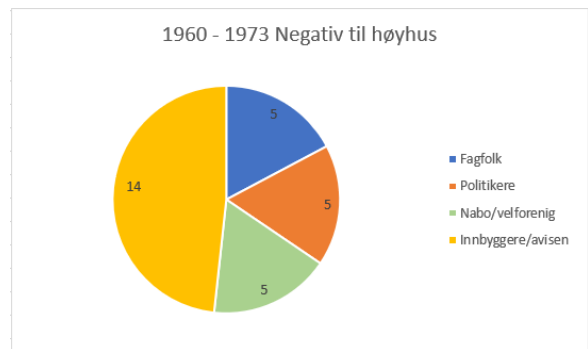
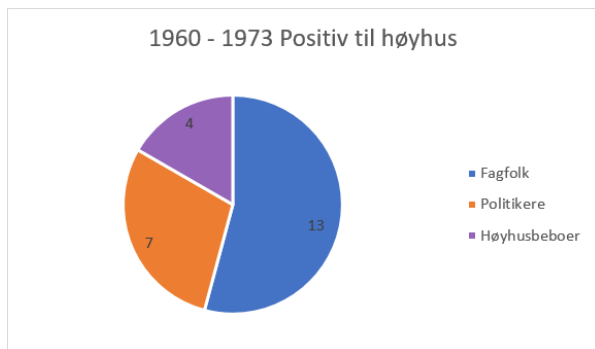

Figur 6: Grafen viser hvor mange som har en mening om høyhus og hvilken rolle de har.

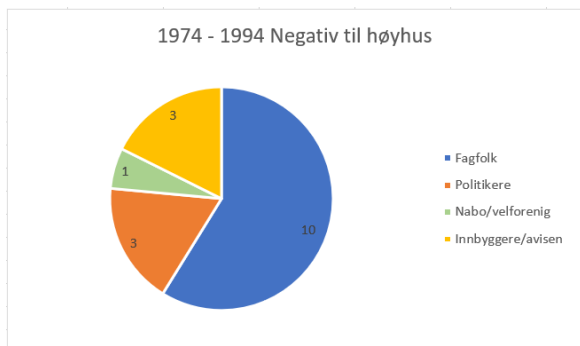
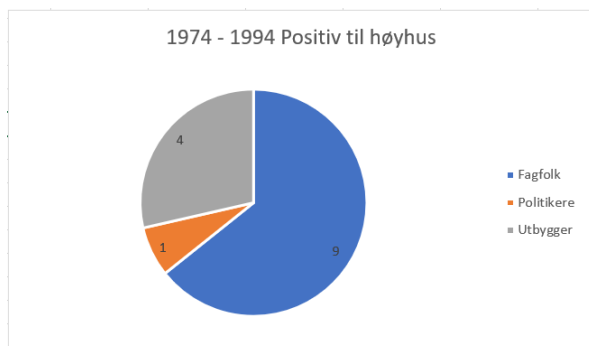
Som figur 6 viser er det tydelig hvem som dominerer debatten gjennom alle periodene. Fagfolkene er i klart flertall og har 62 uttalelser totalt. Fagfolkene er mest representert også i den tiden høyhus ikke ble bygget, som kan være et etterslep av faglige vurderinger om hvorvidt høyhus bør bygges i Oslo eller ikke. Politikere er den nest største aktøren som gir sine meninger 24 ganger. Det mest interessante er at det er den politiske debatten som starter på 1990-tallet som gjenliver høyhusdebatten, som blir avløst av en større diskusjon fra fagfolk og naboer. Dette kan knyttes opp til de politiske målene som ble satt, som kan være den bærekraftige utviklingen som ble tatt opp i kapittel 2, og spørsmålet rundt manglende boligdekning. Innbyggere og avisen representeres gjennom 23 innlegg. Innbyggerne kommenterer gjerne gjennom leserinnlegg og meningsmålinger før 1990, etter dette er det også blitt gjennomført intervjuer. Ett av disse intervjuene ble utført i 1998, der 51 personer ble spurt om sin mening om høyhus. Disse er ikke representert i grafene ettersom det ville blitt svært vanskelig å skille de andre aktørene fra hverandre. Deres mening vil bli behandlet i neste kapittel. Naboer og velforeninger uttrykker sin mening 20 ganger, og følger til en viss grad høyhusutbyggingen. I 2002 er det flere bydeler seg som uttaler seg til hvorvidt de stiller seg positive eller negative til at deres bydel blir rammet av høyhusstrategien. Minst representert er utbyggere med kun 11 avisinnlegg der de viser sin holdning til høyhusutbygging. Dette kan også forklares i at før 1990 var boligsektoren regulert med boligkooperasjoner der politikere talte utbyggers sak. Etter dereguleringen av markedet har flere næringsinteresser kommet med sine synspunkter.

5.3 Positive og negative holdninger til bolighøyhus

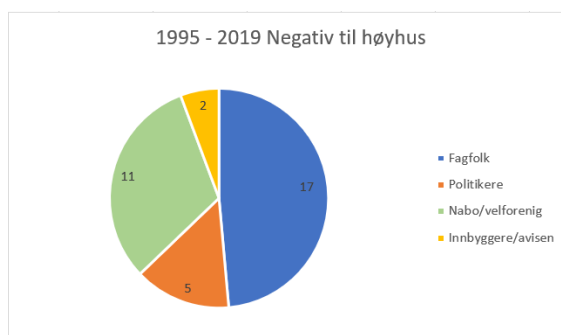
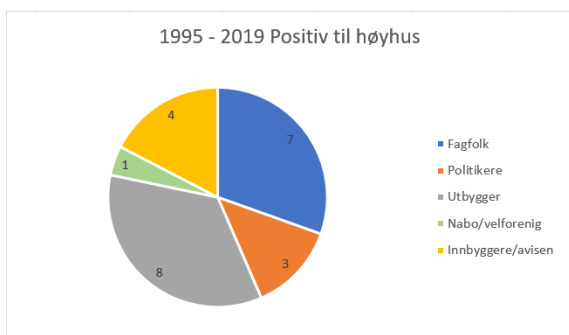
I dette delkapitlet vil jeg grafisk fremstille fordelingen mellom positive og negative holdninger til høyhus, og hvordan de seks ulike aktørene har uttalt seg i avisene gjennom tiden. Det er elementer som ordvalg, budskap og vinkling som har vært avgjørende for hvilken kategori aktøren har blitt plassert i. I diagrammene vil nummeret representere antall utsagn i avisene fordelt på rolle. Dette vil si noe om en overordnet dreining i debatten, og gjør det mulig å analysere en eventuell holdningsendring mellom aktører over tid.

Totalt finner man 53 uttalelser i avisene fra aktører, der 24 utsagn er positive og 29 er negative til høyhus. Fagfolk gir sin mening flest ganger, der en klar overvekt stiller seg støttende til bygningstypologien. Fagfolkene kan ha flere ulike ekspertisefelt, som arkitekt, ingeniør eller boligrådmann. Imidlertid er det ingen sammenheng mellom yrke innen de ulike fagretningene og hvorvidt de stiller seg positive eller negative. Tre høyhusbeoere ble intervjuet og trivdes i sine hjem og en vaktmester forteller om sine erfaringer. Av de som stiller seg negative til høyhusene, er innbyggere og aviser gjennom avisleder i klart flertall.

I denne perioden finner vi totalt 31 meninger i aviser om høyhus. Her stiller 14 seg positive, mens 17 stiller seg negative til bebyggelsen. En stor forskjell fra forrige periode er at flere fagfolk stiller seg negative til høyhus. En grunn til dette kan være, som vi så i kapittel to at flere internasjonale og norske forskere og boligkonferanser kommer frem til at høyhus ikke er egnet som familiebolig. I tillegg har utbyggere for første gang gitt sin mening i avisene. I denne perioden er det heller ikke bygget mange høyhus og kan derfor den lave oppslutningen av politikere, innbyggere og naboer i debatten.

I den siste perioden har debatten tatt seg opp. Selv om det er flere avisinnlegg i første periode, der det flere ulike aktører som blir nevnt i hvert innlegg. Totalt er det 58 meninger om høyhus som kommer frem, der 23 har positive holdninger og 35 stiller seg negative. Det er flere roller som innbyggere og journalister gjennom avisen, og nabo/velforening har sluttet seg til den positive siden, som kan vitne om endrede holdninger. Hva disse holdningene er vil komme frem i ideanalysen. Videre ser man at mange flere naboer enn tidligere sier hva de mener om høyhusene.

5.4 Endringer over tid

Analysen avdekker flere endringer gjennom de siste 60 årene. Likevel finnes det noen likheter. For det første vises det at aktører som stiller seg negative til høyhus alltid har vært i flertall. Periode en og to viser imidlertid at flertallet av negative uttalelser ikke er så stor, mens man i periode tre ser en mye større andel av negative uttalelser kontra positive. Utbyggere er minst representert i avisinnleggene, men er også de som utelukkende stiller seg positive, og til slutt utgjør de også hovedvekten av de som er positive til høyhus.

Endringen over tid handler om at flertallet av fagfolk skifter fra en positiv til negativ holdning, og at flere aktører enn tidligere viser en positiv holdning til høyhus enn tidligere. Politikere er imidlertid den eneste gruppen som har vært delt om høyhusspørsmålet. Den eneste likhetstrekket over tid mellom partiene er at representanter fra Arbeiderpartipolitikere alltid har uttrykt seg positivt, mens høyrepolitikere har 7 av 9 ganger har stilt seg negative (som vises i vedlegg 2).

Naboer i all hovedsak negative til høyhuset, bortsett fra i siste periode. Her skal det merkes at utsagnet kom fra et bydelsutvalg, der de utrykte positive holdninger til at høyhusutredningen omhandlet deres område. Selv om de ikke er direkte berørt, er heller ikke innbyggere begeistret for bebyggelsestypen, men skifter til en positiv holdning i den siste perioden.

6 Ideanalyse

I dette kapitlet skal ideene bak avisdebatten gjennom de tre ulike periodene behandles. Kapitlet er bygd opp etter tidsperiodene som kom frem i kapittel to, som er basert på samfunnsomveltninger, politiske skifter, byplanidealer og høyhusutviklingen i Oslo. 107 avisinnlegg har blitt kategorisert under overskrifter som representerer tanker og meninger om høyhus. En avistekst har ofte flere ideer og meninger, og kan derfor bli behandlet flere ganger. Se vedlegg 2 for fullstendig oversikt over aktører som uttaler seg gjennom hver periode. Disse viser også hvordan fagfolk, utbyggere, naboer, innbyggere med flere stiller seg til høyhusutbyggingen. De mest sentrale meningene og tankene fra hver periode vil bli tatt opp igjen i neste kapittel, der jeg vil se på eventuelle endringer over tid.

6.1 1960-1973

Denne perioden karakteriseres som storskalaperioden for høyhusbygging i Oslo. Gjennom 13 år ble det bygget 90 høyhus i Oslo, der mange av disse ble etablert i drabantbyene. Ettersom kommunens oppgave i den kooperative boligbyggingen var å skaffe regulerte tomter, var økonomi et viktig tema. Dette innebar at sanering av sentrumsområder og bygging på jordbruksområder i utkantsområder ble en løsning i flere tilfeller. I denne perioden er det 16 fagfolk som uttaler seg, som utgjør en tredjedel av debatten. Politiske syn og journalister som dekker faglige debatter og forskning blir representert gjennom 22 avisinnlegg. Høyhusnaboer kommer med sine syn tre ganger, og fire høyhusbeboere uttrykker sin mening, som de eneste gjennom 60 år.

I 1960 behøvde Oslo å bygge 130 000 nye leiligheter frem til 1980, i forbindelse med dette målet utarbeidet Regionplankomiteen en plan der man tydeliggjorde hvilke vekstmønster og utnyttelsesgrad som var ønskelig for fremtidens Oslo. Debatten i denne perioden handler i stor grad om plasseringen av ulike boligtyper, hvilken boligtype som er mest økonomisk og høyhus som lite egnet boligtype for familier.

6.1.1 Høyhuset som løsning på boligmangelen

Høyhus eller småhus?

Det er en rekke fagfolk og politikere som diskuterer hvilken utnyttelsesgrad boligbebyggelsen skal ha for å dekke nåtidens og fremtidens boligbehov. Gjennom avisinnleggene ser det ut til at de fleste er enige for hva slags boligtyper man må velge, bak grunnene ligger hensynet til folks trivsel, sosial boligbygging, boligmangel og Oslo som storby.

Regionplankomiteen mener hensynet til gode bomiljø og trivsel er viktig når man skal velge hva slags boligtype som skal velges. De skriver i sin innstilling at den nye boligbebyggelsen ønskes konsentrert til visse områder i kommunen men må «likevel ikke overdrives» og at «det ikke bare er lønnsomhetsbetraktningene som må være avgjørende. Det må også legges vekt på trivsel for unge og gamle og det må tas hensyn til naturen.», videre ble småhusbebyggelse i form av rekkehus, kjedehus og atriumhus anbefalt fremfor to-mannsbolig som er mer arealkrevende. (Aftenposten, 17.03.1961). Mangel på boliger er også et sentralt element for å velge høyhus som boligtype. Tidligere boligrådmann Trygve Nilsen sier at «det vil være helt utopisk å tro at hver Oslo-familie som drømmer om en enebolig, kan få drømmen realisert i Oslo, så ønskelig det enn det måtte være . . . vi må bli fortrolige med at en hovedstad i stor utstrekning nødvendigvis må konsentrere bebyggelsen (Arbeiderbladet, 26.10.1961). Varaordfører Stranger mener også at det må skaffes nok boliger, selv om han kanskje ikke er like begeistret for løsningen; «selv om det gjelder å skaffe så mange boliger som mulig, syntes jeg arkitekten har strukket seg litt for langt» sier han når han kommenterer forslaget om 14 etasjer på Tveita (Arbeiderbladet, 15.12.1961).

Utnyttelsesgraden som viktig moment for høyhus

I forbindelse med reguleringsplanen for Tveita, argumenterte et flertall i bystyret for høyblokkene slik; «OBOS tar sikte på å bygge billigst mulig for at flest mulig mennesker skal få en bolig. Og derfor er det også nødvendig å få en sterk utnyttelse av byggefeltene». Da protestene fra naboene ble tatt opp, konkluderte de med at reduksjon av leiligheter ikke vil redde utsikten, samtidig som kvadratmeterprisen vil bli dyrere for de som skal flytte inn i leilighetene (Arbeiderbladet, 15.12.1961). Også helsefagfolk mener at ulemper for både naboer og beboere kan oversees, ettersom antall leiligheter er at antall billige leiligheter er viktig når det skal bygges nok boliger. Stadsfysikus Iversen nevner flere negative elementer ved høyhus, som sterk vind, fukt i de nederste etasjene og at det ikke er en egnet boligform for barn, men «når jeg likevel vil stemme på høyhus så er det på grunn av utnyttelsesgraden» (Morgensposten, 25.10.1961)

Det later til at aktører som ønsker å bygge høyhus skjærer gjennom og avslår høyhusmotstandernes argument med påstander om at høyhuset gir best utnyttelsesgrad. Dette vises gjennom to anledninger der en høyrepolitiker mener at høyhus ikke er en ideell løsning som bolig, men «opponerer man mot høyhusene får man straks høre at dette er den mest hensiktsmessige løsningen, som blant annet totemangel og byggeomkostninger tilsier» (Aftenposten, 29.08.1963). Denne oppfattelsen støttes av en journalist som henter om arroganse blant norske planleggere som overser forskning som motbeviser utnyttelse som argument: «man kan fortsatt høre politikere og arkitekter snakke om høyhusenes

nødvendighet i boligbyene på grunn av tomtemangelen. Slike argumenter blir fremlagt som sannheter til tross for at forskere i utlandet har bevist at kolossene slett ikke gir plass til flere mennesker på et mindre tomteområde» (VG, 03.12.1963)

Hvor skal det bygges?

Tre prinsipper for utbyggingsmønster vises i regionplankomiteens innstilling. Et av hensynet ligner svært mye på ideen om knutepunktfortetting vi har i dag, selv om tanken bak handler om boligideal. For det andre handler plasseringen av høyhusene om å erstatte sanerte boliger som kan knyttes opp mot økonomiske hensyn. Det tredje hensynet handler om å bygge høyhus slik at det er nok areal til friarealer. Lederen for Regionplankomiteen sier «høyhusets plass i fremtidens boligreisning syntes å være i sentrale strøk nær bykjernen f.eks i forbindelse med sanering av eldre strøk. Skal det ellers bli tale om høyhus bør det bli som et ledd i utbygging av større sentrumsdannelser med gode kommunikasjoner». (Aftenposten, 17.03.1961). Dette utbyggingsmønsteret med høyhus i by og småhus i ytterkanten støtter Byplansjef Erik Rolfsen seg til, «det er også ønskelig å konsentrere veritable høyhus omkring de urbane bykjerner» (Morgenposten, 25.10.1961)

Tanken om å bli belønnet i form av hustype dersom man har lang reisevei er en gjentakende tanke hos fagfolk. Først begrunner programkomiteen plasseringen av høyhus slik «når man først har hatt en lang reise fra arbeidsplassen, ønsker man belønning i form av en bolig i mer landlig miljø» (Aftenposten, 17.03.1961). Tanken støttes av arkitekt Odd Brochmann; «den som vil bo i sentrum må betale med å bo tett i høyhus, den som vil bo i eget hus i landlige omgivelser må betale for dette ved lang vei til sentrum (Morgenposten, 25.10.1961). Kommunikasjonsrådmannen sier det samme «fordelen med å bo 2-3 minutter fra stasjonen, må betales med høyhus og sterkt konsentrert bebyggelse (Arbeiderbladet, 15.12.1961).

Til sist vil man plassere høyhus rundt sentrumskjerner og forstadsbaner som et virkemiddel for å bevare småhus og få nok plass til nødvendige friarealer (Morgenposten, 25.10.1961). Hensynet til nok friareal ble også sentralt for arkitekt Frode Rinnan. Han mener at «vi er nødt til å akseptere høyhusene fordi man ellers ikke ville mestre boligsituasjonen med tilstrekkelig friareal. Skulle vi fortsette med byggingen av 3-etasjes hus ville hele arealet gått med til boliger» (Morgenposten, 25.03.1961). Byplansjefen sier seg enig med Rinnan og sier «vi å tåle høyhusene, ikke bare i sentrum, men også i ytre bydeler. De er i virkeligheten vår eneste mulighet til å få tilbake noe av grunne til friarealer. Videre peker han på at det er kravene om utforming av nye boligfelter som har blitt strenge. «Det er en utvikling som for lengst har sprengt alle rammer for gammeldags byplanlegging. Bare med høyhus kan vi mestre situasjonen» (Arbeiderbladet, 26.10.1961).

6.1.2 Prosessen i boligbyggingen gjennomgår kritikk

Ved seks anledninger kommer det betenkeligheter rundt boligbyggingen prosess, spesielt med tanke på valg av boligtyper. Det kan virke som at den boligsosiale politikken er vanskelig å forene med demokratiske prinsipper, der kritikerens hovedargumenter er at prosessen er byråkratisk, usosial og at deres ønsker for boligtype blir fortrent. Resultatet er at det blir bygget stikk i strid mot innbyggernes ønsker og at det er personlig økonomi som avgjør om man kan velge bort høyhus eller ikke.

Særlig mot slutten 70- tallet blir det synlig at innbyggernes boligønsker er neglisjert, dette kommer frem gjennom to fagfolk og tre journalister. Et spenningsforhold mellom faglige og politiske tanker kommer til syne gjennom denne teksten; «forhåpentligvis har de byplanleggerne som sier at 1960-årene vil bli gjennombruddsår for småhuset som boform og boligideal rett, og at det vil vokse frem en mer positiv og forståelsesfull innstilling hos våre boligmyndigheter» (Aftenposten, 12.12.1961). Også arkitekt Melby støtter seg til denne tankegangen og peker på bebyggelsens umenneskelighet, «menneskers boligbehov og krav til boligens utforming er stikk imot det som bygges og innrettes i dag» (Friheten, 12.01.1962). Mangel på forståelse og boligproduksjonen som en udemokratisk prosess kommer til syne i følgende sitater; «forbrukeres ønske har vært fortrent, og det ser ikke ut til at det blir en endring med det første» (Aftenposten, 07.08.1972), som støttes av ingeniør Bøhn «dette er en udemokratisk boligform. Dette tyder bare på at et fåtall mennesker tar avgjørelsene når det gjelder bygging av høyhus» (Aftenposten, 07.09.1972). Videre kommer det også frem at ønsket om å bo i småhus blir stemplet som asosial; «nordmenns ønske om sitt eget lille hus har i etterkrigstidens boligknapphet ikke vært møtt med særlig forståelse hos myndighetene. Man har ikke bare neglisjert dette ønsket, i årenes løp har man til og med klart å stemple det som en slags asosial tendens» (VG, 22.02.1972).

Til slutt blir det problematisert at boligformen som uønsket element går på bekostning av innbyggere som ikke kan velge bolig på grunn av økonomi. Gjennom et leserinnlegg skrives det at «planlegging av nye boområder i Oslo er svært byråkratisk og autoritær. Beboerens holdes utenfor hele planprosessen og kommer først med i bildet når bydelen er innflytningsklar. Da får de to valg: take it or leave it». Videre blir det beskrevet at boområdene gjerne blir bygget ut med variasjoner i utnyttelsesgraden, som høyhus og lave atriumhus. «Dette er usosialt og strukturfascistisk fordi det skaper arealbruksmessige motsetningsforhold. Begrunnelsen for variasjonen i utnyttelsesgraden er ønsket om å tilby ulike bomiljøer.» I realiteten mener han at «boligtypene heller dekker ulik kjøpekraft, ikke ulike boligmessige behov» (Orientering, 17.01.1970). Innbyggeren peker her på at hensynet til variasjonen i boligfeltene er i realiteten en regulert segregering, der økonomisk evne avgjør hvilken boligtype man kan få. Dette er et aspekt som også ble uttrykt åtte år tidligere gjennom en innbyggers leserinnlegg; «det er ikke annet

enn et hån mot de mennesker som må ty til slike boligstrøk. Og det gjelder de av oss med de laveste inntektene, og de med opp til en middels stor inntekt. De har ikke noe valg, de fleste må ta det som bys dem hvis de da ei det hele tatt er så heldig å få noe tilbud» (Dagbladet, 02.01.1962).

6.1.3 Høyhus som bolig

Er høyhusboligen ønskelig?

Gjennom forrige delkapittel viste fagpersoner, journalister og innbyggers sin kritikk av prosessen, imidlertid lå det også en klar ide om at småhuset var et ideal og foretrukne boligtype blant befolkningen. Dette ønsket bekreftes gjennom Aftenpostens gallup i 1972, der en spørreundersøkelse av 1600 innbyggere viser at kun 1% av de spurte har høyhus som foretrukne boligtype. Da de ble bedt om å begrunne valget, ble kvaliteter som god utsikt, mange naboer og mindre vedlikehold det som ble trukket frem. Hele 92% av de spurte ville valgt enebolig dersom de kunne, og mente denne boligtypen var «friere og har mer privatliv» (Aftenposten, 17.06.1972).

Da regionalkomiteen diskuterte utnyttelsesgrader av boligbebyggelsen tidlig på 60-tallet, viste det seg at de var fullstendig klar over hvilken boligtype befolkningen ønsket seg. Småhuset mener de er den overlegne foretrukne bolig, som også blir forbundet med høyere levestandard enn høyhuset; «eneboligen vil bli målet for stadig flere menneskers strev. Den stigende levestandarden vil dessuten gjøre det ønsket om å bo småhus – og kanskje helst i enebolig. For det offentlige bør det være et mål å innfri dette ønske» (Aftenposten, 17.03.1961). Byplansjefen har også denne oppfatningen; «levestandarden er stadig på vei oppover, og dette vil føre med seg jevnt økende ønske om småhus» (Morgenposten, 25.10.1961). Selv om komiteen var enige om at høyhus ikke var å foretrekke, assosierer de her høyhus med lavere levestandard. Hensynet til nok boliger for alle i denne perioden står sterkt, høyhus kunne bli sett på som en slags «mellomstasjon» inntil den personlige økonomien ble bedre og innbyggerne selv kunne realisere drømmen om et småhus.

Hvem passer det for?

Selv om Regionplankomiteén mente at småhus var den foretrukne boligtypen, var det likevel flere innbyggere de mente høyhus som boligtype passer for, her trakk de frem «enslige, barnløse yrkesektepar». Dette er også oppfatningen blant 19 debattanter som deltok på diskusjonsmøte til OBOS «Høyhus – lavhus – småhus». Flertallet her syntes at høyhus ikke egnet seg for barnefamilier. Dermed ble det foreslått tiltak for å hindre familier å etablere seg i høyhusene; «for å unngå at barnerike familier befolker høyhusene, kan man til en viss grad dirigere etterspørselen ved å la høyhusene bestå vesentlig av to- og tre-roms leiligheter» (Morgensposten, 25.10.1961). Kommunalråd Wik er tilsynelatende enig

med komitéen og fagfolkene, og trekker frem flere han mener boligtypen er egnet for; «høyhus byr på fordeler for handikappede, enslige og folk i særlige situasjoner» (Orientering, 17.06.1972).

I praksis ser det ut til at barnefamilier ikke holder seg unna høyhuset, det kommer frem i en artikkel som hevder at «det er en ung og resursfattig befolkning som flytter inn: 25 pst. pleier å være under skolealder (mot 12.pst på landsbasis) 50 pst. er under 20 år» (Orientering, 03.06.1972). Likevel vises det ikke til hvilken undersøkelse han referer til, og må derfor se på tallene med et kritisk blikk.

Ut fra Regionplankomitéen og kommunalrådets beskrivelser fremstilles ikke høyhus som en attraktiv bolig for «folk flest», men heller som boliger som passer en snever og avgrenset gruppe av befolkningen. Imidlertid er det en kvalitet som blir trukket frem tre ganger som gjør høyhuset attraktivt. Utsikten fra høyden har vist seg å være populær, dette kommer blant annet frem gjennom venstrepolitikerens utsagn, «høyhuset er en boligform med mange fordeler i bysamfunnet. I høyhusene er det slik at de øverste leilighetene blir først bosatt. Det viser at mange mennesker foretrekker å bo høyt» (Arbeiderbladet, 15.12.1961). Dette inntrykket deles av arkitekt Brochmann, «jeg er overbevist om at det er tusener som ville trives i bykjernen i høyhus, og viser til at det ofte er rift etter topp-etasjene» (Morgenposten, 25.10.1961). Det er også en spesiell gruppe av befolkningen som setter pris på høyden, Werna Gerhardsen fra Arbeiderpartiet sier «all erfaring viser at de eldre foretrekker å bo høyt. Ved søknad om trygdeboliger, står de øverste etasjene høytets på ønskelisten» (Arbeiderbladet, 29.08.1969).

Høyhusbeoerens kommentarer

I 1962 blir høyhusbeoere i Lillo Terrasse på Grefsen intervjuet av Aftenposten i forbindelse med den store kritikken boligfagfolk og arkitekter har måttet tåle i forbindelse med oppføringen av høyhusene. Intervjuet ble publisert i Aftenposten den 23.06.1962, der tre beoere og vaktmesteren i borettslaget uttrykker sin mening om høyhustilværelsen.

En småbarnsmor i 6. etasje sier «selvsagt er det ikke ideelt å bo i blokk med småbarn, men bortsett fra visse praktiske problemer med de små, trives vi veldig godt». De praktiske problemene hun referer til er manglende kontakt til barna dersom de leker ute alene, samtidig som veien utenfor har blitt svært trafikkert. Videre forteller hun at man må følge barna til heisen slik at de finner riktig etasje, ettersom alle oppgangene er like. Likevel trekker hun frem flere fordeler med å bo i høyhus, spesielt det praktiske «man trenger ikke å tenke på reparasjoner, og oljefyring er inkludert i leien, derfor har vi det alltid deilig og varmt. Og så har vi prektig helautomatisk vaskeri, kjellerboder, vaktmester og gartnere som holder det pent utenfor». Til slutt forteller beoeren at familien har stått på venteliste i 10 år før de fikk denne leiligheten, og at de betaler høyere leie enn de nederste etasjene for å få tilgang til sol og utsikt.

En annen beboer har sin leilighet i første etasje, og trekker frem «gode naboskap i høyhuset, men beklager mangelen på lekeplasser og at det er så få butikker, kun et samvirkelag». Den tredje beboeren bor i 11 etasje med sine barn, hun sier hun er svært fornøyd med boligforholdene i boligblokken, «- her bor vi helt isolert, og det kan gå måneder mellom hver gang vi ser naboen» sier hun. Videre forteller hun at «vi for vår del trives meget bedre i høyblokk enn i lavblokk som vi bodde i før. Der kom leieboerne for tett innpå hverandre, noe som i lengden ble plagsomt. Dessuten er det mye roligere i høyblokker enn i mindre blokker med bare seks familier i hver oppgang». Hun sier også at de lever svært stille og fredelig, høyt hevet over trafikk og gatens larm. Vaktmesteren bekrefter inntrykket av at beboerne har det godt i høyblokkene. «Riktignok er det noen som klager på husleien, men akkurat det å bo i høyhus har han aldri hørt noen beklage seg over».

Disse er de eneste beboerne som sier sin mening, til tross mye støy rundt høyhus som bolig. I alt er de tilsynelatende fornøyd med sine boliger, der hovedmomentene er at det er vedlikeholdsfritt, fredelig, rolige og avskjermte boliger, samtidig som de i øverste etasjene setter pris på utsikt og sol. Likevel er høyden et problem når barna leker ute alene, spesielt vanskelig er det når man ikke har kontroll ved en trafikkert vei. Det savnes også lekeapparater og butikker i nærheten.

Er høyhus familiefriendlye boliger?

I hele 14 avisinnlegg er det blitt snakket om at høyhus ikke egner seg for barna. Etersom denne påstanden er tilnærmet lik, skal ikke alle nevnes her, men er isteden tatt med som sitater, se tekstboks 1. Det er i alle hovedsak fagfolk, politikere og journalister som viser til forskning som snakker om dette temaet. Videre skal vi se hva de begrunner synspunktene i.

Arkitekt Jon Engh er den uttrykker at høyhus kan være positivt for barna, han sier «det er en overdreven redsel for å plassere barna i høyhus» og begrunnet det i at barna kan ha en fordel i å velge sosial kontakt i et større miljø. Stadsfysikus Trygve Iversen er ikke enig i dette og sier at «erfaringer viser at småbarn har det best i små grupper, og de må ha en viss mulighet til å komme i kontakt med familien». Boligdirektør Kielland og arkitekt Larsen sa seg enig med Iversen, der begge mener at den ideelle boligtypen for barn er småhus. Boligdirektøren viste til Danmark, der man i København nekter å finansiere høyhus for familier med barn (Morgenposten, 25.10.1961). Professor Lergaard er tilsynelatende enig i disse

synspunktene, og går mot høyhus som han betegner som «sykt og uhensiktsmessig og aldeles uegnet som ramme for familieliv» (Friheten, 12.01.1962).

«passer for barnløse ektepar» - regionplankomité, «lille mette er redd – hun bor i høyhus»
- journalist, «høyhus egner seg ikke for barnerike familier» -16 fagfolk, «helst ikke for barnefamilier» - tidligere boligrådmann, «uegnet ramme for familieliv» - professor, «at høyhus er barnefiendtlige er fastslått» - journalist, «det er ingen ideell løsning, hverfall ikke for barn» - medlem av bystyret, «lite lek for barn i høyhus» - journalist, «foreldre med små barn trives ikke i 10. etasje»- journalist, «vi har fått barne- og ungdomsfiendtlige miljøer» - Norges familieråd, «situasjonen er utholbar for mødre og småbarn i høyblokk» - arkitekt,

Sosiale effekter av boligtypen

Det opplyses om i Aftenposten at det har blitt dannet en anti-høyhus liga i Danmark, som ser det på sin oppgave å bevise for politikeren at oppsparte arealer ved utbygging av høyhus kun er en illusjon og at boligtypen er direkte barnefiendtlige. Videre skrives det om at England har bannlyst høyhus i sine drabantbyer, av samme grunner. Dette har blitt plukket opp i norske aviser, der journalister har spurt «eksperter» og fagfolk hva de mener om saken; «også her i Norge har psykologer lenge kunne fortelle om mentale forstyrrelser høyhusbarna har vært utsatt for. De er redde for å gå ut fordi de ikke kan holde kontakten med sin mor, og de føler redsel for store høyder. Det verste er – sier eksperter – er imidlertid at barna mister kontakten med naturen og de proporsjoner som gir de mulighet til å orientere seg i tilværelsen. Dette er imidlertid forhold som vanskelig kan påvises eksakt fordi de først gir seg utslag når den nåværende høyhusgenerasjon er blitt eldre» (Aftenposten, 24.08.1963).

Disse påstandene støtter arkitekt Tore Lange seg til. Ved flere anledninger uttaler han seg i media om utenlandske forhold som han overfører til norske høyhus; «undersøkelser blant småbarn og deres mødre i høyhus i Norge, Sverige, Danmark og England viser alle utvetydig at særlig barn under 5 år hemmes alvorlig i sin utvikling, noe som lett kan bidra til varige skader. Mange av mødrene får nervøse symptomer fordi det ikke står i menneskelig makt å holde øye med barn ute samtidig som de steller hus og passer enda mindre barn. Samtidig er leken er en avgjørende faktor i barns utvikling. I høyhus er det sjelden at barn får leke ordentlig sammen. Og barn som blir hindret i å leke sammen med andre, kan bli

handikappet senere i livet» Tore Lange, arkitekt (Orientering, 03.06.1972). Lange viser senere til en intervjuundersøkelse gjort i et 13 etasjes høyhus i Oslo, her kommer det frem at barna er redd heisen, mødrene i nedre etasjer blir ufrivillige mellomstasjoner i forbindelse med mat og bruk av WC, og flere mødre ga uttrykk for stress. Videre forteller Lange at «høyhusets form får også en indirekte virkning på barnets atferd. Ved at de er høye og ensartet i fasaden blir det vanskelig for barnet å få kontakt med moren». Han viser blant annet til blokkene på Ammerud, der foreldre har hengt ut kjennetegn i vinduet for at «barnet skal føle en viss form for kontakt». Lange avslutter med å vise til en engelsk artikkel i bladet «World Health», som sier at «høyhus bidrar til psykosomatiske sykdommer som magesår, hjertelidelser, hudsykdommer og allergi, mens lav bebyggelse motvirker dem» (Morgenbladet, 27.07.1972).

De sosiale effektene som er beskrevet over kobles direkte til bebyggelsens høyde. Det beskrives at høyhus kobles til kritiske helsetilstander, mens barn kan bli funksjonshemmede og få mentale forstyrrelser. Utsagnene er svært alvorlige og blir gjentatt over en lang tidsperiode.

6.1.4 Høyhusets effekt på omgivelsene

Lys, luft og utsikt

I seks avisinnlegg blir kvaliteter som lys, luft og utsikt tatt opp, der fem er uttalelser fra naboer eller innbyggere. En fagperson kommenterer også temaet, og peker på at klimatiske forhold som følge av bygningstypen er svært uheldig.

En innbygger sier via at leserinnlegg at «det hevdes at kan skapes et godt bomiljø med rikelig lys, luft og tumleplass på disse store feltene, men det er planleggerens egen påstand og bare tiden an vise om den er holdbar» (Aftenposten, 07.08.1972). Denne bekymringen deles av stadsfysikus Iversen, som sier at «folk i de øverste etasjene får lide under 2-3 ganger større vindstyrke enn i vanlige boliger. Noe som for eksempel har gjør balkonger fullstendig illusoriske» (Morgensposten, 25.10.1961). Vinden er også tema når Arbeiderbladet gjengir en dansk studie, som konkluderer med at vinden gjør utearealene til dårlige miljøer for barn; «høyhusvinden – et spesielt klimatisk fenomen ved denne bebyggelsen - gjør at mødrene viser større betenkeligheter ved å sende de små barna ut for å leke av frykt for at den sterke vinden skal genere de små» (Arbeiderbladet, 12.06.1971).

I tre bydeler er også den største bekymringen tap av lys og utsikt når nye høyblokker skal oppføres i deres nabolag. På Hovseter er det planlagt blant annet en 12 etasjes høyblokk, som naboene ikke er begeistret for; de tre høyblokkene vil bli til vesentlig sjenanse for naboene når det gjelder sol, lys og utsyn», og peker på at det vil endre området karakter; «det må da kunne finnes en løsning som ikke vil virke så sjenerende for den eksisterende villabebyggelse» (Akers-Posten, 14.10.1961). Tap av sollys er

også 800 beboere på Ammerud, Tveita og Haugerud sin største bekymring da det ble foreslått en 45 meter høy blokk i nærmiljøet. Naboene true med å gå til sak dersom ikke høydene på husene blir senket, ettersom de vil miste alt sollys (Aftenposten 12.07.1965). En innbygger beskriver en utvikling der høyhuset står i sterk kontrast til det eksisterende miljøet og hvordan det vil påvirke området estetisk; «firkantede, grå sementblokker med firkantede små høl i skal skyte himmelhøyt i været og stenger for utsikt til skog og mark, fjell og sjø» (Dagbladet, 02.01.1962)

Arkitektonisk fremtoning

Gjennom tre avisinnlegg blir betenkeligheter rundt høyhusets arkitektoniske fremtoning beskrevet. En arkitekt er misfornøyd med det han mener virker som en tilfeldig plassering av høyhusene; «jo større hus, desto strengere krav, i stedet for som nå, hvor det bygges kjempehus uten sammenheng med omgivelsene og som oftest brutalt stygge» (Friheten, 12.01.1962). Dette estetiske synspunkt deles av høyres leder som etterlyser mer variasjon i hustyper, ettersom «mange av de høyhus som nu er reist virker stive og kjedelige (Aftenposten, 26.02.1964)

Representanten fra kulturutvalget er bekymret for at den høye bebyggelsen skal redusere verdifull bebyggelse og naturområders symbolske og kulturelle verdi. Synspunktene fremlegges slik; «men jeg vil gjerne understreke at man i det gamle miljø må søke å innpasse høyhusene på en slik måte at de ikke helt knuger ned den lavere og ofte arkitektonisk verdifulle bebyggelse eller stenger bysenteret ute fra fjord og åser» (Aftenposten, 29.08.1963).

6.1.5 Følelsen av hva Oslo er og bør være

Ved seks anledninger blir ulike representasjoner av Oslo presentert gjennom politikere, journalister og innbyggere. Sitatene nedenfor viser en noe ulik forståelse av hva Oslos identitet er, der høyhus enten er et fremmed innslag som bryter med byens egenart, eller en storby som tåler eller må ha bebyggelsestypen. Felles for de fleste er at de mener at det er en selvfølge at høyhus egner seg i et storbysamfunn, men det hvor grensen går for by og land i Oslo de er uenige i. Imidlertid er flere av bakteppene i debatten etablering av høyhus i drabantbyer, som tidligere var landsbruskområder eller småhusområder.

Tilhengere av høyhusene mener utviklingen er noe folk må finne seg i ettersom man bor i en storby, mens motstanderne peker på at naturen i Oslo er byens egenart og at det derfor ikke egner seg.

Oslo er en storby

At Oslo er en storby og *må* ha høyhus er et standpunkt som kommer frem av en venstrepolitiker gjennom følgende sitat; «Oslo-folk må forstå at de bor i en by, ikke i Tvedestrand. Derfor må mange

finne seg i å bo i blokk» (Arbeiderbladet, 15.12.1961), også byplansjefen og arkitekt Rinnan slutter seg til dette «vi må tåle høyhusene, ikke bare i sentrum men også i de ytre bydeler» (Arbeiderbladet, 26.10.1961). Her kommer det frem at befolkningen må tåle en slik utvikling. Gjennom sitatene antyder de at befolkningen ikke helt «henger med» i deres forståelse av Oslo. En innbygger er til en viss grad enig i at høyhus har sin plass i byen, men syntes ikke at det egner seg i utkantstrøk: «høyhuset og den dominerende blokk har selvfølgelig sin plass i et moderne bysamfunn, men disse hustyper hører først og fremst hjemme i sentrum av en tettbebyggelse» (Aftenposten, 24.08.1963).

Landskap som viktigste del av bybildet

Det er tre meningsbærere som snakker om dette temaet. Selv om det vises forståelse for at høyhus hører hjemme i en by, mener de likevel at bebyggelsen bryter med identiteten i bydelene de blir bygget i.

En journalist fra Aftenposten uttrykker seg slik; «det er så visst ingen tvil om at i et stort bysamfunn er det nødvendig å satse på forholdsvis meget på en konsentrert bebyggelse – på blokker og høyhus. Men det man spør om, er om det er naturlig og riktig å bygge fullt så høyt som man ofte gjør i byens naturskjønne områder. Hvorfor forstyrre panorama byen her har, og som er en ytterst fornem attraksjon?» (Aftenposten, 12.12.1961). Synpunktet støttes av en innbygger på Tveita som beskriver utbyggingen som «et stykke Manhattan midt oppe i lynghei og kløvereng». Han mener videre at byens ytterkant fortsatt bør være et landlig sted; «bygg blokker i byen hvor de organisk hører hjemme, og la land være land. Flytt ikke byen på landet» (Dagbladet, 02.01.1962). At naturen er Oslos viktigste særtrekk, mener også en politiker fra høyre som sier at «jeg tror ikke jeg er alene om å mene at høyhusene er uheldige innslag i det vakre terreng som omgir Oslo og som er byens fineste attraksjon» (Aftenposten, 29.08.1963).

6.2 1974 – 1994

I denne perioden foregikk det flere endringer innen politikk, arkitektoniske idealer og innen byplanlegging. 1970-tallet satte et punktum for den sosialdemokratiske forestillingen om felleskap og storsamfunnet. Mellom 1974 til 1994 ble det bygget 30 høyhus. Som kapittel 2 beskrev, var det stor utflytting av spesielt barnefamilier som gjorde at man begynte å legge større vekt på miljø og barnevennlige hustyper. I 1980-årene forsvant boligkooperasjonen og boligmarkedet ble deregulert. Planleggingsmetoden gjennomgikk også et skifte, fra å være funksjonalistisk og rasjonell fokuserte man heller på en kommunikativ modell som innebærer prosess og medvirkning. I denne perioden kom også

rapporten som ga oss bærekraftig utvikling som har vært et sentralt begrep innen byutviklingen siden den ble lagt frem i 1987.

I perioden er det fortsatt bolig kø, tross stor utbygging de siste tiårene. I all hovedsak dreier debatten i media seg om hvorvidt man skal bygge småhus eller høyhus, og fremstilles som en drakamp mellom kvalitet eller kvantitet. Plassering av høyhus tar mye plass i mediene, der programkomiteen for bolig- og miljøpolitikk utviklet prinsipper for utbygging av høyhus i byen. I spissen sitter Kommunalråd Roar Wik, som også var en tydelig stemme for Regionplankomiteen i forrige periode.

6.2.1 Høyhuset som løsning på byveksten

Programkomiteen friskmelder høyhuset

Gjennom åtte avisinnlegg blir både forslaget og vedtaket av programkomiteens forslag dekket. Vi så i forrige periode at høyhuset fikk hard medfart, særlig som bolig for barnefamilier. Dermed vakte det stor oppsikt når komiteen likevel sier at høyhus fortsatt kan bygges i Oslo. Etter en rekke undersøkelser gjort av komiteen, forsvarer Roar Wik forslaget slik; «det er åpenbart at høyhus gir flere leiligheter per tomteareal enn lavere hus», «det er ingen klare holdepunkter for å hevde at omkostningene ved høyhus er lavere eller høyere enn ved annen blokkbebyggelse», «motviljen mot høyhus har skyltes praktiske problemer som at etasjeknappene i heisen strå for høyt oppe», og avslutter med «jeg håper at vi med dette har skåret gjennom en myte om høyhus som har spredt seg i lang tid» (Aftenposten, 26.02.1974)(Arbeiderbladet, 26.02.1974)(Arbeiderbladet, 22.08.1974).

Mediene er ikke overbevist, og sier det er «stikk i strid med allmenn oppfatning, og hva som har blitt underbygd av undersøkelser i forskjellige land» (VG, 27.02.1974) og «Wik hevder det ikke er grunnlag for påstanden om at det, særlig for barn, er uheldig å bo høyere enn 4. etasje» (Dagbladet, 28.02.1974). I forbindelse med dette har avisene intervjuet blant annet en overlege og arkitekt Tore Lange, som i forrige periode kom med en rekke påstander om høyhuset som bolig. Hva slags synspunkter som kom frem av innstillingen vil bli behandlet undervegs i delkapittelet.

Hvor skal det bygges?

Programkomiteen går frem med følgende prinsipper for høyhusutbygging i Oslo «det bør bygges høyhus i indre by, ved T-banestasjoner og der særlige grunner taler for det. Det at folk flest foretrekker en annen boligtype, tilsier at man forøvrig er varsom med å bygge høyhus.» (Aftenposten 26.02.1974).

Områder man nå vil unngå å bygge flere høyhus i er i Groruddalen og Østensjøbyen, der det allerede er bygget flere høyhus (Arbeiderbladet, 04.06.1974). Forslaget fra komiteen fikk en enstemmig tilslutning fra de folkevalgte organer (Aftenposten, 19.08.1974). Innstillingen følger på mange måter det samme

prinsippet som komitéen la frem 13 år tidligere, imidlertid forsøker man nå å konsentrere høyhusene til sentrumsområder, ikke i drabantbyene som man gjorde i forrige periode. I dette tilfelle har de lagt vekt på nærhet til kollektivknutepunkt, og muligens videreformidlet tanken om at sentrumsnære boliger må betales med å bo i høyhusboliger.

Et annet syn på hvor det bør bygges kommer fra arkitekt Mellbye. Til forskjell fra komitéen, mener han at Oslos naturlige landskap bør avgjøre hvor byggene skal plasseres; «høyhus i Oslo burde stått på fjellryggen Akershus/St.Hanshaugen, samt i fjellskråningene mot Holmenkollen, Grefsenkollen og Ekeberg». Men ettersom postgirobygget og Storhotellet allerede har blitt bygget eller påbegynt, som han kaller «en fatal bommert», er den eneste løsningen å føre opp to høyhus til i samme område. Det viktige er at høyhusene «er formmessige komponert sammen, hvis ikke blir resultatet viltvoksende kjempegress» (Dagbladet, 17.03.1988). Her går han fra å mene at høyhusene skal bidra til å markere åskammen, til å bygge en klynge i sentrum, og at de to høyhusene nå behøver flere bygg de kan forholde seg til. Dette synspunktet støttes av Halgrim Thon i Olav Ton Gruppen, som sier at «Postgirobygget formelig skriker etter selskap» (Aftenposten, 14.09.1988)

Hva er økonomisk; tett – lav eller tett- høy?

Blant fagfolk og journalister vises det er form for mistillit til politikere og utbyggere som støtter høyhusutbyggingen. Noen fagfolk hevder småhusene vil gi like stor utnyttelse som høyhusene, og at det til og med kan være en økonomisk fordel. Forkjemperne som bruker tomtemangel som argument blir også møtt med skepsis. En arkitekt mener også at det er på grunn av tradisjon og erfaring vi fortsatt bygger høyhusene.

Disse argumentene kommer til syne i følgende sitater; arkitekt Lija hevder at «det kan by på økonomiske fordeler å bygge tett-lavt fremfor høyt», noe Gøteborg allerede hadde stadfestet tjuv år tidligere. Hvorfor dette ikke hadde vist seg i praksis trodde arkitekten var fordi «de ledene boligpolitikere aldri har akseptert en slik påstand» (Aftenposten, 24.01.1973). Også journalisten i Morgenbladet støtter dette synspunktet. Her peker de imidlertid på en tomtemangel som et ugyldig argument; «det hevdes at det er tomtemangel i Norge i dag, og at dette er grunnen til at man må bygge høyblokker. Helt fantastisk er det at myndighetene har klart å få folk til å tro på denne myten» og viser til at Norge er langstrakt sammenlignet med flere andre Vesteuropiske land (Morgenbladet, 12.03.1973). Videre mener Arkitekt det er to grunner til at vi fortsatt bygger høyhus i Norge. Den første er at «man har trodd at blokker var den billigste form for boligbygging, og at blokkene var minst arealkrevende», han mener at dette ikke stemmer og peker på tette-lave bebyggelser i Norge som gamle Stavanger, som er minst like tett. For det andre så «har allerede entreprenørene og boligkooperasjonen erfaringer med å bygge blokker og høyhus» (Nationen, 24.09.1976). Direktøren for Treopplysningsrådet peker på enda en mulig forklaring

på hvorfor det bygges høyhus; «å bygge et stort hus er en langt større utfordring enn å bygge små. Og utfordringer ønsker vel alle som har skapertrang i seg» (Arbeiderbladet, 17.09.1980).

Tankene om at høyhus hverken gir økonomiske fordeler eller bedre utnyttelse, er det ikke alle som er enige i. Olav Selvaag skriver i et leserinnlegg at det foregår en «hetslignende agitasjon mot blokk og høyhus i media» som han er redd vil sette myndighetene og publikum på villspor. Han sier at byggebransjens erfaring er en helt annet enn det som har blitt tegnet i media; «det hevdes at småhus ikke krever mer plass enn blokkbebyggelse. Det faktiske forhold er at selv den mest konsentrerte småhusbebyggelse krever minst dobbelt så meget plass som blokkbebyggelsen under den selvfølge at man også i småhusområder skal ha lekeplasser, friområder osv» (Nationen, 31.01.1973)

Omvurdering av høyhus

En beboer i Groruddalen kommenterer programkomiteens innstilling som i fremtiden vil unngå flere høyhus i bydelen. Hun skriver i et leserinnlegg at «omsider syntes erkjennelsen å komme, endelig opplates synet og andre sanser for høyhusenes, de kinesiske murenes, menneskesiloens umenneskelighet» (Aftenposten, 16.09.1974). Denne erkjennelsen forsøker en journalist å bekrefte i et intervju med Selvaag og OBOS direktørene. De kunne imidlertid ikke si at man har bygget feil, «man hadde til enhver tid gjort best mulig ut fra de foreliggende muligheter og ressurser» (Morgenbladet, 01.10.1974). Oslos nye ordfører mener i likhet med beboeren i Groruddalen at det har blitt gjort feil i boligbyggingen. Han sier «man bør ha lært av den siste tids boligbygging i hovedstaden» og understreker at han «for lengst har reservert seg mot boliger i høyhus under behandling i formannskap og bystyre». Videre forteller han at de resterende tomtene må bestå av konsentrert småhusbebyggelse (VG, 20.09.1975).

En journalist fra Dagbladet intervjuet flere arkitekter som tegnet drabantbyen, og ville undersøke om de selv bodde i sitt skaperverk, men skriver at «det er en viss avstand mellom liv og lære». En av disse tegnet høyblokkene i Groruddalen. Arkitekten, Hans Backer Furst sier «jeg ville ikke tegnet dem slik om jeg skulle gjort det i dag. Betingelsene ville vært ganske annerledes i dag enn det var den gangen». Videre forteller han at OBOS skulle ha mange leiligheter inn på et avgrenset område, men politikere var ikke fornøyde med den opprinnelige planen som betød en revidering av antall etasjer. Han sier at dette førte til at «blokkene ble tykkere og lavere enn planen, men de ruver likevel for mye i terrenget». Backer Furst sier han godt kunne bodd der selv, men familien ble for stor. Journalisten opplyser leserne at han bor i en villa på Oslos vestkant (Dagbladet, 05.02.1985).

6.2.2 Høyhus som bolig

Er høyhus ønskelig?

I avisene blir det snakket om hvorvidt høyhus er ønskelig tre ganger, der to av disse viser til undersøkelser som sier at innbyggerne ikke ønsker høyhus på grunn av manglende kontakt med bakken og praktiske problemer med boformen. En bolig ekspert hevder videre at det er på grunn av den økte levestandarden folk ikke foretrekker høyhuset.

Undersøkelsen i Morgenbladet sier at en rekke fagfolk har spurt innbyggere om foretrukken boligtype som «viser at 70-75% av dem som ble spurt, svarer at de primært hadde foretrukket en bolig nær bakken i småhusmiljø» (Morgenbladet, 12.03.1973). OBOS kommer med et lignende resultat, der undersøkelsen viste at «8-9 prosent av boligsøkerne foretrekker høyhus fremfor andre boligtyper. Det sies at «motviljen mot høyhus skyldes praktiske ulemper som at etasjeknappene i heisen står for høyt oppe for barn og at det er støy fra trapper og heiser». Andre problemer som nevnes er kontakten mellom mor og barn fra lekeplasser (Arbeiderbladet, 26.02.1974) (Arbeiderbladet, 05.06.1974).

Det er bolig-eksperter på Nordisk byggedag som mener at man må begynne å bygge tett-lavt fordi «småhuskravet er sterkt, ikke minst fra de distrikter der blokk-andelen er størst». De tror imidlertid det er velstandsutviklingen som har gjort at etterspørselen av småhus har økt (Aftenposten, 24.08.1977).

At småhusene er populære kommer til syne i OBOS sin kunngjøring om regler for tildeling av brukte boliger, her sier de at «de fleste som får tildelt ledigmeldt leiligheter, må påregne å bli plassert i blokk eller høyhus. Det er sjeldent at OBOS-boliger i småhus blir meldt ledige» (Aftenposten, 08.09.1978).

Hvem passer det for?

Ved kun to anledninger blir det trekket frem grupper av befolkningen som bebyggelsen er egnet for. Imidlertid blir det også nevnt at det ikke egnes for barn, noe som også kommer til syne under de neste avsnitt under sosiale effekter og bomiljø.

I likhet med forrige periode blir spesielt enslige og eldre målgruppen for boligene, dette kommer til syne via OBOS som hevder høyhus kan gi en ønsket anonymitet og at det er en god boligform for enslige og for ektepar uten barn (Arbeiderbladet, 25.05.1974). Dette støttes av arkitekt Mellbye som peker på at 7 av 10 husstander i Oslo ikke har barn, og dermed kan bolig høyhus i sentrum se ut som et perfekt svar. (Dagbladet, 17.03.1988). Også VGs journalist er av den oppfatning at høyhus ikke er egnet for barn. I forbindelse med programkomiteens avgjørelse om å bygge høyhus i ved T-baner og i indre by, skriver han at dette er «stikk i strid med allmenn oppfatning og undersøkelser i andre land. Etter Wik sin mening er det ikke grunnlag for å ha den oppfatning at høyhus egner seg dårlig for familier med barn» (VG,

27.02.1974)

Sosiale effekter

I denne perioden er man i større tvil om hvorvidt det er høyhuset i seg selv som forårsaker sosiale og fysiske plager hos beboerne. Fem ganger blir dette temaet diskutert. Her blir det snakket om at høyhuset i seg selv påvirker helsen på beboerne, noe som også støttes av en lege. På en annen side kommer det frem av en arkitekt og ansatte fra Oslo byplankontor at problemene imidlertid ikke kan relateres til boformen.

De som mener at høyhuset har en påvirkning på beboerens helse er arkitekt Lange, direktør i treopplysningsrådet og en overlege ved psykiatriske avdeling i Oslo. Lange har studert et høyhus i Oslo, der han fant flere forhold som var forårsaket av høyhuset, blant disse var: barn er redd heisen og bruker trappene, barna bruker de nederste etasjene til mellomstasjoner for lån av toalettet og flere barn turte ikke gå ut alene. Mødrene utrykte engstelse for at de ikke klarte å holde et øye med barna dersom de var ute alene. Hans konklusjon var at «alt i alt må man slå fast at undersøkelsene gir et objektivt grunnlag for påstanden at høyhus er en skadelig boform for hjemmehusmødre og deres barn. Indirekte kan boligformen også bli en belastning på familien som helhet. Før øvrig medfører høyden i seg selv mange ulemper uansett alder på beboeren» (VG, 27.02.1974). Overlegen er mer varsom i å trekke konklusjoner, men sier han har lest forskning fra Australia som viste at det ble foretatt tre ganger så mange innleggelses av høyhusbeboere på grunn av psykiske problemer. Overlegen sier at «disse forholdene kan ikke uten videre overføres til oss, men jeg kan si må meget at også vi er oppmerksom på problemene» (VG, 27.02.1974). Direktør Bøhn mener i likhet med Lange at det er en forbindelse mellom boligform og boligforhold, og at dette er avgjørende for barn og ungdoms velferd. Han mener at det problematisk at leilighetene i høyhusene er små, slik at barn og unge ikke får nok boltreplass. Han viser til undersøkelser som sier at 90% av barna sjelden eller aldri hadde venner hjemme hos seg, mens i småhusområder var dette dagligdags. Bøhn skriver at «på flere måter har miljøet vist seg å være lite gunstig. Det er få naturlige utfordringer her og lite eller ingenting som inspirerer til sunn aktivitet. Det fører lett til bråkjekke samfunn, ikke så sjeldent på kanten av loven» (Aftenposten, 12.07.1979)

På den andre siden er det to som uttrykker seg som mener at man *ikke* kan koble problemene i høyhuset til bebyggelsesformen. Arkitekt Kollanrud mener at eventuelle problemer tilhører personer, og ikke bygningstypen, som han uttrykker slik; «de problemene man snakker om på Stover og i andre drabantbyer, kan ikke uten videre føres tilbake til bebyggelsens utforming. Tvert imot er det en kjent sak at mange av miljøproblemene som har oppstått, har de boligsøkende tatt med seg på flyttelasset». Han nevner folks betalingsevne og personlig økonomi som ett av problemene (Nationen, 24.09.1976). Denne

meningen har også to ansatte ved byplankontoret i Oslo. De nevner at det først og fremst skrekkeksempler fra 60-70-talls drabantbyer som blir dratt frem i høyhusdebatten, og at de er enig i at datidens utbyggingsmønster var uheldig. De peker på «estetisk monotoni, store, ensformige enheter, skjev alderssammensetning og manglende service og fritidstilbud. Likevel mener de at «høyhus skaper ikke alene fremmedgjorte individer eller sosiale problemer, selv om det har vært populært å anta at det eksisterer en direkte årsakssammenheng mellom den materielle utforming og ulike typer adferd/sosiale fenomener» (Aftenposten, 31.05.1988)

Bomiljø

Det har tidligere vært hevdet at høyhus, da spesielt i drabantbyene enten skaper eller har et dårlig bomiljø. I tre avisinnlegg tas dette opp, der en mener at bomiljø er noe som skapes over tid og at hyppig utflytning i disse stedene kan være årsaken. En annen hevder at det kanskje ikke er en årsakssammenheng mellom høyhus og dårlig bomiljø. Til slutt trekker en politiker frem at tett-lav bebyggelse er et virkemiddel for å få barnefamilier tilbake i byen, ettersom man her har det beste bomiljøet.

Først mener arkitekt Kollanrud, at mange av problemene man har opplevd i drabantbyene kan knyttes til den massive utbyggingen. Han mener at «vi må huske på at et godt bomiljø bygges over tid. Man investerer sitt liv i et område, får venner og en omgangskrets, man kjenner folkene i butikken og deltar i foreningsliv». Denne tilværelsen får man ikke automatisk i et stort ferdigutbygget område. Han tror også at folk blir boende i småhusene hele sitt liv, mens man i høyblokkene stadig har en utskifting som hindrer oppbyggingen av et stabilt miljø. (Nasjonen 24.09.1976). Hyppig utflytting er også et element førsteamanuensis Ilsad tar opp når han ser på sammenhengen mellom bomiljø og høyhus i drabantbyer. Han sier at «mange undersøkelser har vist høyhus og blokker er mindre ønsket, gir lavere trivsel og mer flytting enn småhus og eneboliger ... Likevel finnes det variasjoner innenfor blokk- og høyhusbebyggelse, og i noen tilfeller kan det sås tvil om hvorvidt det er boligmiljøet som er årsak til problemene eller om beboerne hadde med seg problemene da de flyttet til drabantbyene» førsteamanuensis Ilstad (Aftenposten, 15.10.1984)

En KrF-politiker hevder på sin side at bomiljøer kan knyttes opp til høy bebyggelse. Han mener at utflyttingen av barnefamilier skyldes dårlige bomiljøer, derfor mener han man burde satse på tett-lav løsninger «vi vil i alle fall ikke satse på massiv utbygging av høyhus» og begrunner dette i at «jeg tror ikke vi får gode bomiljøer ved å bygge igjen grønne lunger, fortette villastrøk eller bygge høyblokker i

indre by». Dette hensynet mener han er viktig fordi barnefamilier har flyttet til nabokommunene, og man må derfor sørge for at disse får attraktive boligstrøk i Oslo (Aftenposten, 28.08.1980)

Høyhusets effekt på omgivelsene

Lys og trafikk

Beboeren på Hovseter klager på det de kaller en «180 meter lang kinesisk mur» i deres nabolag, og sier «dette vil bety at kveldssolen blir helt borte og ettermiddagssolen svært redusert, i tillegg til de trafikkmessige ulemper ved utbygging» kommenterer formann i Hamborg Borettslag (Akers-posten, 07.07.1973)

6.2.3 Følelsen av hva Oslo er og bør være

Ved tre anledninger kommer det frem hvilke ønsker og tanker man har om Oslo, og hvordan byen skal utvikle seg i fremtiden. I to avisinnlegg kommer det frem et sterkt ønske om høyhus, der det blir argumentert for at det er moderne, nødvendig, i tråd med Oslos tradisjon og at det er nødvendig for å «sette Norge på kare». En ansatt ved Oslo byplankontor stiller seg tvilende til disse argumentene.

Arkitekt Thiis- Evensen sier at «vi må skape en moderne bydel. Topp moderne. I jern og glass og med boliger på toppen, med utsikt over jernbanelandskapet og Bjørvika-bydelen. Vi kan ikke avvise høyhus som prinsipp i Oslo, i dette området er det faktisk helt nødvendig. Hele landskapet innbyr naturlig til en slik bebyggelse, der høyhusene vil gli naturlig inn. Dessuten er det i tråd med Oslos tradisjon. Byen er et lappeteppes av landsbyer» (Aftenposten, 02.03.1988). At det er helt nødvendig mener også Halgrim Thon i Olav Thon gruppen, som sier; «enhver by trenger en skyline. Nå er det på tide at også Oslo får bygninger som viser at vi er med», videre forteller han at gruppen ønsker å lage et internasjonalt Oslo City og få Norge på kartet «- forby en utnyttelsesgrad under 4 på Vaterland, dra til og få et skikkelig sentrum» (Aftenposten, 14.09.1988). Ragnhild Skogheim fra byplankontoret er ikke enige med disse fremtidsvisjonene for byen, og sier at «Oslo er ikke Manhattan, hvorfor trenger vi en skyline?» (Aftenposten, 14.09.1988)

6.3 1995- 2019

I denne perioden er det markedskreftene som styrer boligutviklingen i Oslo, der boligkooperasjonen og husbankfinansiert boligbygging har blitt historie. Politiske mål og idealer innen byutviklingen er kompakt byutvikling i tråd med bærekraftig utvikling. Bærekraften retter også søkelyset mot miljøvern. Denne perioden innledes av et sterkt trykk i boligmarkedet som resulterer i en kamp om justering av markagrensen for å skaffe nok boliger. Medvirkning i planprosesser var stadfestet i plan- og bygningsloven fra 1985, men den kommunikative vendingen trådte for alvor inn på nittitallet. Dette innebærer at selve planprosessen blir vektakt i langt større grad med samarbeid og dialog blant innbyggere.

Gjennom avisene i denne perioden vises det en tydelig debatt, som i stor grad har en prinsipiell dreining. Sentrale temaer er beliggenhet for nye vekstområder, høyhus som svar på byvekst og hva slags tetthet byen skal ha. Høyhus som bolig blir også tatt opp, men i mindre grad enn tidligere. Høyhusutredningen laget at Plan- og bygningsetaten kom i denne perioden, og skapte mye debatt, særlig i forhold til plassering og hvorvidt man i det heletatt ønsker høyhus i Oslo Hva slags by Oslo er og følelsen av hva den skal være drar opp temaer som modernitet, urbanitet og identitet. Rundt årtusen skifte lages det meningsmålinger og intervjuer av tilfeldige innbyggere, disse intervjuene utgjør i stor grad bildet av folks mening om høyhus i denne perioden.

6.3.1 Høyhus som løsning på byveksten og bolignøden

På slutten av 1990 årene opplevde Oslo en bolignød som ble beskrevet på denne på denne måten i Aftenpostens seksjon for politisk kommentar; «snart bor folk seg i hjel i Norges hovedstad. Prisene har eksplodert for lenge siden. Folk bor i brakker fulle av kakerlakker. Bolignøden har for lengst sneket seg inn over hovedstaden. Bolighaier og boligutleiere tjener seg søkkrike på boligkrisen, mens politikerne sitter maktesløse, uten noen plan for hvordan krisen skal løses (Aftenposten, 27.02.1998)

Hvor skal det bygges?

På slutten av 90-tallet ble søkelyset ble rettet seg mot potensielle utbyggingsarealer, der en av mulighetene var å justere markagrensen. Dette var et forslag som skapte mye oppstyr både politisk og blant innbyggere. Etter diskusjonen rundt utbygging i marka fikk lagt seg, kom høyhusutredningen som igjen skapte støy i mediene. Vi skal her se på høyhuset sin plass i diskusjonen rundt markagrensen og ulike meninger om plassering av høyhusene i byen. I avisene blir plassering av høyhus tatt opp 11 ganger i løpet av perioden, det er politikere, fagfolk og utbyggere som uttrykker seg her. Det råder stor

uenighet rundt dette temaet, der forslag som høyhusutbygging i drabantbyer, bygging av klynger i sentrum og høyhusbygging rundt t-baner er noen av forslagene som blir presentert.

Fremskrittspartiets varaordfører Svenn Kristiansen kom med et omstridt forslag til å skaffe Oslo nok boliger. Hans forslag innebar to elementer, for det første ville han justere markagrensen. For det andre ble det foreslått å sanere Hausmanskvartalet i Oslo sentrum, for så å etablere høyhus isteden (Aftenposten, 26.02.1998). Byråden for næring og utvikling er skeptisk til dette forslaget og sier; «det er mye å lære av historien, for eksempel riveprosjekter og høyhusplaner på femti- og sekstitallet. Se bare på Enerhaugen, det var ikke vellykket (Aftenposten, 27.02.1998). Høyhusforslaget til FrP politikeren støttes til en viss grad av en innbygger. Hun mener derimot at Hausmanskvartalet ikke bør saneres, men man bør heller bygge høyhusene nær Plaza og Postgirobygget. Hun sier at det må «bygges i klynger i nær tilknytning til de allerede eksisterende bygg. Oslo vil bli forandret, ja, men vi vil fortsatt kunne ha som grunnprinsipp å bygge om *en* bydel med en høy skyline». Videre sier hun at «det finnes stygge og vakre skyskrapere, men suksessen til de gode resultatene er at de er i klynger. Det vet alle som har vært på Manhattan, Chicago, Tokyo eller Hong Kong» (Aftenposten, 12.08.1999)

Arbeiderpartiets talsmann i byutviklingskomitéen vil ikke røre markagrensen. Han forteller at boligproblemen skal løses ved fortetting og foreslår ytre ring vei og drabantbyene, her er også høyhus en løsning; «vi vil ha høyere hus, men maksimalt 12 etasjer. Og de må passe inn i strøket, sier talsmannen. Han klarer imidlertid ikke å peke på et eneste område der han i dag vil gå inn for bygging av 12-etasjes hus» kommenterer journalisten til slutt (Aftenposten, 22.04.1998). Tanken om å etablere høyhus i drabantbyene støttes av Arkitekt Niels Torp som ikke synes noe om høyhus i sentrum og mener at «høyhus i Bjørvika er fullstendig meningsløst», og peker på at landskapet bør være i fokus. «Å knytte høyhus til Oslos utkant er derimot mye mer interessant, det kan gi nye bydeler større identitet» (Aftenposten, 15.06.2002).

Oslo Sporveier har på sin side en klar visjon for høyhusutbyggingen i Oslo. De foreslår å bygge såkalte T-byer og nevner Ensjø, Hale, Jar, Blindern og Bergkrystallen som aktuelle utbyggingsområder. De begrunner forslaget slik «med bolig- og næringsbygg over stasjonene får vi en større kundemasse» og «samtidig som det er et stort inntekspotensial» (Aftenposten, 16.10.2000). Dette forslaget er på noen punkter lik høyhusutredningen som ble lagt frem to år senere. Prinsippene utredningene la frem var utbygging i Bjørvika, langs Ring 1 og på knutepunkter langs Ring 3 (Aftenposten, 15.06.2002). Disse tankene støttes av blant annet av Oslo Byforum, som trekker frem områder som Majorstua, Ensjø, Tøyen og Bjørvika, ettersom «høyhusene kan gi bestemte deler av byen en spesiell betydning» (Aftenposten, 27.09.2002). At høyhuset har en særegen verdi vises også gjennom Selvaags uttalelse, der han sier at høyhuset kan bidra til å gjøre byen mer attraktiv; «dersom det bygges høyt på de rette stedene

og på den rette måten, vil det samtidig gjøre Oslo til et enda bedre sted å bo.» Han peker på områder som Bjørvika, Ensjø, Løren og Nydalen, altså alle områder som ligger i tilknytning til kollektivknutepunkter med t-baner (Aftenposten Aften, 24.02.2011).

Ved to anledninger kommer det frem at det ikke er enighet om utbyggingsprinsippene som presenteres ovenfor. Arkitekt Mette Røsbekk syntes tanken er god, men har likevel en innvending; «høyhus rundt kollektivknutepunkter er en god tanke. Men jeg stiller meg tvilende til høyhus langs ring 3 – det begynner å bli ganske perifert og en utvanning av byen» sier hun og mener høyhus i Bjørvika er flott (Aftenposten, 15.06.2002). Eiendoms- og byfornyelsesetaten er til viss grad enig med Røsbekk, men er enda mer kritisk til forslagene; «området langs både ring 1 og ring 3 er uegnet for å bygge boliger i høyden» (Aftenposten, 04.09.2002).

Utnyttelsesgrad som viktig moment for eller mot høyhus

Hvorvidt høyhus gir høyere utnyttelse eller ikke, og begrunnelser for hvorfor man ønsker en høy utnyttelse kommer opp i avisene fem ganger. Hvilke tanker som er gjort rundt temaet i høyhusutredningen blir også nevnt her.

Tre ganger stiller folk seg tvilende til hvorvidt høyhus faktisk gir høyere utnyttelse. Peter Butenschøn i Norsk form mener det «er en myte at å bygge høyt gir en god utnyttelse av arealet» (Aftenposten, 25.03.2000). Dette støttes av en representant for Venstres bystyregruppe, som sier «det er en myte at Oslo kan løse sitt boligproblem ved å bygge i høyden. Høyhus krever så mye uteareal at vinningen minst går opp i spinningen» Venstres bystyregruppe (Aftenposten, 25.10.2000). Også Riksantikvaren stiller seg bak denne meningen, «høyhus gir generelt ikke høyere utnyttelse enn andre type bebyggelse, men gir andre kvaliteter og problemer. Dette er dokumentert i norske og svenske studier» (Dagbladet, 15.06.2002).

Denne påstanden forsøkes avkreftes i høyhusutredningen; «noen hevder at høyhuset ikke gir noen arealgevinst. Samtidig hevdes det at tett-lav småhusbebyggelse og karrebebyggelse gir like høy tetthet som høyhus. Faktum er at tetthet og arealutnyttelse har mer å gjøre med kvalitetskrav enn høyde på bygninger.» Videre sier de at «andre argumenter i tilknytning til høy tetthet er at høyhus er økonomisk fordi der er flere å dele kostnadene på. Det er også billigere å bygge høyhus dersom gjentakelseeffekten utnyttes. I tillegg kan økt byggehøyde og høy tetthet gi økonomisk gevinst for utbygger». (Plan – og bygningsetaten, 2002, s.15). At høyhuset gjør leilighetene billigere for beboeren er også et argument Baard Schumann i Selvaag Bolig bruker, og mener at Oslo kommune bidrar til å øke prisene dersom de nekter høyhus i byen. Deretter påpeker direktøren på at samfunnet har forandret seg, og høyhuset

gjenspeiler samfunnsbehovet ettersom vi innen 2030 vil ha en høy andel husholdninger med en person. «Løsningen er enkel. Bygger vi høyere, får vi plass til flere boliger på samme tomt». Han mener enslige i dag ikke har råd til en sentrumsnær bolig, denne skjevheten vil bli rettet opp av varierte leilighetsstørrelser (Finansavisen, 04.03.2011).

Sven Svendsen, arkitekt og professor i boligplanlegging ved NTNU kjøper ikke alle argumentene som blir brukt i høyhusets navn. Han sier «for min del kan de bygge så høyt som de bare vil. Men da synes jeg de skal være ærlige på hva som er grunnen til at de bygger høyt. Grunnen er byggherrer og arkitekter med markeringsbehov, pluss at de tjener mer på tomtene sine ved å bygge i høyden» (Dagbladet, 04.05.2008).

Hva er bærekraftig boligbygging?

Bærekraft ble en viktig målsetning i Oslos byutvikling på nittitallet og står fremdeles sterkt i dag. Hva som er bærekraftig byutvikling og høyhusets plass i debatten blir nevnt fire ganger i løpet av perioden. Det skal også nevnes at bærekraft var et moment som ble tatt opp i høyhusutredningen, PBE skriver at «høyhusetablering i tilknytning til knutepunkt vil kunne generer positiv og bærekraftig utvikling ... likeledes kan det hevdes at høyhus har miljøfordeler fremfor annen boligbebyggelse fordi det kan bo og arbeide flere på mindre areal og dermed redusere energiforbruket» (Plan - og bygningsetaten, 2002).

Direktør i NHO viser til en analyse fra TØI som forteller at Barcode sin nærhet til knutepunktet på Oslo S har redusert bilbehovet tilsvarende 7.300 bilturer hver dag. Hun håper og tror at lokalpolitikere kan tenke langsiktig og bærekraftig når tettsteder skal planlegges for fremtiden (Dagsavisen, 11.04.2017). Oppføring av høyhus brukes her som et argument for langsiktig bærekraftig byutvikling, der bomiljøer til syvende og sist er tjent med redusert trafikk rundt seg. Sevaag Bolig kobler også bærekraft og gode byer i dette utsagnet; «flere studier viser at de tettest befolkede byene også er de mest klima og miljøvennlige». Videre sier han at Oslo har rett på en slik utvikling, «Oslo fortjener en fremtid som storby der det er godt å bo» (Finansavisen, 04.03.2011).

En politiker fra Miljøpartiet de Grønne er imidlertid ikke like sikker på om høyhus er det rette virkemiddelet for en bærekraftig utvikling; «hvis det åpnes for økte høyder i etablerte bystrøk nå, kan vi være sikre på en ting: at enda mer av dagens bebyggelse blir revet og erstattet med nybygg. For klimaregnskapet betyr denne høyhuspolitikken kraftig økte utslipp de nærmeste og avgjørende tiårene. Reelle klimakutt krever at vi utnytter dagens bygningsmasse bedre.» (Dagsavisen, 08.04.2019).

Videre kommer det to uttalelser som trekker frem at bærekraft ikke bare betyr klimaregnskap, men også bærekraftige samfunn og boligmiljøer. En Osloborgers kommenterer at «miljøhensyn fremmes som et av de viktigste argumentene for den planlagte fortettingen. Ved å bygge tett reduseres behovet for å reise

mellom bolig og arbeid. Slik sparer samfunnet energi. Argumentet overser at det finnes andre måter å skape mer økologiske byer på som ikke krever høyhus eller fortetting i et allerede tett sentrum» (Aftenposten, 11.06.2014). En Arkitekt i Norske Arkitekters Landsforbund mener også at det ikke bør bygges høyt i bærekraftens navn; «fremfor eneboliger bør det bygges tette og lavt. Denne bebyggelsen gir en menneskelig målestokk og skala mange føler seg hjemme i. Tett bebyggelse gir attraktive og bærekraftige miljøer. Den fortettingen vi nå er vitne til, med en tilfeldig plassering av dominerende høyhus og plasskrevende eneboliger, gagnar ikke byen på lang sikt (Aftenposten, 30.07.2016

Osloborgere om høyhus og markajustering

Ved spørsmålet på hvordan Oslo skal løse boligproblemene foreslo varaordfører Sverre Kristiansen (FrP) at markagrensen må brytes og at høyhus bør bygges i sentrum for at det skal bli flere boliger. Byggingen i sentrum innbar rivning av gamle Hausmanns kvartal. Dette forslaget førte til at Aftenposten intervjuet 51 personer på gaten for å gi sine kommentarer, og en opprettelse av meningsmåling. Det samme gjorde dagsavisen året etter. Mellom de 51 spurte finnes ingen sammenheng med alder, kjønn eller bosettelse som kan knyttes til holdninger og meninger om høyhusutbygging. Alderen spenner fra 19 til 82 blant de spurte. Totalt er to tredjedeler negative til høyhus eller utbygging i marka, en tredjedel er positive og to personer er nøytrale.

Det som skaper mest engasjement blant de som er negative er synet på markagrensen. Ni stykker mener markagrensen må bevares og at den er hellig, av disse mener to stykker at høyhus må bygges slik at marka kan bevares. Tre stykker vil ikke ha høyhus i Oslo fordi man mister lys og skaper skygge. Flere har meninger om hvordan Oslo er eller ikke bør være; av dette kommer det frem at fire personer syntes at høyhus er stygt eller ikke passer i Oslo. Andre argumenter mot høyhusene er at byen blir vandalisert, ødelegger sjarmen og miljøet, byen blir ødelagt om den blir for tett, det anonymiserer og ødelegger Oslos karakter og at høyhus er en voldtekt mot Oslo.

Andre drar frem bevaringsverdien i den gamle bebyggelsen, og er derfor mot at høyhus skal bygges i sentrum. En person mener vi har en plikt til å bevare gamle bydeler, en annen ber FrP politikeren huske hva som skjedde på Enerhaugen, og referer til saneringen av trebebyggelsen og oppføring av høyhus.

Argumentene som går igjen blant de som positive til høyhus er flere boliger, modernitet og miljø. To stykker mener det er en miljøgevinst ved å bygge høyhus, og to stykker mener vi må ha flere boliger og derfor også høyhus. Deretter sier to stykker at de gjerne vil rive det gamle og falleferdige bebyggelsen til fordel for moderne høyhus, ettersom Oslo tross alt ikke er en småby lengre. En annen sier hun savner flere moderne hus i byen, mens andre peker på at jo flere høyhus vi får jo mer vil bybildet flate seg ut. To

stykker er positive til høyhus noen steder, dersom det «passer inn» i området og er pene. Til slutt er det en som mener at høyhus i sentrum er praktisk.

Av de innbyggerne som var negativ til utbygging i marka eller høyhus kom 16 stykker med alternative løsninger. Den løsningen som gikk igjen flest ganger var boligbygging i utkanten av byen eller i nabokommunene. Åtte stykker mente dette var en bedre ide enn å bygge i marka eller utvikling av sentrum. Tre stykker mente at høyhusene heller burde bygges på conterinerhavna. En annen mener at man heller burde skaffe boliger ved å ta bruk loftene i sentrum

Av de 51 som ble spurt er det fire stykker som har for og motargumenter for høyhus som boligform. De to som er positive til forslaget mener Oslo trenger flere boliger tilpasset eldre med heiser, balkonger og parkering i gaten, og at moderne høyhus gir bedre fremkommelighet. Elementene som blir trukket frem som negative sider ved boligformen er at høye og tette hus gir dårlige bomiljø og naboforhold. En annen sier vi har dårlig erfaringer med høyhusbebyggelse og foreslår heller å bygge boliger som er egnet for familier og unge.

6.3.2 Høyhus som bolig

Er høyhusboligen ønskelig?

I motsetning til tidligere perioder, blir det ikke snakk om hva slags type bolig som blir ansett som ideell. Dette kan ha sine naturlige grunner til at markedet er fritt og man i teorien står fritt til å velge boligtype selv. Likevel blir det pratet om hvorvidt høyhus er ønskelig eller ikke. Høyhuset blir her trukket frem som en naturlig del av en livsstil av blant annet en utbygger og direktøren i Plan- og bygningsetaten. I tillegg skal det presenteres meningsmålinger som ble utført sent på 90-tallet, der befolkningen ble spurt om hvorvidt høyhus bør være en del av løsningen på boligproblemet.

I 1998 utførte Aftenposten en meningsmåling etter at FrP foreslo å flytte markagrensen og bygge høyhus i Oslo sentrum. Spørsmålet de stilte var «hvordan bør det skaffes mer tomteareal i Oslo, hvis vi forutsetter at det skal satses på økt boligbygging innenfor Oslo kommune?». Svaralternativene deltakerne fikk var; flytte markagrensen, utbygging av grønne lunger eller andre ledige arealer, bygging av høyhus i Oslo sentrum og ikke sikker. Svarene viste stor uenighet, der 29% mente man bør bygge høyhus, 31% ville flytte markagrensen, 18% støttet forslaget om å tette igjen grønne lunger, mens 23% svarte at de ikke var sikre (Aftenposten, 11.03.1998). Hele en av tre støtter FrPs forslag til å bygge høyhus i sentrum, likevel viser svaralternativene i meningsmålingen at høyhus blir satt opp mot naturverninteresser.

Året etter utførte Dagsavisen en lignende undersøkelse. Også her ble naturinteresser satt opp mot høyhusutbygging, der spørsmålet var «hvordan skal Oslo løse boligproblemene?» med svaralternativene; bygging av høyhus eller markajustering. 55,4% svarer ja til å bygge høyhus, mens 44% sier nei. En mye jevnere fordeling er det på spørsmålet rundt markagrensen, der de som er positive utgjør et flertall på bare 0.6% (Dagsavisen, 10.08.1999). Undersøkelsen viser at det er større vilje til å bygge høyhus, og dette er en foretrukken løsning fremfor å bygge boliger i markagrensen. Svarene reflekterer også sin periode, ettersom det for få år siden ble lagt større vekt på bærekraft, og herunder naturinteresser. Derfor må man se viljen til å bygge høyhus opp mot hvilke alternativer deltakerne får.

Gjennom to uttalelser hevdes det at høyhus er et genuint ønske i Oslo. Dette kommer først frem gjennom direktør i NCC Eiendom, som foreslår å bygge 21 etasjer med blant annet boliger ved Hausmannskvartalet. Han sier at «vi ser en ny type urbane mennesker som er i ferd med å etablere seg, de ønsker å bo midt i sentrum og er ikke opptatt av store hager og lekeplasser» (Aftenposten 25.10.2000). Dette har også direktør for Plan- og bygningsetaten lagt merke til, og sier «de senere årene har det vært en klar dreining i boligpreferanser tilpasset en mer urban livsstil» (Aftenposten, 15.06.2002).

Derimot er det ikke alle som er enige om at en urban livstil er et mål som etterstrebes. En innbygger sier gjennom et leserinnlegg at «det er en vrangforestilling at vi ikke har grønne behov. At våre lengsler går mot utestedene, handelesenterene og bilene som invaderer våre områder. Hvem har sagt at alle i utgangspunktet har like muligheter eller økonomi til å velge sitt bomiljø?» (Aftenposten, 19.01.2006).

Hvem passer høyhusboligen for?

Ved fire anledninger blir det trukket frem deler av befolkningen som høyhus passer eller ikke passer for. Høyhus og barnefamilier er fortsatt et tema, men vil bli behandlet i avsnittet under. For første gang blir det trukket frem en nye målgrupper for høyhusene. I høyhusutredningen mener man at typologien kan passe som luksusboliger. En innbygger mener høyhusene passer som studentboliger og en utbygger trekker frem «urbane mennesker». I tidligere perioder har eldre vært en målgruppe for høyhusene, de er ikke nevnt i denne perioden.

En ny målgruppe for boligtypen kommer frem i høyhusutredningen. PBE skriver at «høyhus som typologi kan øke bredden i byens boligtilbud ved å tilby nye boformer som tilfredsstiller behov knyttet til endrede livsstiler og boligpreferanser. Lettstelte attraktive høyhusboliger for ressurssterke personer er vanlige i andre europeiske byer.» Videre: «økonomien i høyhus knyttet til sentralitet og høy kvalitet på alle infrastrukturnivåer vil vanskelig kunne sikre et sosialt boligtilbud med mindre det er politisk vilje til å subsidiere denne boligtypologien» (Plan- og bygningsetaten, 2002, s.15).

Tidligere har vi sett at Selvaag Bolig mener høyhusene passer for enslige, der han sa at høyhus var et virkemiddel for å oppnå en bedre balanse i markedet, slik at enslige også har råd til å bo sentrumsnært. Dette synspunktet støttes av en innbygger sier at «det er mange som mer enn gjerne vil bo sentrumsnært, men det er unge enslige og yngre uten barn. Det er dem vi bør bygge for. De har selvsagt ikke 6 millioner å bruke på bolig, derfor må det bygges smått slik at de faktisk får råd. Og høyt, for å få plass til alle» (Aftenposten, 19.08.2014). En innbygger mener også at høyhus bør bygges, slik at leilighetene blir rimeligere, hun skriver at; «rundt om i landet sliter mange hundre studenter med å skaffe seg en bolig i hovedstaden ... hvis ikke markagrensen snart skal eksplodere, er det på tide at vi begynner å bygge i høyden» (Aftenposten, 31.01.2000). Direktøren i PBE mener også at små leiligheter vil bli en del av fremtidens boligløsning; «etterspørselen etter mindre, sentrale leiligheter er stor, og ikke all boligplanlegging bør nødvendigvis tilrettelegges for barn. Men barns behov for trygge og attraktive lekeplasser kan ivaretas på en god måte også i høyhus» (Aftenposten, 15.06.2002).

To forskere ved Norges institutt for by- og regionforskning kommenterer høyhusutredningen, og stiller seg kritiske til at det kun er deler av befolkningen som blir målgruppen i en bygningstypologi som vil dominere i byen. Utredningen erkjenner at høyhusene vil bli dyre, og vil bli aktuelle for den del av befolkningen med høyere inntekt. Forskere spør seg «hvorfor ikke heller tilby boformer som passer alle?» (Aftenposten, 31.08.2002). Synspunktet deles av Riksantikvar Marstein som spør retorisk om myndighetene helt har glemt bort at ytre bydeler mangler møtesteder og urbane rom. Han sier «for å hindre en enda mer sosial segregert by burde kommunen heller kunne bedre kvalitetene og attraktiviteten til de ytre bydelene enn å legge til rette for kremleiligheter for de få i sentrum» (Dagbladet, 15.06.2002).

Høyhus og barnefamilier

Høyhus som bolig ble kraftig slått ned på som familiebolig gjennom både internasjonal og norsk forskning gjennom de to foregående periodene. Det er ingen ny forskning på dette området i denne perioden, likevel ser det ut til at synspunktene er noenlunde like, men svært modererte sammenlignet med tidligere tiår. Disse synspunktene vises gjennom fem avisinnlegg, der både fagfolk, innbyggere og en politiker uttaler seg om temaet.

Direktør i plan og bygningsetaten Sven Meinich mener at «høyhus er ikke en boform jeg vil etterstrebe. Den er familiefiendtlig» (Aftenposten, 12.01.1995). Arkitekt Isdahl i by boligaksjonen mener også at det med hensyn til barna, at høyhus ikke bør bygges; «så høye boligbygg er tvilsomme. I alle fall hvis det skal bo barn der – da bør det helst være maks fem til seks etasjer.» (Aftenposten Aften, 04.09.2012). Riksantikvaren syntes å støtte seg til disse synspunktene, og sier at «nærhet til bakken har stor betydning for barns oppvekst» (Dagbladet, 15.06.2002).

En innbygger mener at høyhus er uegnet for barn, men også som bolig for øvrig på grunn av uoversiktlige naborelasjoner og økt trafikk; «boliger i høyhus, eller menneskesiloer som jeg liker å kalle dem, er lite familievennlige, spesielt med tanke på barn og ungdom.» og «i det hele blir det en umenneskelig boform» fordi det blir så mange forskjellige naborelasjoner og mye trafikk i området. (Aftenposten, 25.06.2002). En arbeiderpartipolitiker syntes å støtte denne meningen. Han sier at det er «greit med høyhus i Oslo sentrum så lenge de ikke blir brukt til boliger» (Aftenposten, 27.02.1998). Hvorvidt det menes om bolighøyhus er akseptabelt, bare ikke i sentrum av Oslo vites ikke.

6.3.3 Høyhusets effekt på omgivelsene

Lys, luft og utsikt

En rekke ganger blir det kastet lys på hvilke effekter høyhuset har på omgivelsene sine. En gjenganger her er elementer som lys, luft, utsikt og vind. Disse temaene tas opp som noe man får i selve høyhusboligen, noe man mister som nabo, og som noe man ikke har rett på. Tap av utsikt og forringelse av miljøet har vært et sentralt tema for naboer siden sekstitallet. I denne perioden tilføres et nytt argument som taler mot bygging av høyhusene, nemlig forringelse av naboboligens verdi.

Direktøren i Plan- og bygningsetaten nevner flere kvaliteter som kommer med høyhuset, hun sier at «en aktuell typologi er høyhus innplassert i en tradisjonell kvartalsbebyggelse. Denne bygningstypen gir boligen bedre luft, mindre støy, mer utsikt og mindre klimatisk belastning på bygningens omgivelser.» Videre sier hun at man foretrekker høye smale høyhus fremfor massivt lavkvartal bebyggelse fordi skyggen vil gli fort forbi nabobebyggelsen (Aftenposten, 15.06.2002). Riksantikvaren er på sin side skeptisk til disse argumentene, han sier at «det hevdes at høyhus vil gi bokvaliteter den har lite av. Høyhus gir ganske riktig bokvaliteter for de få på toppen – først og fremst utsikt – men på bekostning av de mange nede på bakken som må slite med miljøeffektene» (Dagbladet, 15.06.2002).

Selv om direktøren mener at smale, høye hus skal forhindre langvarige skygger, er likevel ikke naboer overbevist. Til forslagene om høyhus på 100 meter i Bjørvika, sier Enerhaugbeboere at det kan ødelegge utsikten. Borettslaget skriver «denne utsikten er truet uansett bebyggelse ned mot sjøkanten, men en «mur» med høyhus på begge sider av jernbanetraseen vil tette denne utsikten for godt». I tillegg forteller de at Enerhaugen har blitt svært populært de siste årene og folk har betalt mye for sjøutsikten. Videre frykter de for bomiljøet som følge av høyhusutbyggingen; «vi frykter å bli en skyggefull bakgård til de nye husene i Bjørvika» (Aftenposten, 31.10.2002). Forringelse av boligverdien ved oppføringen av høyhus er også et tema for miljøorganisasjonen «la Majorstuen leve». Foreningen ønsker å skape et grønt område i samme område der Plan- og bygningsetaten åpner for høyhus. Til dette lurer de på «med

hvilken rett forandrer og forringer vår byplanmyndighet vårt bomiljø, våre boligers markedsverdi og våre barns oppvekstvilkår? Vi har valgt boliger med henblikk på lokale kvaliteter som sol, luft, utsikt og moderat trafikk. Dette trues nå av markedskreftene» (Aftenposten, 19.01.2006).

Det er også flere naboer som ikke er begeistret for høyhusbebyggelse i nærmiljøet sitt, en Grefsenbeboer sier «jeg har vært heldig. Jeg har hatt denne utsikten i alle de 67 årene jeg har bodd her. Men om det nå kommer 20 etasjer høye blokker på rad og rekke på Storo, vil det ta mesteparten av utsikten.» (Aftenposten, 04.09.2002). En annen mener at «høyhuset vil stenge ute lys og luft. Bygningene kommer til å ødelegge bomiljøet på St.Hanshaugen» (Aftenposten, 25.10.2000). At høyhusene vil skape økt vind støttes av direktøren i Norsk Form og Venstres representant i bystyregruppen. De skriver at «på dager med sterk vind skaper kolossene kraftige vindtunneler som gjør oppholdet for menneskene på bakken utrivelig» (Aftenposten, 25.03.2000) og «enhver undersøkelse viser at bygging i høyden, med åpne plasser rundt, bidrar sterkt til økt turbulens» venstres bystyregruppe (Aftenposten, 25.10.2000). Vinden blir ikke kommentert videre av de som er positive til høyhus.

Eiendomsutviklere og næringslivet svarer på kritikken flere naboer gir, og mener at redusert utsikt og sollys er noe man må tåle. Selvaags Baard Schumann sier at «noen skygger blir det alltid» når det spørres om ikke høyhusene vil kaste lange skygger. Videre ser han at plasseringen er viktig, som mot en åpen vei eller åpent område slik at skyggene har minst effekt. Det påpekes også at «det er ingen menneskerett at det skal være skal være skyggefritt til enhver tid» (Finansavisen, 04.04.2011). Den samme meningen har også Nina Solli regiondirektør i NHO hun mener «det at nye høyhus skygger for sola for dem som allerede bor der er kontroversielt. Men man eier ikke utsikten, og bor man i byen må man regne med en urban utvikling» (Dagsavisen, 11.04.2017).

Endring av bomiljø og sosiale effekter

Ved fire anledninger kommer det frem at bydeler protesterer mot høyhusbygging ettersom bygningstypen vil endre det eksiterende bomiljøet. Gjennom uttalelsene viser det at innbyggere er villige til å strekke seg langt for å beholde det slik som det er gjennom protestaksjoner og søksmål. Noen hevder også at man føler seg tvunget til å flytte som følge av utviklingen. Protestene blir møtt med et «not in my backyard» stempel fra en representant fra næringslivet

Bakgrunnen for flere av protestene har rot i kommunens fortettingspolitikk, som gjør at utvalgte områder rundt knutepunkter har vekket interesse hos eiendomsutviklere. Konsernsjef i OBOS sier at «ved å fortette enda mer ved utvalgte knutepunkter som er sentralt plassert, men dårlig utnyttet, er det mulig å bevare villa- og småhusbebyggelsen vår. Da vil vi bevare Oslos unike karakter, og få en by som har plass til alle» (Dagsavisen, 17.10.2006).

Bydeler og innbyggere er imidlertid ikke like begeistret over at de ble pekt ut som utviklingsområder i høyhusplanen og senere i kommuneplanen. I høyhusutredningen ble ti knutepunkter utpekt, der seks av bydelene utalte seg om planene. Bydel Bøler, Gamle Oslo, Uller og Grefsen skriver at «man ikke ønsker høyhus i sitt område». Bydel Sagene – Torshov var den eneste bydelen som stilte seg positive til utbygging på Storo, mens bydel Groruddalen var skuffet over at de ikke var en del av planen (Aftenposten, 04.09.2002).

Beboere viser også sin motstand mot utviklingen i sine områder, og trekker frem at bebyggelsen blir et fremmedelement i bebyggelsen som vil ødelegge dens karakter, i tillegg til at de føler seg overkjørt i prosessen. Formann i Oppsal vel kommenterte OBOS sitt høyhusforslag, og kaller det «en voldtekt på et miljø som er enestående i bydelen». Han frykter at det vil bli en ny drabantby inni den øvrige bebyggelsen. Medlemmene i velforeningen sier de er «sterkt imot utbyggingen, og vi protesterer på størrelsen og høyden. De peker på at det er den harmoniske bebyggelsen som er så åpen, med sol luft og utsikt vil forsvinne dersom det blir utbygging i området. Formannen sier at «vi skal ikke se bort ifra at det kommer noen protestaksjoner i tiden fremover» (Nordstrands Blad, 25.09.2008). Den åpne bebyggelsen med utsikt var også det Grefsenbeboerne var villige til å kjempe for, som vi så i forrige delkapittel. Også beboerne på St.Hanshaugen er villige til å protestere for sitt nærmiljø, der rundt 1000 beboere på protesterer mot høyhusforslag, og sier «vi lenker oss fast til trærne den dagen de starter å bygge. Hvis ikke blokaden stopper høyhuset, får vi vurdere alvorligere aksjonsformer», videre forteller han at beboerne har engasjert en advokat som skal vurdere om det er lov å ødelegge bomiljøet (Aftenposten, 25.10.2000). Til slutt viser Smedstadbeboerne at også de er bekymret for bomiljøet sitt etter at det ble åpnet for å bygge høyhus gjennom kommuneplanen til Oslo. Nærmere 220 beboere møtte opp på folkemøtet, der en sier at «det er ikke fortetting, selv om det er ordet politikere bruker, det er rasing». Åpningen for høyhus har gjort at utbyggere har blitt interessert i å kjøpe opp villaer som de kan erstatte med høyhus. Dette merket beboerne raskt, «selv barna er bekymret etter de første kameratene har flyttet og blir borte, og de lurar på når vi må flytte. Jeg syntes det virker som om politikerne er mer opptatt av å legge forholdene til rette for dem som kanskje skal komme hit, enn for oss som allerede bor her». En annen forteller at hun fikk brev i postkassen om at huset skulle rives, «vi hadde ikke fått noe varsel og ikke hørt om hvor lenge vi kan bo der» (Aftenposten, 18.01.2017).

Det er ikke bare beboeren på Smedstad som føler seg oversett i prosessen. I høringsrunden for kommunens høyhusplan kom det inn 120 innspill. Flere av innsenderen mente at «flere enn de selv bør bli hørt i spørsmålet» noe som foreningen Oslo Byes Vel støttet seg til og, foreslo en folkeavstemming om hvorvidt høyhus skal bygges i Oslo (Aftenposten, 04.09.2002). Forslaget støttes av Venstres

bystyregruppe som påpeker at forslaget til Oslo Byes Vel ble sendt som innslag både på TV og radio «men ikke nevner med ett ord at Venstres Trine Skei Grande sa det samme fra bystyrets talerstol forleden dag» (Aftenposten, 25.10.2000).

En av de som kommenterer naboenes negative holdninger til høyhusene, er regiondirektør for NHO Oslo og Akershus, hun sier at «naboer frykter at de skal få høyhus nær sine villahager. Engasjementet er bra, men svært mye skyldes egeninteresse også såkalt NIMBY» (Dagsavisen, 11.04.20017). Dette utsagnet er med på å avlive en dialog mellom næringsinteresser og naboer, ettersom man anser kritikken mot utbyggingen som ugyldig. Dette har også en nabo bitt seg merke i, og sier «når naboer protesterer, er favorittuttrykket til Oslo-politikere NIMBY. Vi som er bekymret for utviklingen på Ensjø blir stemplet som NIMBY folk!» (Dagsavisen, 30.05.2017).

Gjennom to innlegg blir det trukket frem hvilke sosiale effekter som kan komme av høyhusbebyggelsen og sterk fortetting. En Osloborger kommenterer forslaget om å bygge høyt i Hausmannskvartalet, og sier «jeg tror høyhusene bare vil bidra til å øke problemene og trekke til seg gjengene. Ta heller litt av marka» (Aftenposten, 26.02.1998). At høyhus forbindes med økte sosiale problemer, støttes av en beboer på Nydalen. I Aftenposten Aften beskrives det at utbyggingen i Nydalen har foregått i et høyt tempo, og at «høyhus ligger som perler på en snor, og det planlegges flere». En beboer kommenterer utviklingen og sier; man glemmer helt at folk skal bo her. Det er ikke mange som blir boende på dette stedet, fordi fortettingen gir inntrykk av forslumming. Derfor er det hele tiden familier som flytter ut» (Aftenposten Aften, 04.03.2009).

6.3.4 Følelsen av hva Oslo er og bør være

Oslo er en storby

For meningsbærere som mener at Oslo er en storby, er det flere som syntes at høyhuset har sin naturlige plass. Ofte blir argumentene knyttet til modernitet, flere boliger og at vi man i Oslos byutvikling må *følge med i tiden*, der man sammenligner seg med større urbane byer.

For det første mener man at høyhus er en naturlig del av byvekster og som et virkemiddel for å skaffe nok boliger. Dette kommer først til syne gjennom en innbyggers leserinnlegg; «høyhus er stilige, moderne og praktiske. Mye plass på lite areal. Vi må akseptere at vi lever i et samfunn der vi faktisk må ha praktiske løsninger for å ordne problemer» innbygger (Aftenposten Aften, 31.01.2000). Dette synspunktet har også OBOS direktøren og sier at utviklingen må aksepteres; «når man bor i en storby, som Oslo er i ferd med å bli, vil man på godt og vondt merke hvordan byen forandrer seg. Å tilrettelegge for Oslos fremtidige befolkningsvekst vil innebære endringer både for byens utforming og innbyggere»

(Dagsavisen, 17.10.2016). Ved tre anledninger blir det så argumentert for høyhus i Oslo ettersom byen er den raskest voksende regionen i Europa. NHO direktøren mener at «byer og tettsteder vil se flere høyhus i tiden fremover. Alle vil ta del i godene ved å bo i byen, men ingen vil ta belastningen ved vekst og fortetting. Vi må finne oss i å bo tettere – og høyere» (Dagsavisen, 11.04.2017). At innbyggeren må finne seg i en slik utvikling kommer også til syne gjennom Aftenpostens leder; «i fremtiden vil det ikke være nok å fortsette med den lave teppebebyggelsen som har vært Oslos historiske varemerke. Det må tas radikale grep» (Aftenposten, 11.11.2014). Direktøren i Norske Boligbyggerlags Landsforbund skriver også at Oslo vokser raskere enn andre byer, men velger å trekke frem at utviklingen kan bidra positivt til byen. Han sier at «vi må også bygge boliger i høyden. Med god stedstilpasset arkitektur burde høyblokker være en del av løsningen på boligbehovet i storbyer, gi attraktive leiligheter, og i tillegg bli estetisk fine signalbygg vi er stolte av» (Dagens Næringsliv, 07.01.2015).

Videre ble det i høyhusutredningen nevnt at høyhus som «uttrykker modernitet og dynamikk i konkurranse med andre storbyer» var et punkt som talte for en slik utvikling (Aftenposten, 15.06.2002). At det er moderne mener også direktøren for plan- og bygningsetaten, som sier at «arkitektoniske uttrykk i høyden kan være et uttrykk for modernitet» (Dagbladet, 04.05.2008). Det kan tyde på at direktøren for Norske Boligbyggerlags Landsforbund og syntes at høyhus er moderne og har en naturlig plass i en storby. Han lurer på hvorfor innbyggerne i Oslo syntes høyhus er stilig og spektakulært når de er i utlandet, mens det møter massiv motstand her hjemme. Inntrykket hans er at det er eksotisk i utlandet men «når det planlegges høyhus i Norge, og ikke på langt nær så høye som i andre land, blir det konflikter. Ikke syntes vi det passer inn i arkitekturen, og dessuten står det i veien for sol og utsikt til eiendommene rundt» (Dagens næringsliv, 07.01.2015). Direktøren peker på at høyhuset har en ønsket arkitektonisk verdi i byen, og henter til at byen henger bak i forhold til utviklingen i andre byer som har høyere hus enn oss. Dette er et synspunkt direktøren i Selvaag bolig støtter seg til, han sier at «å bygge syv- åtte etasjer – det blir ikke noe by ut av det» (Finansavisen, 04.03.2011).

Det er imidlertid ikke alle som er enige i at høyhus forbindes med en moderne by. En innbygger sier via et leserinnlegg at «høyhus er ikke noe nytt. Mange byer har hatt slike i mange år uten derved å fremstå som moderne. Byen blir da ikke det bøss mer moderne om vi får et høyhus hist og her» (Aftenposten, 25.06.2002). Dette er synspunkt som støttes av forskere ved NIBR, som hevder at høyhus tvert imot kan forbindes med noe gammeldags, dette kommer til syne ved følgende sitat; «høyhuset symboliserte trolig modernitet på 1800-tallet og fremover til 1960 årene; i dag vil bygningstypen i like stor grad referere til tidligere høyhusperioder» (Aftenposten, 31.08.2002).

Oslo er en lav by

På den andre siden finner man uttalelser som argumenterer for at det ikke er ønskelig med hensyn til byens identitet, karakter, klimatiske forhold og symbolikk.

Det blir ved tre anledninger sagt at bebyggelsestypen ikke egner seg ettersom den ikke lar seg forene med byens identitet byens identitet. Direktør i plan- og bygningsetaten sier at «vi skal bo tettere i Oslo, men ikke i høyhus» og begrunner det i at han ikke liker Oslo Plaza fordi det «voldtar byområdet» (Aftenposten, 12.01.1995). Høyres talsmann trekker frem at byen ikke skal fremstå som en storby, og sier «vil ikke ha høyhus fordi det vil forsterke storbypreget, og det er ikke ønskelig» (1998). SV politikerer mener det samme, men sier at byens identitet er forbundet til eksisterende arkitektur; «det vil være å trampe på byens sjel dersom gamle murhus blir revet til fordel for nye høyhus» (1998).

Hva slags identitet byen skal ha og hvordan vi vil at byen skal fremstå er spørsmål som tas opp av en innbygger via et leserinnlegg. Hun sier at andre nordiske byer som er preget av kultur, men «er det parvenyaktige høyhus som skal bli Oslos kjennetegn? Kjenner byens politikere nok til Oslos egenart og historiske utvikling? Er de genuint opptatt og glad i byen de bor i? Mye tyder på at de ikke er det.» (Aftenposten Aften, 13.01.2011).

Videre menes det at Oslo hverken behøver eller kan ha høyhus i Oslo, som begrunnes i geografi og landskap. Arkitekt Jan Carlsen sier at selv om kollegaer mener høyhus er svar på bolig mangelen, så er «det er andre arkitekter som forfekter at Oslo er en genuin lavby, at stedets landskapelige identitet og karakteristiske bebyggelsespreg tilsier at vi ikke bør gå i høyden». Han avslutter med å stille et åpent spørsmål om Oslo virkelig trenger høyhus for å fremstå som en by i pakt med sin samtid (Morgenbladet, 14.08.1998). Arkitekt Bjørn Glomsrød mener at det ikke bare er landskapet som taler imot en slik utvikling, men at Oslo rett og slett ikke kan ha høye hus på grunn av plassering; «folk glemmer at vi bor så langt nord og at skyggevirkningene vil bli flere kilometerlang på vinterstid.» Videre sammenligner han høyhus i Oslo med «å reise seg på første benk i en sittende tribune» (Aftenposten, 25.03.2000)

Til slutt settes søkelyset mot byens nåværende arkitektoniske verdi. I motsetning til forkjempere for høyhusene, forsøker man her å sammenligne Oslo med europeiske byer som har lav bebyggelse. Riksantikvaren mener at andre byer tilsvarende Oslo har klart å være dynamiske og urbane, samtidig som de har opprettholdt sitt historiske preg. Her vises det til byer som København, Roma, Praha og Helsinki, som ikke har bygget høyhus i sentrum. Dermed har den eldre bebyggelsen har bevart sitt symbol og byprofil. Han peker på at høye bygg har vært brukt til kultursymboler og orienteringspunkter i bystrukturen. I Oslo har høye bygninger som Rådhuset og Folketeateret blitt viktige symboler for viktige

kulturelle felleskapsverdier i byen. Den samme symbolverdien får ikke bygg for private næringsinteresser eller boligfunksjoner. Riksantikvaren avslutter med å si at ved å bygge flere høyhus vil symbolsterke monumenter miste sin kraft. (Dagbladet, 15.06.2002). Dette synet på en urbanisme deles av en arkitekt. Han mener at høyhus ikke er forbundet med å være urban, slik mange syntes å tro. Han forteller at «rent sosiologisk betyr urbanisme nærhet. Høyhus tillater ikke det sosiale mønsteret som kjennetegner urbanismen». Han mener urbanismen ligger i de tette europeiske byer, og ville aldri hentet inspirasjon i New York til utviklingen av en norsk by (Aftenposten, 25.03.2000).

Passer det med høyhus i bybildet?

Gjennom tre avisinnlegg blir det sagt at det *passer* med høyhus i Oslo om det er i det rette miljøet. Hvor dette miljøet er blir ikke gitt videre signaler om. En gang blir det også hevdet at en slik bebyggelse ikke passer, ettersom byen har gjennom historien vært en lav by.

Arbeiderpartiets representant i byutviklingskomiteen kommer med følgende sitat; «vi vil ha høyere hus, men maksimalt 12 etasjer. Og de må passe inn i strøket» (Aftenposten, 22.04.1998). Dette synpunktet støttes av en arkitekt som uttaler at «enkelte steder passer det godt med høyhus ... Det som er viktig er at det ligger i det rette miljøet (Aftenposten, 25.10.2000). En beboer som i utgangspunktet er imot bygging på Storo sier også at miljø er viktig når høyhus skal plasseres, «jeg blir så sint. Oslo er jo så vakker ... Hva vil vel ikke disse høyhusene gjøre med bybildet vårt? Hvis byggene passer inn i miljøet er de greit med høyhus. Men generelt mener jeg Oslo ikke er byen for høyhus» (Aftenposten, 04.09.2002). Sitatet peker også på bebyggelsestypen manglende estetiske kvaliteter, og en kritikk til kommuneplanen som inviterer til en slik bebyggelse ettersom byen ikke har passende miljøer for høyhus. Beboerens synspunkt støttes av Venstres bystyregruppe, som sier at «vi anser at en slik utbygging ikke passer i Oslo. Vår hovedstad er bygget over en gammel europeisk lest» (Aftenposten, 25.10.2000).

Landskap som viktigste element i bybildet

De som er negative til høyhus peker fire ganger på Oslos naturprofil som argument mot utviklingen. Her dras høyhusbyggingen inn i en større byplandebatt, der temaer som byens identitet, egenart, kjennetegn og sjel tas opp.

Direktøren i plan- og bygningsetaten mener at «høyhus bryter med Oslos egenart. Vi må beholde særpreget i Oslo, naturlandskapet og det grønne som rammer inn byen» (Aftenposten, 12.01.1995). Dette synet deles av en arkitekt som sier at «innenfor hovedstadens vegger er det helt uakseptabelt å endre Oslos karakter. Høyhus i Bjørvika er fullstendig meningsløst. Området er i sterk grad preget av landskapet rundt, og det er dumt og enfoldig å ta bort en så viktig del av Oslos sjel» (Aftenposten, 15.06.2002). En innbygger støtter seg også til disse synspunktene gjennom følgende sitat; «høyhus i

Oslo vil uvilkårlig stjele det frie utsyn for alle som kommer i høyhusenes slagskygge. Det er jo det frie utsyn som kjennetegner Oslo» (Aftenposten, 25.06.2002). Til slutt forslår Riksantikvarer at vi heller bruker naturen, fremfor å tvinge frem en høyhusbebyggelse, «i stedet for å bo på skuldrene av hverandre må vi kunne bruke de amfiene naturen har gitt» (Dagbladet, 15.06.2002)

6.3.5 Mangler i debatten

Gjennom tre anledninger er det etterlyst en bredere debatt enn det som har foregått.

Politisk journalist i aftenposten uttrykker bekymringer for boligdebatten, ettersom «bystyret så bastant avviser bygging i Marka og høyhus i sentrum. Debatten låser seg allerede i utgangspunktet».

Journalisten oppfordrer heller byens politikere til å sette seg ned og drøfte hvordan vi skal komme oss ut av krisen, for snart bor folk seg snart i hjel. (Aftenposten, 27.02.1998).

Forskere ved Norsk institutt for by- og regionforskning gikk i sømmene på Plan- og bygningsetatens høyhusutredning fra 2002. For det første peker de på at det er «bemerkelsesverdig at ikke bystyret ba fagfolk utrede om man igjen burde gå inn for høyhus, og ikke bare hvor de kunne ligge» og sikter til skepsisen mot bolighøyhus de siste 30 årene. Videre sier de at «utredningen er tynn, både formelt og faglig. Språkbruken er til dels uforståelig og mystifiserende, grunn og usystematisk». Spørsmål som ikke besvares i utredningen er forhold rundt brann og sikkerhet, og fordeler og ulemper ved ulike bebyggelsestyper (Aftenposten, 31.08.2002). Arkitekt Carlsen kommer med en enda skarpere kritikk av utredningen, og sier «Høyhus i Oslo 2002, som ga seg ut for å være profesjonell, men den var ingenting annet enn et klarsignal for en kommersialisering av byplankunsten» (klassekampen, 12.06.2008)

Det er ikke bare temaer i debatten som etterlyses, men også selve debatten. Grunnen til dette mener en Osloborger er språket i Oslos nye kommuneplan. I kommuneplanen legges det opp til flere høybygg i sentrum og fortetting flere steder. Kronikkforfatter mener at «en av grunnene til tausheten kan være at det er forholdsvis vanskelig å oppdage hva som faktisk ligger i planen. Her skrives side opp og side ned om gode byrom, «grønn» byutvikling, og hvordan Oslo skal heve seg internasjonalt.». Videre sier han at bak alle grafer, tall og byråkratspråk gjemmer det ubehagelige innholdet seg, som kan være vanskelig for den vanlige leser å forstå. Dette sier han er et demokratisk problem; «for hvordan skal Oslos befolkning ta stilling til byutvikling når offentlige dokumenter fremstår som reklame og salgsdokumenter?» (Aftenposten, 11.06.2014)

7 Diskusjon – Hva har endret seg gjennom 60 år?

I dette diskusjonskapittelet søker jeg å svare på forskningsspørsmålet, der jeg skal se på endringer i høyhusdiskusjonen over tid, slik den har blitt presentert i avisene. Kapittelet vil i stor grad være bygget opp som kapittel 6, der jeg skal sammenligne temaene som dukker opp gjennom 60 år. Jeg er interessert i å avdekke ideenes likheter, ulikheter, og hvorvidt ideer rundt høyhus forsvinner eller dukker opp gjennom periodene. Videre skal de tematiserte ideene klassifiseres etter hvilke idealtyper som kommer frem. Det er ikke alltid enkelt å skille mellom deskriptive og normative ideer ettersom noen uttalelser har en beskrivende form, men likevel har et vurderende innhold. Gjennom hele kapittelet vil jeg omtale ideene periodevis, der periode en representerer tiden fra 1960 -1973, periode to er 1974-1994 og årene 1994-2019 vil omtales som periode tre.

7.1 Høyhuset som svar på bolig mangelen og byveksten

Ideer om plassering gjennom 60 år

Prinsipper for plassering av høyhus blir dekket gjennom alle tre periodene. Ideer for hvor høyhusbebyggelsen skal ligge ble først presentert av Regionplankomiteen, deretter presenterte programkomiteen sine tanker i periode to. Begge komiteene ble ledet under kommunalråd Roar Wik. I siste periode utarbeidet Plan- og bygningsetaten en høyhusutredning med prinsipper for utbygging, som senere ble fulgt opp i Oslos kommuneplan.

Prinsippene for plassering av høyhus i de tre periodene har mange likheter. Det kommer frem fra Regionkomiteens innstilling at de ønsker å bygge høyhus i tilknytning til sentrumskjerner og gode kommunikasjonslinjer. Dette ønsker også Programkomiteen 13 år senere, men konkretiserer det ytterligere, da de ønsker å plassere husene i tilknytning til T-banen og i indre by. I 2002 utformet Plan- og bygningsetaten høyhusstrategien som søker å fortette rundt utvalgte kollektivknutepunkter med høyhus. I likhet med programkomiteens innstilling er ingen av disse i ytre by. Prinsippene ble videre fulgt opp av Oslos kommuneplan. Utviklingen viser at myndighetenes tanke om høyhusplassering har mange likhetstrekk.

Ideene om hvor man skal plassere høyhusene kan klassifiseres som normative ideer, men hensynet bak plasseringen har endret seg. I første periode var ideen at nærhet til by og jobb måtte betales med å bo i høyden og lang reisevei bli belønnet med småhus. Videre førte hensynet til at folk flest ønsket seg småhus at drabantbyområder ble fjernet fra Programkomiteens forslag om høyhusplassering. Til sist fremtrer ideen om kompakt by, med mål om en bærekraftig byutvikling i siste periode.

Innvendinger til plassering av høyhusene kommer først i periode 2 og 3. Det kommer frem at ikke alle er enige om at kommunikasjonslinjer skal være førende for byens silhuett. Andre argumenter for plassering er byens topografi, at høyhusene må plasseres sammen i bykjernen eller at de er best egnet utenfor bykjernen.

Synet på utnyttelsesgrad som argument for høyhuset

Argumenter knyttet til høy utnyttelsesgrad har vært gjennomgående i alle periodene. Det er spesielt forvaltningsorganer og representanter innen boligbyggingen som bruker høy utnyttelse for å begrunne høyhusbygging.

I perioden for sosial boligbygging var byggeomkostninger og antall leiligheter de viktigste argumentene for høy utnyttelse. Tanken var at høye hus skulle gi billigere og flere leiligheter, samt at tomtemangelen gjorde det nødvendig å utnytte de arealene man kommunen hadde. Også i periode tre finner man lignende argumenter, her sier man at høyhuset er økonomisk fordi det er flere å dele kostandene på og bygger man høyere blir det plass til flere leiligheter. Nye momenter i argumentasjonen for høyhusene er at høy bebyggelse vil bidra til å holde boligprisene nede i Oslo, og at høy tetthet kan gi økonomisk gevinst for utbygger.

Ideene som blir presentert her er av deskriptiv karakter, ettersom de sier noe om hvordan høyhus og utnyttelsesgrad faktisk henger sammen. Likevel åpner argumentene for tolkning ettersom det ikke blir gitt klare bevis i avisene om høyhus faktisk gir billigere leiligheter. Dermed er det flere som er uenige om at høyhus gir den gevinsten forvaltningsorganene og representantene for boligbyggingen gir uttrykk for.

Flere aktører, som journaliser, fagfolk og politikere setter spørsmålsteget ved om høy utnyttelse krever høyhus. Dette kommer frem i alle tre periodene i like stort omfang. I periode en vises mistilliten ved at folk som forsøker å opponere mot høyhus tvert blir avskåret med argumenter som tomtemangel og byggeomkostnader. Videre stilles det tvil om argumentene til høyhusforkjemperne er sanne, ettersom de er motbevist i utlandet.

I periode to og tre kommer det frem at de tekniske argumentene for høyhus er en myte, gjennom flere variasjoner av argumenter som; det er en myte at man har tomtemangel, man har tidligere trodd det var billigere og behøver mindre areal, det er en myte at å bygge høyt gir høyere utnyttelse og det er en myte at vi kan løse boligproblemet ved å bygge i høyden. Disse uttalelsene viser at man ikke har *tro* på at høyhus gir høyere tetthet, er billigere eller om det i det hele tatt er tomtemangel. Dermed mener opposisjonen til høyhusene at argumentene er kausale antagelser.

7.2 Synet på høyhus som bolig gjennom 60 år

Har høyhuset vært ønskelig?

Hvorvidt høyhusboliger er ønskelig blir diskutert i alle tre periodene. Likevel skiller den siste perioden seg fra de andre, ettersom man diskuterer mindre om det er en ønsket boligtype eller ikke. I stedet for ligger vekten på om høyhusboliger er et ønsket virkemiddel for å møte byveksten eller dempe bolig mangelen.

I årene før 1995 er diskusjonen ganske lik. Dette kommer frem ved at fagfolk i både i periode en og to er enige om at småhus er en ideal boligtype blant befolkningen. For eksempel kommer de frem fra byplansjefen i 1961 at man tror at småhuskravet vil bli større når levestandarden er på vei oppover.

I alle tre periodene ble det foretatt spørreundersøkelser om temaet. I første periode vises det at 1% av 1600 ville valgt høyhus som bolig dersom man kunne valgt. Prosentandelen er noe høyere i neste periode, der OBOS gjorde en lignende undersøkelse. Svaret viste at 8-9% boligsøkere foretrakk høyhus fremfor andre boligtyper. Småhusets attraktivitet i første periode ble knyttet til frihet og privatliv, mens høyhusets ulemper i andre periode var praktiske ulemper og manglende kontakt mellom mor og barn. Begge spørreundersøkelsene dreier seg om boligønsker, der kvaliteter ved ulike typologier er vurdert av boligsøkende. I siste periode er spørsmålet i undersøkelsene ganske annerledes, her er det ikke lenger snakk om høyhus som boligtype, men om høyhus er ønskelig for å unngå å bryte markagrensen eller som et virkemiddel for å skaffe nok boliger. Når man stiller opp høyhuset mot naturverninteresser stiller innbyggere seg mye mer positiv enn tidligere. Hele 29% svarer i Aftenpostens meningsmåling fra 1998 at de vil bygge høyhus i sentrum, mens 31% vil bygge i marka og 18% vil bygge igjen parker og grønne lunger.

Disse ideene er av normative karakter ettersom man sier noe om hvilke boligtyper som bør bygges eller hvorvidt er ønskelig å bo i høyhus eller om. Dette kan også kjennetegnes ved at man i periode en og to snakker om et *ideal*, og i dette har meninger om hva som er en god bolig utenom at dette nødvendigvis er en sannhet for alle. Videre har man også elementer av deskriptive ideer, som for eksempel utsagn knyttet til høyhusets ulemper, som er knyttet til faktiske forhold.

Hvem har vært høyhusboligens målgruppe?

Hvilke innbyggere man har sett for seg som høyhusbeboere har vært et tema i alle periodene. Ideer man har hatt rundt dette har forandret seg stort, men felles for periodene er at enslige innbyggere har vært nevnt som en målgruppe.

I periode en trekker man frem barnløse yrkesektepar, handikappede, folk i særlige situasjoner og eldre som passende beboere. Målgruppen reflekterer at boligtypen på ingen måte er en ideal for «folk flest». Videre blir målgruppen redusert til eldre og enslige mennesker i periode to. Deretter skjer det et stort skifte til periode tre. I tillegg til enslige, blir også studenter, ressurssterke personer og urbane mennesker trukket frem. Enslige og studenter kan knyttes til behovet om små og billigere leiligheter i byen. Deretter viser man at høyhuset blir forbundet med luksusboliger til ressurssterke mennesker. I tillegg blir høyhuset integrert som en naturlig del av en urban livstil.

Ideene om målgruppe er av normativ karakter. Her finnes det ingen sannheter, men heller tanker om hvem bør eller egner seg best som høyhusbeboere. De normative ideene har hatt en endring over tid. Tidligere har vi sett at i småhuset var et ideal og attraktiviteten til denne boligtypen var forbundet med velstand i befolkningen. Dette var momenter boligfagfolk selv trakk frem, og pekte på at høyhuset kunne tenkes som en midlertidig bolig inntil den personlige økonomien tillot folk å realisere småhusdrømmen. I periode tre kan man se at ideen er snudd litt på hodet, der en høyhusbolig blir trukket frem som et attraktivt tilbud for blant annet rike og urbane mennesker.

Høyhus og barnefamilier

Barnefamilier i høyhus er en stor del av avisinnleggene på 60-og 70-tallet, og bidro til at boligtypen ble svært omdiskutert. Det har vært snakk om hvorvidt det egner seg for barn å bo i høyhus siden periode en, og ble for siste gang nevnt i 2012.

I første periode støttet flere fagfolk, helsepersonell, journalister og politikere til utenlandsk forskning som konkluderte med at høyhus ikke var egnet som bolig for barnefamilier. Funnene bidro til å skape en ide om at boligform bidro til å forme boforhold. Gjennom avisene ble det talt 14 innlegg som bidro til å skape en forståelse om at høyhus er uegnet for barn. Hovedargumentene var at barn lekte mindre ute, mistet kontakt med foreldrene ute dersom de var alene ute og kan få varige helseskader av å bo i høyden. I periode to er uttalelser som støtter meningene redusert til tre avisinnlegg, som kan ha en naturlig forklaring ettersom høyhusbyggingen var svært redusert. Denne gangen blir norsk forskning på barn i høyhus trukket frem, som ga lignende resultater som de utenlandske. I den siste perioden blir temaet tatt opp fire ganger, men meningene er moderert kraftig. Man kobler ikke lenger helsetilstand med boligtypen, men nevner heller praktiske utfordringer som kan gjøre høyhuset mindre egnet for barn.

Karakteren til ideene som fremkommer av dette temaet kan sies å ha en deskriptiv karakter. Uttalelsene i periode en viser at man antar at helse og boligform har en direkte årsakssammenheng, der man viser til utenlandske undersøkelser. Bratberg (2017) skriver at slike antagelser ofte vil variere mellom tid og sted,

og dermed blir et valg om å tro antagelsen eller ikke. Videre blir ideen undersøkt i Norge og ideen går over i deskriptiv karakter, som her bekrefter at bebyggelsestype og barns forhold i høyhus henger sammen.

7.3 Tanker om høyhusets effekt på omgivelsene

Naboer og næringslivets mening om lys, luft og utsikt

Hvilke effekter på omgivelsene som har oppstått som følge av høyhuset, har vært et tema i alle periodene. Elementene som har vært gjenstand for diskusjon, har i stor grad vært høyhusets påvirkning på vind, lys, utsikt og trafikk. Negative ytringer om høyhusets klimatiske effekter kommer stort sett fra naboer. I periode tre viser eiendomsutviklere en annen holdning til temaet.

Disse ideene kan karakteriseres som deskriptive, ettersom de sier noen om hvordan ting er eller vil bli dersom man bygger høyhus i nærmiljøet sitt. I alle tre periodene blir det snakket om redusert sollys som følge av utbyggingen. Den første og siste periode ligner på hverandre i stor grad, som kan begrunnes i at man har hatt størst oppføring av boligtypen mellom 1960-1973 og 1995 til 2019. I begge periodene protesterer naboer på høyhusene ettersom man taper sollys og utsikt fra sin egen bolig. Hvordan protestene komme til uttrykk vil behandles i neste delkapittel. Tredje periode skiller seg imidlertid ut, ettersom naboene i tillegg til å stille seg negativ til tap av kvalitetene, også hevder at boligens verdi forringes som følge av nabohøyhuset. Dette aspektet gjenspeiler også en endring i tanken om boligen i byen, der man i nyere tid har lagt større vekt på boligen som en økonomisk investering.

Likevel er det ingen enighet om de deskriptive ideene innen temaet. Her finner vi andre antagelser om verden ser ut gjennom to personer knyttet til næringslivet og boligbyggerbransjen.

på kritikken som er gitt av naboene. Her kommer det frem at byens utvikling er viktigere enn naboenes nytelsesverdier. Argumentene som brukes er at det ikke er en menneskerett med et skyggefritt miljø og at en utsikt ikke kan eies når man bor i en urban by.

Sosiale påvirkninger og endring av bomiljø

Den første periode viser stor enighet i avisene at boligtype og boforhold var knyttet sammen.

I periode to såes det tvil om det er noen årsakssammenheng mellom atferd og bebyggelsestype.

Sammenhengen mellom bebyggelsestype og sosial påvirkning på beboerne blir ikke kommentert videre i periode 3. Imidlertid blir høyhusets påvirkning på ytre miljø kommentert. Videre har å boligmiljø vært mye dekket i avisene gjennom periodene, også i forbindelse med temaene vi så i forrige avsnitt.

I første periode blir de sosiale effektene av høyhus koblet til helse, og spesielt opp mot barns mentale tilstand. I periode to var det mindre snakk om høyhusets effekt på barn, sammenlignet med første periode. Likevel snakket man om at boligformen, med små leiligheter og mangel på naturelementer i omgivelsen kunne bidra til å skape miljøer der ungdommer havnet «på kanten» av loven. I periode tre blir igjen boligtypen koblet mot dårlig trivsel, men denne gangen siktes det til naboers opplevelse og endring i bomiljøet. En innbygger mener fortetting med høyhusene bidrar til en forslumming av boligområdet, som fører til at barnefamilier flytter. En annen innbygger mener at høyhusene kan trekke til seg gjengmiljøer. Sammenhengen mellom bomiljø, sosiale effekter og boligtypologi kan kategoriseres som en kausal antagelse, ved at man antar hvordan disse elementene henger sammen. Disse antagelsene forsøkes avkrefte ved to anledninger i periode to. Man pekte på at eventuelle problemer allerede fantes før man flyttet inn i høyhus, og at det ikke eksisterer en direkte årsakssammenheng mellom materielle utforminger og sosial atferd.

7.4 Følelsen om hva Oslo er eller bør være

I avisene finner man en rekke uttalelser som viser hvilken identitet man tillegger Oslo som by. Meningene her er i stor grad motstridene, der noen har verdensmetropoler som forbilde for Oslos byutvikling, mens andre mener at Oslos identitet og varemerke ligger i de naturlige omgivelsene. Temaet tar opp mange normative ideer som viser store forskjeller i hva man mener er god byutvikling.

Periode tre tar for seg diskusjonen i mye større grad enn de foregående, og har en mer nyansert ordutveksling. Et interessant moment i periode tre er at det er flere som mener at Oslo er en storby i nyere tid, mens de som argumenterte for at Oslo er en lav by i avisene ble publisert rundt 2000 – tallet. Dette kan ha en sammenheng med hvilken rolle de som gir sin mening har, for eksempel viser grafen i figur 5 at flere utbyggere begynner å uttale seg etter 2005.

Oslo er en storby

I alle tre periodene blir det gitt uttrykk for at Oslo er en storby som behøver eller må ha høyhus. Noen av ideene kan se ut til å ha en deskriptiv form, men likevel ha et klart normativt innhold. For eksempel blir det sagt i periode en at «Oslo- folk må forstå at de bor i en by, ikke Tvedestrand. Derfor må mange finne seg i å bo i blokk». Her sies det noe om hvordan Oslo *er*; Oslo er en stor by, og derfor trenger blokker. Likevel sier utsagnet mer om hvordan Oslo *bør* være; at større byer bør eller skal ha blokkbebyggelse, dette kan verken bevises eller motbevises og er dermed en normativ ide. Et annet eksempel der det kan sås tvil om ideen er deskriptiv eller normativ, kommer også fra første periode; «vi må tåle høyhusene». Utsagnet kan ved første øyekast se ut til å være deskriptivt, den forsøker å si noe om

hvordan situasjonen faktisk er. Likevel er ikke utsagnet beskrivende, men heller rettleidende. Til slutt blir det også hevdet at «høyhus har sin plass i et moderne bysamfunn» som også er en normativ ide.

I periode to finner vi flere normative ideer om hva som er god byutvikling, der høyhuset har sin naturlige plass. Her blir det sagt at; «vi må skape en moderne bydel ... i dette området er det (høyhus) faktisk helt nødvendig», «enhver by trenger en skyline. Nå er det på tide at også Oslo får bygninger som viser at vi er med». I denne perioden blir høyhuset presentert mer som et ønske, i motsetning som et svar på et boligproblem, slik situasjonen var i den første perioden.

Ideer om at høyhuset er løsningen i fremtidens gode byplanlegging kommer også frem i siste periode, der det argumenteres med en høyhusutbygging som kan tilpasse byens fremtidige byvekst. Her blir det sagt at; «vi må ha praktiske løsninger for å ordne problemer», «man må tilrettelegge for Oslos fremtidige befolkningsvekst», «vi må finne oss i å bo tettere – og høyere», «det er ikke nok å fortsette med den lave teppebebyggelsen» og «vi må bygge i høyden». Dette er argumenter som ligner svært mye på de som ble benyttet i første periode. Utsagnene beskriver hvordan høyhuset er et virkemiddel for å ta imot en framtidig byvekst, og kan på mange måter også kobles til spørsmål om utnyttelse og tetthet. Dermed kan man si at disse ideene for hvordan Oslo skal vokse fremover er av deskriptiv karakter.

I den siste perioden blir også høyhus trukket frem som et ønske i likhet med periode to. Her sies det at; «stilige, moderne og praktiske», «kan bli fine signalbygg vi er stolte av, «uttrykk for modernitet», «er eksotisk» og «det blir ingen by av å bygge lavt». Disse ideene fremstår som deskriptive, ettersom de uttrykker et verdenssyn, likevel er det ingen sannhet i at høyhus virkelig *er* moderne. Det er opp til øyet som ser. Dermed kan man si at disse utsagnene har en normativ ide ved at man anser høyhus som et verdifullt bidrag til byutviklingen.

Imidlertid er det ikke alltid enighet om normative ideer Bratberg (2017) skriver at uten grunnleggende normative ideer ville det vært liten substans i konflikt. En slik uenighet kan vi se både i periode to og tre. For det første blir det sagt at «Oslo er ikke Manhattan, hvorfor trenger vi en skyline», i periode tre sier man «høyhus er ikke noe nytt...byen blir ikke mer moderne om vi får et høyhus hist og her» og «høyhuset symboliserte trolig modernitet på 1800-tallet og frem mot 1960» .

Oslo er en lav by

Følelsen og ideen om at Oslo er og bør være en lav by, kommer ikke frem før i siste periode. Til en viss grad finnes disse meningene også i første periode, men her pekes det landskap som viktigste element, og vil bli behandlet i neste avsnitt. Som sagt innledningsvis er det flest uttalelser i avisene om at Oslo skal

være en lav by rundt 2000- tallet. Årsaken til dette kan være at man begynte å prate om sanering og høyhusutbygging i sentrum og publiseringen av høyhusutredningen.

Argumentene for at Oslo skal forbli en lav by er blant annet at høyhus kolliderer med byens identitet og karakter. Det kommer frem at høyhus ikke er ønskelig fordi det vil forsterke storbypreget, og høyhus i sanerte sentrumsområder vil være som å trampe på byens sjel. Videre spør man seg om det virkelig er høyhus som skal være kjennetegnet til Oslo når andre nordiske byer er preget av kultur og historie. Videre pekes det på at rent klimatisk bør man ikke bygge høyhus så langt nord på grunn av skyggevirksomheter. Det hevdes også til at urbanitet ikke behøver å bety høyhus. Riksantikvaren og en arkitekt viser til en rekke lave europeiske byer som har klart å opprettholde sitt historiske preg uten å bygge høyhus, men fortsatt fremstå som urbane byer. Dette er alle normative ideer som vurderer en lav by som ideelt for Oslo. Grunnen til at disse ideene dukket frem var blant annet i forbindelse med den kompakte byutviklingen som ble presentert i perioden, i tråd med bærekraftig utvikling. Her kan man se hvordan ideer om den kompakte byen, som også kom frem gjennom ideer om plassering og ideer om Oslo som storby, ikke har grunnlag for like stor verdi for alle. Det er ikke alle som mener at den kompakte byen med høyhus er den rette måten å utvikle byen på.

Landskap som viktigste element i bybildet

I første periode kommer det frem i tre avisinnlegg at landskapet er en viktig del av Oslo. Her vil jeg minne om at høyhusene ble bygget i drabantbyer som tidligere var jordbruksområder eller småhusområder i byens ytterkant. Gjennom de tre uttalelsene kan man se at høyhus blir støttet som typologi, men plasseringen er feil. For eksempel sier en innbygger at husene ikke organisk hører hjemme på landet. Plasseringen er et poeng som dukker opp igjen i periode tre. I likhet med første periode, er flere positive til høyhus «der det passer», andre mener derimot at Oslo ikke egner seg for høye bebyggelser. Videre menes det i periode en at høyhusene vil forstyrre Oslos panorama, i tillegg spør man seg om det riktig og naturlig å bygge i naturskjønne omgivelser. Videre hevdes det at terrenget som omgir byen er den vakreste attraksjonen. Ut fra disse meningene kan man lese at man er redd for at høyhusene vil utkonkurrere den kvaliteten man setter høyest i Oslo. Disse synspunktene dukker opp igjen i periode tre, der Oslos naturprofil blir snakket om fire ganger. I motsetning til forrige periode, er det snakk om høyhus i sentrum av byen og rundt sentrale kollektivknutepunkter. Her sier man at en høyhusutvikling vil bryte med Oslos egenart, man forandrer byens karakter ved utbyggingen og at man fjerner en del av byens sjel ved å redusere effekten av landskapet i bybildet.

7.5 Ideer som forsvant, endret seg eller dukket opp gjennom 60 år

Det er spesielt fire ideer som har dukket, endret eller forsvunnet gjennom debatten i avisene. Det kan være flere grunner til dette, som for eksempel nyere forskning som avviser en antatt ide. Videre kan nye mål for byutviklingen bidra til en ny dreining i debatten, og dermed ta opp nye ideer.

For det første snakker man ikke lenger om koblingen mellom høyhus og beboerens helse. Særlig i første periode var man bekymret for at materielle forhold var koblet til helsetilstand. Dette ble i langt mindre grad behandlet i andre periode, og uttalelsene var også kraftig modererte. Ideen ble også forsøkt avkreftet ved to anledninger i periode to, og forsvant etter dette.

Videre prater man ikke lenger om *høyhus som bolig*, men heller for et virkemiddel eller som symbol. I første periode var det mye snakk om høyhus, spesielt at det var en kollektiv forståelse om at høyhuset ikke var en ideell bolig. Det ble pekt på at småhuset hadde flere kvaliteter som egnet seg som bolig enn høyhuset, mye av grunnene til dette var nærhet til bakken. I periode tre begynte man heller å vurdere høyhus som et virkemiddel for å unngå utbygging i Oslomarka. Videre ble høyhus nevnt som et symbolelement i høyhusutredningen, der den kunne bidra til byens form og lesbarhet og symbolisere modernitet.

Videre kan man si at høyhusboligens status har endret seg, der man i tidligere periode anså boligen som et sekundervalg etter småhuset, men i siste periode blir trukket frem som et primærvalg for urbane mennesker og mer bemidlede personer.

Ideen om bærekraftige byer med kompakt byutvikling er en ide som dukket opp i tredje periode. Her er hensynet å redusere transportbehov og skape samordnede arealer med bolig i tilknytning til kollektivtrafikk. Denne tanken kommer blant annet frem i høyhusutredningen og utbyggere som mener vi også må fortette i knutepunkt for å bevare villaområdene.

Selv om tanken om kompakt byutvikling er ny, er likevel ikke tanken om plasseringen av høyhus rundt kollektivknutepunkter det. Ideen bak var imidlertid en helt annen. Tanken var at lang reisevei til byen eller sentrumsområder skulle belønnes i form av småhuset, som var datidens boligideal.

Til slutt har hensynet til Oslos landskap dukket opp i diskusjonen i første periode, forsvant i periode to, for så å dukke opp igjen i periode tre. Dette kan ha flere årsakssammenhenger, for det første blir det bygget få høyhus i periode to. For det andre bygde man flere høyhus i drabantbyer på 60-tallet, og dermed skapte en stor kontrast til sitt eksisterende miljø. I siste periode snakker man mer om hvordan byutviklingen i Oslo skal være, hvor det skal bygges og hvor høyt det skal bygges. Dette vil ha stor påvirkning for landskapet rundt, som gjør at høyhusutbyggingen skaper stort engasjement blant de som mener at bebyggelsen bryter med Oslos egenart.

8 Avslutning

Gjennom oppgaven har det vist seg at en rekke ideer har blitt presentert i forbindelse med høyhusutbyggingen gjennom 60 år. Diskusjonskapittelet viser at mange av ideene man har hatt rundt høyhus har vært til stede gjennom alle periodene, noen ideer har dukket opp og andre har forsvunnet. Oppgaven forsøkte å avdekke meningsdannelsen blant innbyggerne i Oslo, derimot viste det seg at det har vært færre uttalelser fra denne gruppen enn forventet. Årsaken til dette kan blant annet være at diskusjonen befinner seg i andre former enn gjennom avisene, som for eksempel i grupper på nettet. Videre har høyhusdiskusjonen endret seg fra å dreie om ideer knyttet direkte opp mot boliger og boligkvalitet, til å bli symboler som uttrykker modernitet og bærekraft. Bærekraftsaspektet med høy tetthet rundt knutepunkter har senere blitt en ide med rettsvirkende kraft dersom det ikke blir fulgt. I store trekk kan man si at gjennom 60 år har diskusjonen om høyhus i avismediene endret seg fra å dreie seg om boligbygging og boligtype, for deretter dreie seg om byutvikling.

Litteratur

(Noen av kildene har mangelfulle opplysninger. Disse var umulig å få tak i ettersom biblioteker stenge på grunn av coronavirus)

Allmendinger, Philip (2017): *Planning theory*, third edition, Palgrave publisher

Bergstöm, Göran og Kristina Boreus (2005) *Textens mening och makt: metodbok i samhällsvetenskaplig text- och diskursanalys*. Studentlitteratur AB

Braaten, Lars Thomas (1976): *Massemedia og meningsdanninga*. Aschehoug forlag, Oslo

Brantenberg, Tore (1997) *Byboligen, på vei mot en ny boform*. Norsk arkitekturforlag, Oslo

Bratberg, Øyvind (2017) *Tekstanalyse for samfunnsvitere*. Cappelen Damm

Cappon, Daniel (1972): "Mental health in hi-rise" *Ekistics, Vol. 33, No., 196, Housing and houses: policies and plans for better living*

Ellefsen, Karl Otto (1991) *Byggekunst* Vol 73. Nr. 5.

Fainstein, S.S og DeFilipps, J., 2016, "Introduction. The structure and debates of planning theory" i *Readings in Planning Theory*. Fjerde utgave, Chichester: Wiley – Blackwell.

Grønmo, Sigmund (1996) 'Forholdet mellom kvalitative og kvantitative tilnærminger i samfunnsforskningen', i *Holter, H. og Kalleberg, R. Kvalitative metoder i samfunnsforskning (s. 73–108)*. Universitetsforlaget, Oslo

Guttu, Jon (2003): *Den gode boligen, folks oppfatning av boligkvalitet gjennom 50 år*. Akademisk doktorgradsavhandling, AHO, Oslo

Guttu, Jon (2011): *Boligvisjoner, ti forbilder for den sosiale boligbyggingen*. Forlaget Press, Oslo

Hansen, Thorbjørn og Jon Guttu (2000) *Oslo kommunes boligpolitikk 1960 – 1989, fra storskalabygging til frislepp*. Norges byggforskningsinstitutt, Oslo

Hanssen, Gro Sandkjær, Hege Hofstad og Inger-Lise Saglie (2015) *Kompakt byutvikling muligheter og utfordringer*. Universitetsforlaget, Oslo

Harvold, Kjell – Arve (2002): "Planleggingens "komunikative vending": Nytt paradigme eller gammel debatt?". *Norsk statsvitenskapelige tidsskrift*

- Hellevik, Ottar (1995) *Sosiologisk metode*. Universitetsforlaget, Oslo
- Kolstø, Stein og Anne-Kristine Kronborg (2017) *Oslo: Vekst og endring, tjuefem år med Plan- og bygningssetaten*. Forlaget Press, Oslo
- Kommunal- og moderniseringsdepartementet (2014) Statlige planretningslinjer for samordnet bolig-, areal- og transportplanlegging. Hentet fra <https://www.regjeringen.no/no/dokumenter/Statlige-planretningslinjer-for-samordnet-bolig--areal--og-transportplanlegging/id2001539/>
- Lange, Tore (1972): *Høyhus som bolig. Living in high rise housing. With special references to children under 5*. Norges byggforskningsinstitutt
- Lippe, Berit von der og Odd Nordhaug (1999): *Medier, påvirkning og samfunn*. Cappelen Akademiske Forlag
- Lund, H., Bernt (2000): *Beretning om Oslo kommune for årene 1948-1986*. Oslo kommune Bystyret, Pro Ark AS.
- Martens, Johan – Ditlef og Ketil Moe (2018): *Hva er en god bolig? Boligens utvikling i Norge fra 1965 til 2017*. Universitetsforlaget, Oslo
- Plan- og bygningssetaten (2002): *Høyhus i Oslo vurderinger av prinsipper for høyhusstrategi*
- Riksrevisjonen (2007): *Riksrevisjonens undersøkelse av bærekraftig arealplanlegging og arealdisponering i Norge*. Dokument nr.3:11 (2006-2007).
- Steinø, Nikolai (2004): "Urban design and Planning: One object – Two theoretical realms". *Nordisk arkitekturforskning* vol 2.
- Schwebs, Ture og Helge Østbye (2013): *Media i samfunnet*. Det Norske Samlaget, Oslo
- Thagaard, Tove (2003) *Systematikk og innlevelse*. Fagbokforlaget, Bergen.
- Østbye, Helge, Knut Helland, Karl Knapskog, Leiv Ove Larsen og Hallvard Moe (2013) *Metodebok for mediefag*. Fagbokforlaget, Bergen

Aviskilder

Dato	Avis	Forfatter	Overskrift
17.03.1961	Aftenposten		Enorm boligbygging blir nødvendig i Oslo-området
17.03.1961	Morgenposten		Oslo- regionen trenger 130.000 leiligheter til 8 milliarder kroner de neste 20 årene
14.10.1961	VG	Sigmund Lode	Mette er redd - hun bor i høyhus
14.10.1961	Akers-Posten		Flere protester mot høybebyggelse på Hovseter
25.10.1961	Morgenposten		Høyhuset nødvendig i boligplanleggingen
26.10.1961	Arbeiderbladet		Bare et fåtall kan få enebolig i byen
12.12.1961	Aftenposten		Boligplanen for Tveten
15.12.1961	Arbeiderbladet		Byggene på Tveita får høyst fjorten etasjer
30.12.1961	Morgenbladet		Den nye ordføreren: Intimere samarbeide
02.01.1962	Dagbladet	Trygve Wee	Flytt ikke byen på landet
12.01.1962	Friheten		Hva er et hus, og for hvem bygges det?
23.06.1962	Aftenposten		Høyhustilværelsen passer ikke barna
25.10.1962	VG		Høy og lavhus
05.06.1963	VG		Det skal bevises at høyhus er barnefientlige
24.08.1963	Aftenposten		Boligbygging og hustyper i Oslo opp til vurdering
29.08.1963	Aftenposten		La oss i det moderne Oslo få et "gamle Christiania"
02.11.1963	VG	Sigmund Lode	Håp allikevel for Oslo-områdets trivsel
03.12.1963	VG	Sigmund Lode	Gøteborg erkjenner småhusets overlegenhet
26.02.1964	Aftenposten		Oslos boligbygging stagnerer hvis det ikke skaffes tomter
11.03.1964	Norges Handels og Sjøfartstidene		Sanering og boliger
12.03.1964	Morgenposten		Sanering og boliger
12.03.1964	Arbeiderbladet		Selvaag med forslag til ny boligform
16.03.1965	Nationen		Fremtidens boligbygging
29.08.1969	Arbeiderbladet		Erfaring viser: eldre vil bo høyt
17.01.1970	Orientering	Vidar Asheim	Hvordan kan bo-områdene bli der å være?
17.12.1970	Dagbladet		Ikke en etasje over 16!
12.06.1971	Arbeiderbladet		Lite lek for barn i høyhus
07.08.1971	Aftenposten		Folk flytter
22.02.1972	VG		Småhuset og blokken
01.04.1972	VG		Farvel til høyhus
03.06.1972	Orientering	Tore Lange	Bygger vi høyt og tett, skaper vi flere problemer enn vi løser
17.06.1972	Orientering	John E. Andersson	Bygger og planlegger vi slik at barnefamilien kan trives?
17.06.1972	Aftenposten		Enebolig overlegent foretrukken boligtype
27.07.1972	Morgenbladet		Høyhuset - en miserabel boligtype?
07.08.1972	Aftenposten		Dyrekjøpt erfaring
07.09.1972	Aftenposten	John Bøhn	Bolig og medbestemmelse
16.11.1972	Arbeiderbladet		Furusetplanen må gjøres helt om!
24.01.1973	Aftenposten		Tett småhusbebyggelse gir de laveste boomkostninger
31.01.1973	Nationen	Olav Selvaag	Småhus kontra blokker
12.03.1973	Morgenbladet		Småhus - et alternativ
07.07.1973	Akers-Posten		180 lang kinesisk mur
26.02.1974	Arbeiderbladet		Høyhus i Oslo sentrum og ved T-stasjonene i ytterområdene
26.02.1974	Aftenposten		Høyhus bare i indre by og T-baneknutepunkter
27.02.1974	VG		Høyblokker kan fortsatt bygges
28.02.1974	Dagbladet		Ingen
25.05.1974	Arbeiderbladet		Høyhusjaget er i ferd med å dabbe av
04.06.1974	Aftenposten		Nær 12 pst av Osloboligene ligger høyere enn i 4. etasje
05.06.1974	Arbeiderbladet		De færreste i Oslo ønsker seg høyhus
19.08.1974	Aftenposten		Høyhus bare aktuelt i sentrale strøk
22.08.1974	Arbeiderbladet		Også Høyra aksepterer nå høyhus i Oslo indre sone
16.09.1974	Aftenposten		Lave tanker om høye hus
01.10.1974	Morgenbladet	Terje Forseth	Har dere gitt opp, Selvaag og Mathisen?
20.09.1975	VG		Oslo skal ut av bolignøden
24.09.1976	Nationen		Drabantby-problemene følger med familien på flyttelasset
24.08.1977	Aftenposten		Førre blokker, flere småhus
08.09.1978	Aftenposten		Lettest og fortest å få ledig hybel
12.06.1979	Aftenposten	John Bøhn	Barn og boliger i et velferdssamfunn
10.03.1980	Aftenposten	John Bøhn	Engstelse blant byggefagfolk
28.08.1980	Aftenposten		Boliger i Sørkedalen fremfor høyhus i byen
17.09.1980	Arbeiderbladet		Småhusene har innebygd fremtid
09.05.1984	Arbeiderbladet		Boligstruktur etter familiens behov
15.10.1984	Aftenposten		Blokker og høyhus dårlig ut
05.02.1985	Dagbladet		Slik bygde de - slik bør de
02.03.1988	Aftenposten		Skyskraper OK!
17.03.1988	Dagbladet		Berettiget provokasjon
31.05.1988	Aftenposten	Ragnhild Skogheim og Kjersti Granum	Høyhus på norsk - roten til alt ondt?
14.09.1988	Aftenposten		Oslo trenger en "skyline"
12.01.1995	Aftenposten		Nei til høyhus, ja til tettere boform
26.02.1998	Aftenposten		Negative til høyhus og boligbygging i marka
27.02.1998	Aftenposten		Politisk hjelpeløshet
11.03.1998	Aftenposten		Lav oppslutning om å bygge høyhus i sentrum
22.04.1998	Aftenposten		Boligproblemen skal løses ved fortetting og høyhus
14.08.1998	Morgenbladet		Skyskrapersyndromet
10.08.1999	Dagsavisen		Oslo-folk vil ha høyhus
12.08.1999	Aftenposten		Bygg Oslo-boliger i høyden!
31.01.2000	Aftenposten		Høyhus en god løsning
25.03.2000	Aftenposten		Ønsker tettere Oslo uten høyhus
20.07.2000	Aftenposten		Ekspert slakter høyhus
16.10.2000	Aftenposten		Vil bygge T-byer
25.10.2000	Aftenposten		Bør det bygges høyhus i Oslo?
06.03.2002	Aftenposten		Luftige planer om Oslo skyline
06.03.2002	Aftenposten		Bygging av høyhus i Oslo
15.06.2002	Aftenposten		Planene om høyhus i Oslo gir arkitekt-debatt med høy temperatur
25.06.2002	Aftenposten		Nei til menneskesiloer
31.08.2002	Aftenposten		Oslo klarer seg uten flere høyhus
04.09.2002	Aftenposten		Vil ha folkestemning om høyhus
27.09.2002	Aftenposten		Den lille byen og høyhuset

31.10.2002 Aftenposten
19.01.2006 Aftenposten
04.05.2008 Dagbladet
12.06.2008 Klassekampen
25.09.2008 Nordstrands Blad
04.03.2009 Aftenposten Aften
13.01.2011 Aftenposten Aften
24.02.2011 Aftenposten Aften
04.03.2011 Finansavisen
04.09.2012 Aftenposten Aften
11.06.2014 Aftenposten
19.08.2014 Aftenposten
11.11.2014 Aftenposten
07.01.2015 Dagens Næringsliv
30.07.2016 Aftenposten
17.10.2016 Dagsavisen
18.01.2017 Aftenposten
11.04.2017 Dagsavisen
30.05.2017 Dagsavisen
08.04.2019 Dagsavisen

Høyhusbeboere mot høyhus
Menneskefokuset byutvikling
Oppad, fremad!
Skyskaperfeber
Raser mot høyhusforslag
Blir ikke boende
Høyhushysteriet
Må bygge i høyden
Høyere hus gir billigere leiligheter
Sånn skal det bygges
Nei til barcodifisering av byen
Hvem bør vi bygge for?
Vi må tåle høyhus i det nye Oslo
Høyt, stilig og nødvendig
Uttidig press og kortsiktig tankegang
Utbygging eller bevaring av Grefsen
Kjemper mot tidobling av innbyggertallet
Høyhusskrek i Oslo og Akershus
Er amatørerne dømt til å tape?
Nye høyhus øker utslippene

VEDLEGG 1

Avis	Dato	Forfatter	Overskift	Positiv/Neg Tema	Stil
Morgenposten	23.03.1953		Aldersbolig i stedet for fjøs	Nøytral	Boligmarked
Aftenposten	04.04.1955		Dominerende punkthus i Dråbak	Negativ	Byutvikling
Dagbladet	04.10.1956	Erna Ofstad	Kan man produsere en by?	Negativ	Byutvikling
Dagbladet	10.11.1958	Aage Schou	Svensk kvalitet - men ingen sensasjoner	Negativ	Estetikk
Arbeiderbladet	12.01.1959		Høyhusene vokser opp på Storgården	Nøytral	Byutvikling
Arbeiderbladet	23.02.1959		Nye høyhus omkranset av lavblokker på Manglerud	Nøytral	Byutvikling
Morgenbladet	27.02.1960	Argus	Dansk utvikling - Kampmann som symbol	Negativ	Byutvikling
Aftenposten	07.04.1960		12 etasjes blokk i Grorud sentrum	Nøytral	Byutvikling
Arbeiderbladet	24.08.1960		Helprosjektert glede hos Oppsal-beboere	Positiv	Byutvikling
Aftenposten	17.03.1961		Enorm boligbygging blir nødvendig i Oslo-området	Nøytral	Boligmarked
Morgenposten	17.03.1961		Oslo- regionen trenger 130.000 leiligheter til 8 milliarder	Nøytral	Boligmarked
Morgenposten	30.05.1961		Saneringsutkast med fremtidsus for Grunerløkka	Positiv	Arkitektur/Estetikk
Aftenposten	10.08.1961		Hvorfor høyhus foretrekkes i USA	Positiv	Arkitektur/Estetikk
Arbeiderbladet	06.10.1961		"Vestli skal bli barnas by med trafikk-sikkerhet og tumlepl	Nøytral	Byutvikling
VG	14.10.1961	Sigmund Lode	Mette er redd - hun bor i høyhus	Negativ	Bomiljø
Akers-Posten	14.10.1961		Fleire protester mot høybebyggelse på Hovseter	Negativ	Planer/byutvikling
Morgenposten	25.10.1961		Høyhuset nødvendig i boligplanleggingen	Positiv	Boligmarked
Arbeiderbladet	26.10.1961		Bare et fåtall kan få enebolig i byen	Nøytral	Boligmarked
Aftenposten	16.11.1961		Kjempehusene på Tveten	Negativ	Estetikk
Aftenposten	12.12.1961		Boligplanen for Tveten	Negativ	Estetikk/byplan
Arbeiderbladet	15.12.1961		Byggene på Tveita får høyest fjorten etasjer	Nøytral	Utnyttelsesgrad
Morgenbladet	30.12.1961		Den nye ordføreren: Intimere samarbeide	Nøytral	Boligbygging
Dagbladet	02.01.1962	Trygve Wee	Flytt ikke byen på landet	Negativ	Byutvikling
Friheten	12.01.1962		Hva er et hus, og for hvem bygges det?	Negativ	Boligmiljø
VG	02.06.1962		Bo på en ny måte - nyskaping fra Selvaag	pos	Arkitektur/Estetikk
Aftenposten	23.06.1962		Høyhustilværelsen passer ikke barna	Negativ	Bomiljø
Dagbladet	25.10.1962		Norske barn har et tomt og vilt uttrykk	Negativ	Bomiljø
VG	25.10.1962		Høy og lavhus	Negativ	Bomiljø
Dagbladet	04.01.1963	Steinar Olsen	Svenskene bygger verdens største boligbygg	Nøytral	Arkitektur/Estetikk
VG	19.01.1963	Sigmund Lode	Første mislykte høyhus	Negativ	Arkitektur/Estetikk
Morgenbladet	24.01.1963	Sigrud Tang	Fremtidens by	Positiv	Byutvikling
VG	05.06.1963		Det skal bevises at høyhus er barnefientlige	Negativ	Bomiljø
Aftenposten	24.08.1963		Boligbygging og hustyper i Oslo opp til vurdering	Nøytral	Boligtype/byutvikling
Aftenposten	29.08.1963		La oss i det moderne Oslo få et "gamle Christiania"	Negativ	Byutvikling
VG	02.11.1963	Sigmund Lode	Håp allikevel for Oslo-områdets trivsel	Negativ	Boligtype
VG	03.12.1963	Sigmund Lode	Gåteborg erkjenner småhusets overlegenhet	Negativ	Boligtype
Arbeiderbladet	16.12.1963		NBBL satsar på ferdighuset	Nøytral	Boligtype
Arbeiderbladet	13.01.1964	Ikke disk.	Utbygging av Haugerud-feltet	Nøytral	Boligtype
Aftenposten	26.02.1964		Oslos boligbygging stagnerer hvis det ikke skaffes tomter	Negativ	Arkitektur
Norges Handels og Sjø	11.03.1964		Sanering og boliger	Negativ	Boligtype/utnyttelse
Morgenposten	12.03.1964		Sanering og boliger	Negativ	Boligtype/utnyttelse
VG	12.03.1964		Kong Olav og Selvaag løser saneringsproblemet	Negativ	Boligtype/utnyttelse
Arbeiderbladet	12.03.1964		Selvaag med forslag til ny boligform	Nøytral	Boliform
Aftenposten	21.11.1964		Trondheims første år som by	Negativ	Boliform
Vårt land	05.03.1965		Boligblokkstrøkene er ikke drabantbyer	Negativ	Arkitektur/Byutvikling
Nationen	16.03.1965		Fremtidens boligbygging	Nøytral	Boligtype
Arbeiderbladet	18.03.1965	Aud Middelthron	Å bo i by	Positiv	Byutvikling
Aftenposten	12.07.1965		Høyhus ikke til å unngå i de større byer	Negativ	Boform
Aftenposten	16.08.1966		Ammerud - fra bondegård til boligby	Negativ	Boliform/arkitektur
Vårt land	10.10.1967		Alt samlet på et sted	Nøytral	Byutvikling
Arbeiderbladet	24.10.1967		Sterkere kombinert utnyttelse av grunnen i Oslo tvinger s	Nøytral	Byutvikling
Aftenposten	13.06.1968		Sterkere utnyttelse enn i Østre Bærum	Nøytral	Byutvikling
Dagbladet	28.06.1968		Fremtidens bolig- ringhus for 10 000 personer	Nøytral	Boform
Arbeiderbladet	05.12.1968	Jon Kojen	4 boliger per dag ved moderne fabrikkdrift	Positiv	Økonomi
Dagbladet	06.08.1969	Håkon Mjelva	Kolleger på storviltjakt	Positiv	Byutvikling
Arbeiderbladet	29.08.1969		Erfaring viser: eldre vil bo høyt	Positiv	Boform
Orientering	17.01.1970	Vidar Asheim	Hvordan kan bo-områdene bli der å være?	Positiv	Byutvikling
Dagbladet	17.12.1970		Ikke en etasje over 16!	Negativ	Byutvikling
Arbeiderbladet	12.06.1971		Lite lek for barn i høyhus	Negativ	Boform
Aftenposten	07.08.1971		Folk flytter	Negativ	Boliform
Arbeiderbladet	04.12.1971		-	-	-
VG	22.02.1972		Småhuset og blokken	Negativ	Boform
VG	01.04.1972		Farvel til høyhus	Negativ	Boligtype
Arbeiderbladet	26.05.1972		-	-	-
Orientering	03.06.1972	Tore Lange	Bygger vi høyt og tett, skaper vi flere problemer enn vi lø	Negativ	Bomiljø
Orientering	17.06.1972	John E. Andersson	Bygger og planlegger vi slik at barnefamilien kan trives	Negativ	Boliform
Aftenposten	17.06.1972		Enebolig overlegent foretrukken boligtype	Nøytral	Boliform
Morgenbladet	27.07.1972		Høyhuset - en miserabel boligtype?	Negativ	Bomiljø
Aftenposten	07.08.1972		Dyrekjøpt erfaring	Netativ	Boliform
Aftenposten	07.09.1972	John Bøhn	Bolig og medbestemmelse	Negativ	Boliform
Arbeiderbladet	21.09.1972		-	-	-
VG	12.10.1972		Det nye furuset står fram som godt veriert bo-tilbud	Nøytral	Byutvikling
Arbeiderbladet	19.10.1972		Er det slik vi vil bo?	Negativ	Boform
Arbeiderbladet	16.11.1972		-	-	-
Vårt land	19.01.1973		Furusetplanen må gjøres helt om!	Negativ	Arkitektur
Aftenposten	24.01.1973		Tett småhusbebyggelse gir de laveste boomkostninger	Nøytral	Utnyttelse

Nationen	31.01.1973	Olav Selvaag	Småhus kontra blokker	Nøytralt	Utnyttelse	Leserinlegg	
Morgenbladet	01.02.1973	Olav Selvaag	Småhus kontra blokker	Nøytralt	Utnyttelse	Leserinlegg	
Vårt land	01.02.1973	Olav Selvaag	Småhus kontra blokker	Nøytralt	Utnyttelse	Leserinlegg	
Vårt land	22.02.1973		Kan fleksible boliger tilfredstille alle behov?	Nøytralt	Utnyttelse	Referat fra boligkonfe	
Morgenbladet	12.03.1973		Småhus - et alternativ	Negativ	unnyttelse		
Akers-Posten	07.07.1973		180 lang kinesisk mur	Negativ	Bomiljø		Borettslaget utaler seg
Aftenposten	01.08.1973		-				
Orientering	18.08.1973		-				
Arbeiderbladet	08.09.1973		-				
Arbeiderbladet	10.11.1973		-				
Arbeiderbladet	26.02.1974		Høyhus i Oslo sentrum og ved T-stasjonene i ytterområdet	Nøytralt	Byutvikling	Referat fra programkomitee	"bedre enn sitt rykte"
Aftenposten	26.02.1974		Høyhus bare i indre by og T-baneknutepunkter	Nøytralt	Byutvikling	Referat fra programkomitee	
VG	27.02.1974		Høyblokker kan fortsatt bygges	Negativ	Bomiljø	Artikkel	kommunalråd: en myte, tore lange: ekspert
Dagbladet	28.02.1974		Ingen	Nøytral	Boform	Notis	KOMmenterer kommunalrådets instilling
Dagbladet	04.03.1974		-				
Arbeiderbladet	25.05.1974		Høyhusjaget er i ferd med å dabbe av	Nøytral	Boform	Artikkel	Obos og boligrådmann utaler seg
Aftenposten	04.06.1974		Nær 12 pst av Osloboligene ligger høyere enn i 4. etasje	Nøytral		Notis	
Arbeiderbladet	05.06.1974		De færreste i Oslo ønsker seg høyhus	Negativ	Boform	Notis	
Aftenposten	19.08.1974		Høyhus bare aktuelt i sentrale strøk	Nøytral	Byutvikling	Referat fra forslag til byggepolitikk	
Arbeiderbladet	22.08.1974		Også Høyra aksepterer nå høyhus i Oslo indre sone	Nøytral	Byutvikling		"instillingen som en veiledning for byplanmyndighetene"
Aftenposten	16.09.1974		Lave tanker om høye hus	Negativ	Boform		
Morgenbladet	01.10.1974	Terje Forseth	Har dere gitt opp, Selvaag og Mathisen?	Negativ	Bomiljø	Leserinlegg	
Aftenposten	16.10.1974		-				
Aftenposten	23.10.1974	(ikke med)	Sorg og glede i trykdeboli	Begge	Bomiljø	Intervju	Beboere : det er for langt til byen, men selve leiligheten er grei. Et annet par: det er så vakkert ute, fint å gå tur, og godt og varmt inne"
Dagbladet	04.01.1975		-				
A-Magasinet	09.08.1975		-				
VG	20.09.1975		Oslo skal ut av bolignøden	Negativ	Boligbygging		"forlengt har reservert seg mot boliger i høyhus"
Akers-Posten	20.11.1975		-				
Norges Handels og Sjø	07.01.1976		-				
Klassekampen	24.02.1976		-				
Morgenbladet	18.08.1976		-				
Nationen	24.09.1976		Drabantby-problemene følger med familien på flyttelass	Negativ	Bomiljø	Intervju	problemene følger med ved inflytting, men professoren tror ikke at man ville opplevd samme problemer i et småhusområde
Dagbladet	04.12.1976		-				
Aftenposten	24.08.1977		Førre blokker, flere småhus	Negativ	Boligtype	Referat fra boligkonferanse	Oslo har opplevd "svenske tilstander", veststandsutviklingen vil føre til at etterspørselen etter småhus vil øke ytterligere på bekostning av høyhus.
Aftenposten	03.09.1977		Langt dyrere å bygge smphus	Nøytral	Boligbygging	Statistikk fra NBL	
Morgenbladet	06.09.1977		-				
Nationen	26.09.1977		-				
Aftenposten	19.10.1977		-				
Nationen	12.04.1978		-				
Aftenposten	08.09.1978		Lettest og fortest å få ledig hybel	Nøytral	Boligmarked	Kunngjøring fra OBOS	
Aftenposten	01.02.1979		-				
Aftenposten	12.06.1979	John Bøhn	Barn og boliger i et velferdssamfunn	Negativ	Bomiljø	Kronikk	Direktør
Aftenposten	29.09.1979		-				
Aftenposten	10.12.1979		4000 Oslo-boliger årlig fra 1980	Nøytral	Boligbygging	Intervju av politiker	Peker på at det er viktig at befolkningen selv får være med å medvirke i egen bolig
Aftenposten	10.03.1980	John Bøhn	Engstelse blant byggeagfolk	Negativ	Bomiljø	Leserinlegg	Viser til utalandske forskninger om barn i høyhus
Morgenbladet	18.08.1980		-				
Dagbladet	18.08.1980		-				
Arbeiderbladet	19.08.1980		-				
Aftenposten	28.08.1980		Boliger i Sørkedalen fremfor høyhus i byen	Negativ	Bomiljø	Varaordfører mener man ikke får gode bomiljø ved å bygge igjen grønne lunger, fortette villastrøk og bygge høyblokker i indre by	
Arbeiderbladet	17.09.1980		Småhusene har innebygd fremtid	Negativ	Arkitektur	Intervju av direktør John Bøhn	
Dagbladet	17.08.1982		-				
Arbeiderbladet	09.05.1984		Boligstruktur etter familiens behov	Nøytral	Boligmiljø	Intervju av direktør John Bøhn	
Aftenposten	15.10.1984		Blokker og høyhus dårlig ut	Negativ	Boligmiljø	Leserinlegg av forsker	
Aftenposten	21.01.1985		City-preg	positiv	Byutvikling	referat fra oslo høyres årsmåte	varaordføreren Oslo må bygge flere høyhus for å få et "city preg" dette er nødvendig ettersom beboere er i ferd med å flytte tilbake til byen
Dagbladet	05.02.1985		Slik bygde de - slik bor de	Begge deler	Arkitektur	Intervju av arkitektene	
Arbeiderbladet	25.02.1985		-				
Nationen	06.06.1985		-				
Arbeiderbladet	01.07.1985		-				
Aftenposten	14.10.1986		-				
Klassekampen	15.11.1986		-				
Aftenposten	31.01.1987		-				
VG	19.10.1987		-				
A-Magasinet	30.01.1988		-				
Aftenposten	02.03.1988		Skyskraper OK!	Positiv	Byutvikling	Artikkel	Arkitekt utaler seg "det ville vært tragisk med slike høyhus som nåler over hele Oslo"
Dagbladet	17.03.1988		Berettiget provokasjon	Nøytral	Byutvikling	Debatteinlegg	Pam mellbye arkitekt
Aftenposten	31.05.1988	Ragnhild Skoghve	Høyhus på norsk - roten til alt ondt?	Positiv	Byutvikling/Estetikk/Boform	Debatteinlegg	"det er ikke riktig å overføre eventuelle problemer og negative sider ved drabantbyutbyggingen til høyhus som sådan"
Dagbladet	06.08.1988		-				
Aftenposten	14.09.1988		Oslo trenger en "skyline"	Begge	Byutvikling		Eiendomsutvikler: området tåler høyhus og skriker etter selskap. Sivilarkitekt " en tilfeldig spredning av høyhus er uheldig. Byplankonotret: Oslo er ikke manhattan.
Aftenposten	23.08.1989		-				
Aftenposten	26.07.1991		-				
Dagbladet	22.05.1992		-				
Aftenposten	26.05.1994		-				
Dagbladet	25.06.1994		-				
Aftenposten	14.07.1994		-				
Aftenposten	12.01.1995		Nei til høyhus, ja til tettere boform	Negativ	Bomiljø	Intervju	Direktør PBE
Aftenposten	18.01.1995		-				Voldtar byområdet, barnefiendtlig
Klassekampen	16.01.1996		-				
Aftenposten	24.10.1997		-				
Aftenposten	26.02.1998		Negative til høyhus og boligbygging i marka	Begge deler		Leserinlegg	En rekke oslo beboere utaler seg
Aftenposten	27.02.1998		Politisk hjelpeløshet	Nøytral	Boligmarked	Kommentar	pluss side 10 og 11
Aftenposten	02.03.1998		-				

Aftenposten	11.03.1998	Lav opplutning om å bygge høyhus i sentrum	Begge deler	Boligmarked			
Aftenposten	17.04.1998	-					
Aftenposten	22.04.1998	Boligproblemene skal løses ved fortetting og høyhus	Positiv	Boligmarked	Intervju	Politiker	
Aftenposten	26.07.1998	-					
Morgenbladet	14.08.1998	Skyskraper syndromet	Negativ	arkitektur	Leserinlegg		
Aftenposten	09.09.1998	-					
Dagbladet	03.04.1999	-					
Dagsavisen	10.08.1999	Oslo-folk vil ha høyhus	Nøytral	Boligmarked	Referat fra undersøkelse	For å bøte på bolig mangelen ble spørsmålet å flytte markagrensa eller bygge høyhus	
Aftenposten	12.08.1999	Bygg Oslo-boliger i høyden!	Positiv	Byutvikling/Estetik/Boform	Debatteinlegg	"Bygg i clusters"	
Dagbladet	20.08.1999	-					
Dagbladet	04.09.1999	-					
Dagbladet	25.09.1999	-					
Morgenbladet	01.10.1999	-					
VG	16.19.1999	-					
Aftenposten	18.11.1999	-					
Aftenposten	31.01.2000	Høyhus en god løsning	Positiv	Byutvikling/boligbygging	Debatteinlegg		
Aftenposten	25.02.2000	-					
Aftenposten	25.03.2000	Ønsker tettere Oslo uten høyhus	Negativ	Typologi	Intervju	Arkitekt	
Aftenposten	03.06.2000	-					
Aftenposten	20.07.2000	Ekspert slakter høyhus	Negativ	Typologi og byplan			
Aftenposten	09.10.2000	Nei til veto mot Bjørvika	Negativ	Byutvikling/boform	Leder	"vi vil ikke stenge byen inne bak himmelstrebne høyhus. De trives best nærmere bakken enn 25 etasjer"	
Aftenposten	13.10.2000	Boliger på lokk over togskinnen	Positiv	Byutvikling	Artikkel	Arkitektforslag	
Aftenposten	16.10.2000	Vil bygge T-byer	Positiv	Byutvikling	Artikkel	Arkitektforslag	"bygge så høyt som mulig så det er mulig å se sjøen"
Aftenposten	25.10.2000	Bør det bygges høyhus i Oslo?	negativ	Byutvikling	Leserinlegg	Politiker	
Aftenposten	15.01.2001	-					
Aftenposten	06.03.2002	Luftige planer om Oslo skyline	Begge	Byutvikling	Artikkel	Arkitekt, naboer, direktør i Norsk form	
Aftenposten	26.04.2002	-					
Dagsavisen	12.06.2002	Radt lys for omstridt høyhus i Oslo	Nøytral	Byutvikling/bomiljø	Artikkel	"å plassere et høyhus midt i et boligområde som skal være attraktivt er helt feil".	
Dagbladet	15.06.2002	Høyhusutredning	Nøytral	Byutvikling	Artikkel	Byplansjefen utaler seg, bryr seg ikke om kritikk fra fagmiljøet	
Aftenposten	15.06.2002	Bygging av høyhus i Oslo	negativ	BYutvikling og boform	Kronikk	Riksantikvar	
Aftenposten	25.06.2002	Planene om høyhus i Oslo gir arkitekt-debatt med høy te	Begge deler	BYutvikling og boform	Artikkel	Arkitekt, byplansjef og nabo	
Aftenposten	29.06.2002	Nei til menneskesloer	Negativ	Bomiljø og byutvikling	Debatteinlegg	Beboer	
Dagens Næringsliv	16.08.2002	-					"etter lang tids skepsis mot høyhus som boligform og bygningstype er det bemerkelsesverdig at ikke bystyret ba fagfolkene utrede om man igjen burde gå inn for høyhus"
Aftenposten	31.08.2002	Oslo klarer seg uten flere høyhus	Negativ	Utredningen	Debatteinlegg	Guttu	
Aftenposten	04.09.2002	Vil ha folkestemning om høyhus	negativ	Utredningen	Intervju av beboere		
Aftenposten	08.09.2002	Høyhuset er i strid med en bærekraftig by	Negativ	Utredningen	Debatteinlegg	Arkitekt	"overveldene dokumentasjon om at høyhus over 5-6 etasjer egner seg dårlig for småbarnsfamilier"
Aftenposten	23.09.2002	-					
Dagsavisen	24.09.2002	-					
Aftenposten	27.09.2002	Den lille byen og høyhuset	Positiv	BYutvikling og boform	Debatteinlegg	Oslo Byforum	
Aftenposten	22.10.2002	-					
Aftenposten	31.10.2002	Høyhusbeboere mot høyhus	Negativ	Arkitektur og byutvikling	Intervju av beboere		
Aftenposten	02.11.2002	-					
Dagbladet	19.12.2002	-					
VG	23.12.2002	-					
Dagens Næringsliv	07.04.2003	-					
Aftenposten	12.09.2003	Oslo best med venstre	Negativ	Buytving	Debatteinlegg	Politiker	"lys og lyft i gatene, de grønne åsene skal være Oslos skyline"
Aftenposten	25.10.2003	-					
Aftenposten	17.01.2004	Advarer mot høyhus	Negativt	Byutvikling og bomiljø	Intervju	Arkitekt	
Aftenposten	29.06.2004	-					
Aftenposten	11.09.2004	-					
Aftenposten	28.04.2005	-					
Klassekampen	03.06.2005	-					
Aftenposten	07.01.2006	-					
Aftenposten	19.01.2006	Menneskekusert byutvikling	Negativt	Bomiljø	Leserinlegg	Beboer	
Aftenposten	19.08.2006	-					
Aftenposten	09.09.2006	-					
Aftenposten	02.10.2006	-					
Aftenposten	24.12.2006	-					
Aftenposten Aften	02.03.2007	Bjørvika debatten som forsvant	Negativt	Byutvikling	Leserinlegg	tar for seg elementer som mangler i debatten	
Nasjonen	24.04.2007	-					
Dagens Næringsliv	24.05.2007	-					
Aftenposten Aften	16.07.2007	Oslos siste høyhus?	Nøytralt	Byutvikling	Artikkel		
Morgenbladet	30.11.2007	-					
Dagens Næringsliv	10.12.2007	-					
Aftenposten Aften	21.12.2007	-					
Aftenposten Aften	11.02.2008	-					
Lokalavisen Groruddal	13.03.2008	-					
Dagbladet	03.05.2008	-					
Dagbladet	04.05.2008	Oppad, fremad!	Begge deler	Byutvikling	Debatt og intervju	Diverse	
Klassekampen	12.06.2008	Skyskaperfeber	Negativt	Byutvikling	Debatteinlegg	skribent	
Dagen Magazinet	09.07.2008	-					
Aftenposten Aften	21.08.2008	-					
Nordstrands Blad	25.09.2008	Raser mot høyhusforslag	Negativt	Bomiljø	Intervju av nabo	frykter en drabantby i hjertet av oppsal, økt trafikk og parkering vil skape problemer, "en voldtekt av et miljø som er enestående". "bare tenk på barna som er innesteng bak en koloss".	
Aftenposten Aften	04.03.2009	Blir ikke boende	Negativt	Bomiljø	Intervju av beboer	"man glemmer helt at folk skal bo her. det er ikke mange som blir boende på dette stedet fordi fortettingen gir intrykk av forslumming.	
Aftenposten Aften	02.04.2009	-					
Aftenposten Aften	08.09.2009	-					
Aftenposten Aften	18.11.2009	-					
VG	17.12.2009	Kampen om byens sjel	Negativt	Byutvikling	Leder		
Dagens Næringsliv	02.01.2010	-					
Aftenposten	30.06.2010	-					

Aftenposten	29.09.2010	Bybeboeres behov for trygghet	Negativt	Bomiljø	kommentar	
Aftenposten	16.11.2010	-				
Aftenposten Aften	13.01.2011	Høyshysteriet	negativt	Byutvikling	Debatt	leserinlegg fra publikum
Aftenposten Aften	24.02.2011	Må bygge i høyden	Positivt	Boligmarked	Debatt	Selvaag
Finansavisen	04.03.2011	Høyere hus gir billigere leiligheter	Positivt	Boligmarked		Selvaag utaler seg
Aftenposten	09.05.2011	-				
Aftenposten Aften	19.10.2011	Sol og grønt der folk skal bo	Negativt	Byplanlegging	Debatt	Kåre Willoch
Aftenposten Aften	27.10.2011	Etterlenget fornyelse	Positivt	Arkitektur	Debatt	Journalist
Aftenposten	03.11.2011	Utbyggere vil droppe kostbare rullestolkrav	Nøytralt	Boligbygging		Tek 10 gjør det vanskelig å bygge rimelige og gode småleiligheter. De ønsker også egen boligminister
Aftenposten Aften	12.01.2012	-				
Finansavisen	17.02.2012	-				
Aftenposten Aften	28.02.2012	-				
Nordstrands Blad	01.03.2012	Vil ikke ha høyhus på Oppsal senter	Negativt	Bomiljø	Referat fra dydelsutvalget	"det er feil å bygge en blokk her"
Finansavisen	19.07.2012	-				
Aftenposten Aften	04.09.2012	Sånn skal det bygges	Begge deler	Bomiljø	Intervju	"eksperter" "så høye boligbygg er tvilsomme. I allefall hvis det skal bo barn der - da bør det være maks fem til seks etasjer." sivilarkitekt
Finansavisen	13.12.2012	-				
Aftenposten	05.04.2013	-				
VG	27.04.2013	-				
Finansavisen	22.06.2013	Dyrt å bygge på Fornebu	Nøytralt	Arkitektur	Intervju	Utbygger "avviser at effektivisering, prispress og lønnsomhetskrav gjør at de setter opp en bomaskin med mange små leiligheter av diskutabel kvalitet"
Dagens Næringsliv	17.08.2013	-				
Finansavisen	18.10.2013	-				
Aftenposten	11.06.2014	Nei til barcodifisering av byen	Negativt	Byutvikling	kronikk	Osloborger
Aftenposten	19.08.2014	Hvem bør vi bygge for?	Nøytralt	Byutvikling	Debatt	
Aftenposten	11.11.2014	Vi må tåle høyhus i det nye Oslo	Positivt	Byutvikling	Leder	
Dagbladet	28.11.2014	-				
Dagbladet	12.12.2014	Voksende boligunderskudd	Nøytralt	Boligbygging	Debatt	Norske boligbyggelags landsforbund
Dagens Næringsliv	07.01.2015	Høyt, stilig og nødvendig	Positivt	Boligmarked	Debattinlegg	NBBL
Finansavisen	30.01.2015	-				
Dagsavisen	21.03.2015	Fornebu både by og land	Nøytralt	Boligbygging	Utbygger	"Vi har sett på en høyhusstrategi for Fornebu. Det trenger ikke være dårlig, men heller ikke den eneste løsningen.
Aftenposten	03.06.2015	-				
Aftenposten	04.01.2016	-				
Aftenposten	14.04.2016	-				
Dagsavisen	24.05.2016	-				
Finansavisen	10.06.2016	-				
Dagbladet	14.07.2016	-				
Aftenposten	30.07.2016	Utidig press og kortsiktig tankegang	Negativt	Byutvikling	Debattinlegg	Arkitekt
Dagens Næringsliv	07.09.2016	-				
Dagens Næringsliv	09.09.2016	-				
Akers avis	21.09.2016	-				
Norge idag	23.09.2016	-				
Dagsavisen	26.09.2016	Høyhus ved Blå	Nøytralt	Boligmarked	Artikkel	
Dagsavisen	17.10.2016	Utbygging eller bevaring av Grefsen	Nøytralt	Byutvikling	Debattinlegg	Obos
Nationen	24.11.2016	-				
Nationen	28.11.2016	God arkitektur gir bedre helse for folk	Positivt	Arkitektur	Intervju	Arkitekt
Aftenposten	18.01.2017	Kjemper mot tidobling av inribyggertallet	Negativt	Bomiljø	Referat fra høring	Naboer uttrykker seg
Dagbladet	11.02.2017	Ingen	Negativt	Bomiljø	Debattinlegg	Nabo "vi kan ikke kvele byen med høyhus.En bolig uten nok lysinnslipp og med utsikt til en murvegg gir ikke trivsel".
Dagsavisen	11.04.2017	Høyhusskrek i Oslo og Akershus	Positivt	Boligmarked	Debattinlegg	Representant NHO
Dagens Næringsliv	20.04.2017	-				
Nordstrands Blad	27.04.2017	Frykter trafikkaos	Negativt	Bomiljø	Referat fra oppstartsmøte	Beboere bekymret for 19 etasjes høyhus
Dagsavisen	30.05.2017	Er amatørerne dømt til å tape?	Negativt	Bolmiljø	Debattinlegg	Nabo og beboer på Ensjø
Klassekampen	02.10.2017	-				
Nordstrands Blad	14.12.2017	-				
Aftenposten	15.12.2017	-				
Dagsavisen	01.02.2018	Vil du påvirke, gjør det nå!	Negativt	Byutvikling	Debattinlegg	Nabo og beboer på Ensjø
Aftenposten	08.02.2018	Her kan Oslo få over 40 høyhus	Nøytralt	Byutvikling	Reportasje	
Finansavisen	17.03.2018	-				
Dagens Næringsliv	06.04.2018	-				
Dagbladet	07.05.2018	-				
Aftenposten	16.05.2018	-				
Nordstrands Blad	14.06.2018	-				
Finansavisen	15.06.2018	High times	Positivt	Boform	Intervju	Utbyggere - viser forskjell mellom norge og europa
Nordstrands Blad	21.06.2018	Vil flytte vei og bygge hundrevis av nye boliger	Nøytralt	Boligmarked	Reportasje	
Aftenposten	10.07.2018	Byrådet får kritikk for "betong-sosialisme"	Negativt	Byutvikling	Reportasje	Politiker
Aftenposten	13.08.2018	-				
Aftenposten	24.03.2019	-				
Dagsavisen	08.04.2019	Nye høyhus øker utslippene	Negativt	Byutvikling	Debattinlegg	Politiker
Aftenposten	09.05.2019	-				
Dagens Næringsliv	27.06.2019	-				
Dagsavisen	02.10.2019	-				

VEDLEGG 2

Årstall	Fagfolk	Navn	For	Mot	Nøytral
1961	Sivilingeniør i regionplankontoret	Johnsen	X		
1961	Regionplankomiteen		X		
1961	Arkitekt	Brochmann	X		
	Arkitekt	Engh	X		
	Boligdirektør	Kielland	X		
	Arkitekt	Larsen	X		
	Stadsfysikus	Iversen	X		
	Arkitekt	Rinnan	X		1961
1961	Byplansjef	Rolfsen	X		
	Boligrådmann	Nilsen	X		
1961	Kommunikasjonsrådmann	Schreiner	X		
1962	Arkitekt	Melby		X	
1964	Boligrådmann	Hellum	X		
1970	Arkitekt	Eide		X	
1972	Arkitekt	Lange		X	1972
1972	Ingeniør	Bøhn		X	
	Politikere				
1961	Varaordfører Høyre	Stranger	X		1961
	Arbeiderpartiet	Johansen	X		
	Høyre	Tveten		X	
	Venstre	Kolstad	X		
1963	Høyre	Mår	X		
1963	Høyre	Bjørnseth		X	
1964	Høyre	Nordengen		X	
1969	Arbeiderpartiet	W.Gerhardsen	X		
	Høyre	Lowtzow		X	
1972	Kommunalråd	Wik	X		
1972	Norges kommunistiske parti	R.Larsen		X	
	Utbyggere				
	-				
	Nabo/Velforening/Aksjonsgruppe				
1961	Naboer	Hovseteer		X	
1961	Naboer	Tveita		X	1961, 1962
1962	Høyhusbeoer	Lillo Terrasse	X		
	Høyhusvaktmester	Lillo Terrasse	X		
1972	Naboer	Høybråten		X	
	Innbyggere/Avisen				
1961	Journalist	Lode		X	1963, 1963, 1963
1961	Journalist	-		X	
1962	Innbygger	Wee		X	
1962	Journalist, VG			X	
1963	Journalist			X	
1970	Innbygger	Asheim		X	
1971	Journalist, Arbeiderbladet			X	
1971	Journalist, Aftenposten			X	
1972	Meningsmåling av 1600 personer			X	Hvilken boligtype foretrekkes? Svar: 92% enebolig, 1% høyhus, 7% andre.
1972	Journalist, VG			X	
1972	Journalist, VG			X	
Totalt			52	23	29

Årstall	Fagfolk	Navn	For	Mot	Nøytral
1973	Arkitekt	Lilja		X	
1974	Kommunalråd	Wik	X		1974 + 5
1974	Arkitekt	Lange		X	
	Overlege	Hirsch		X	
1974	Boligrådmann			X	
1976	Arkitet	Kollanrud		X	
1979	Ingeniør	Bøhn		X	1980, 1984
1984	Psykolog	Ilstad		X	
1988	Arkitekt	Thiis-Evensen	X		
1988	Arkitekt	Mellbye		X	
1988	Sosiolog/Etnolog	Skogheim og Granum	X		
Politkere					
1974	Høyre	Nordengen		X	1975
	Arbeiderpartiet	Grøttum	X		
1980	Kristelig folkeparti	Høybråten		X	
Utbyggere					
1973	Selvaag	Selvaag	X		
1974	OBOS		X		
1974	OBOS og Selvaag	Selvaag og Mathisen	X		
1988	Thon gruppen	H. Thon	X		
Naboer/velforening/aksjonsgruppe					
1973	Naboer	Hovseter		X	
Innbyggere/Avisen					
1973	Avis:viser til forskning	Morgenbladet		X	
1974	Leserinlegg	Aftenposten		X	
1977	Referat fra konferanse	Aftenposten		X	
Totalt			31	14	17

Årstall	Fagfolk	Navn	For	Mot	Nøytral	
1995	Direkør PBE	Meinich		X		
1998	Byutviklingsbyråd	Stene			X	
1998	Arkitekt	Carlsen		X		2008
2000	Norsk Form	Butenschøn		X		2000
	Oslo Byes Vel	Østberg		X		2002
2000	Arkitekt Snøhetta	Daykers		X		
2000	Arkitekt	Glomsrød		X		
2000	Arkitekt	Melbye	X			
2002	Direktør PBE	de Vibe	X			2008
	Arkitekt	Torp		X		
	Arkitekt HRTB	Lone		X		
	Arkitekt Snøhetta	Thorsen	X			
	Arkitekt	Røsbekk	X			
2002	EBY	Bråten		X		
2002	Rikanikvar	Marstein		X		
2002	Arkitekt MNAL	Beer		X		
2002	NIBR	Schmidt og Guttu		X		
2002	Oslo Byforum	Grønning og Fossen	X			
2012	Arkitektforeningen	Haukaas	X			
	Byboligaksjonen	Isdahl		X		
2016	Arkitekt MNAL	Skaara		X		
	Politikere					
1998	FRP	Kristiansen	X			1998
1998	Ap	Sæbønes		X		
	Høyre	Norenberg		X		
	SV	-		X		
1998	Ap	Kristiansen	X			
2000	Venstre	Wilhamsen		X		
2019	MDG	Habab		X		
	Utbygger					
2000	NCC Eiendom	Haugbro	X			
2000	Oslo Sporveier	Rydmark	X			
2008	OBOS	Pettersen	X			
2011	Selvaag Bolig	Schumann	X			2011
2015	NBBL	Eek	X			
2016	OBOS	Kjørberg Siraj	X			
2017	NHO	Solli	X			
	Nabo/velforening/aksjonsgruppe					
2000	Naboer	St.Hanshaugen		X		
2002	Naboer	Grefsen		X		
	Bydelsutvalg	Bøler		X		
	Bydelsutvalg	Gamle Oslo		X		
	Bydelsutvalg	Ullern		X		
	Bydelsutvalg	Sagene - Torsov	X			
	Bydelsutvalg	Grefsen-Kjelsås		X		
2002	Borettslag	Enerhaugen		X		
2006	Aksjonsgruppe	Majorstuen		X		

2008 Velforening	Oppsal	X
2017 Nabo	Ensjø	X
2017 Naboer	Smestad	X

Innbyggere/Avisen

1998 Intervju av 51 på gaten		16	33	2
1999 Meningsmåling		55,4%	44 %	
1999 Innbygger	Bødtker	X		
2000 Innbygger	Enger	X		
2000 Intervju av 5 på gaten		1	3 X	
2011 Innbygger	Lorentzen		X	
2014 Innbygger	Senneset	X		
2014 Avisleder	Aftenposten	X		

Totalt		106	37	65	4
---------------	--	-----	----	----	---

Norges miljø- og biovitenskapelige universitet
Noregs miljø- og biovitenskapelige universitet
Norwegian University of Life Sciences

Postboks 5003
NO-1432 Ås
Norway